

แบบ สอน อ่าน

กรมศึกษาธิการ

สอนอ่านเล่ม ๓

พิมพ์ครั้งแรก ๕,๐๐๐ ฉบับ

ร. ศ. ๑๒๖

ปกผ้าราคาเล่มละ ๓๗ สตางค์

โรงพิมพ์ อักษรนิติ บางขุนพรหม

1414
A

1414
A

แบบ สอน อ่าน

กรรมศึกษาธิการ

สอนอ่าน เล่ม ๓

พิมพ์ครั้งแรก ๕,๐๐๐ ฉบับ

ร.ศ. ๑๒๖

ปกผ้าราคาเดิมละ ๓๗ สตางค์

โรงพิมพ์อักษรนิติ์ บางขุนพรหม

ด.๑๕๑.

แจ้ง ความ

หนังสือเรื่อง เดิม มี อยู่ ๔ เล่ม รวม เป็นชุดหนึ่ง.
กรม ศึกษาธิการ ได้รวบรวม พิมพ์ ขึ้นเป็นแบบเรียน ให้ชื่อว่า
“แบบ สอน อ่าน” เป็นหนังสือสำหรับให้นักเรียน หัด อ่าน
ครั้น ต่อมา หนังสือชุดนี้ ขาด คราว ดัง จึงได้ จัด พิมพ์ เล่ม ๑ ขึ้น
ได้ แก่ ๕ ถ้อยคำ บ้าง บาง แห่ง ทั้งได้ เปลี่ยน รูปภาพ ใหม่ให้
ขึ้น ด้วย แต่ เล่ม ๒ เล่ม ๓ เล่ม ๔ นั้น ยัง หา ได้ จัด พิมพ์
ใหม่ไม่ ก็ เป็น อันขาด ชุดไป ภายหลัง เห็น ว่า ควร จะ แก่ ๕
พิมพ์ ขึ้นตาม กันให้ครบ ชุด จึงได้ ให้ พนักงาน แต่ง คำว่า คราว จะ
แบบ สอน อ่าน เล่ม ๒ เล่ม ๓ เล่ม ๔ ซึ่งเป็น ของ เดิม นั้น ยก
บท ที่ ไม่ ต้อง การ ออก เลี้ยว บ้าง แก่ ๕ ถ้อยคำ ด้าน บน บ้าง บาง
แห่ง และ แต่ง เพิ่ม เดิม ขึ้น อีก บ้าง ตาม ที่ เห็น สมควร แล้ว
กลับ รวม กัน เข้า พิมพ์ ขึ้น เป็น ๒ เล่ม นับ เป็น เล่ม ๒ เล่ม ๓ ต่อ
จาก เล่ม ๑ ที่ มี อยู่ แล้ว หนังสือชุดนี้ ตาม ที่ รวบรวม ใหม่ จึง
เป็น ๓ เล่ม เพื่อให้ เหมาร แก่ ชั้น เรียน ใน ประถม ศึกษา ให้
ถูกรุ้ ได้ ศึกษา ได้ เรียน ต่อไป.

กรม ศึกษาธิการ

วันที่ ๓๐ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

สารบัญ

		หน้า
๑	ต้น เข้า	๑
๒	กระดาศ	๔
๓	นาพิกา	๖
๔	ศักราช	๗
๕	เด็กหญิง กับ รังนก	๑๒
๖	พ่อ แม่	๑๓
๗	เข้าดำดี	๑๔
๘	แพว	๑๖
๙	ต้น ฝ่าย	๑๘
๑๐	การคำขาย	๑๙
๑๑	เด็ก สอง คน ขาย ของ	๒๒
๑๒	วันนักชัค ฤกษ์ ต่าง ๆ	๒๔
๑๓	ถวยสาม	๒๖
๑๔	อิฐ	๒๘
๑๕	ต้นไผ่	๓๐
๑๖	ใบชา	๓๔

		๓
	หน้า	
๑๗	ตัวเอง	๓๘
๑๘	เพื่อนฝูง	๔๐
๑๙	ชาวบ้านกับชาวบ้าน	๔๓
๒๐	อาจารย์	๔๕
๒๑	ประเพณี	๔๗
๒๒	การเล่าเรียน	๔๘
๒๓	ประเพณี การ ทำ มา หากิน	๕๐
๒๔	ผู้ดี กับ ชาวนา	๕๑
๒๕	การ หา ปลา	๕๓
๒๖	ประเพณี การ ปกครอง บ้าน เรือน	๕๕
๒๗	ประเพณี อยู่ใน ที่ ประชุม	๕๖
๒๘	ศาสนา	๕๘
๒๙	เด็ก ชน	๖๐
๓๐	ทหาร	๖๒
๓๑	พด ตระเวน	๖๔
๓๒	ข้าบอ	๖๖
๓๓	ตระดาการ	๖๗

	หน้า
๓๔ ประเพณี ขำระความ	๖๘
๓๕ ประเพณี เลี้ยงด้วยภาษากร	๗๐
๓๖ หนึ่ง	๗๒
๓๗ เชือก	๗๔
๓๘ คัน ขาตบ	๗๖
๓๙ หน้า คาด	๗๘
๔๐ เกตอ	๘๑
๔๑ หน้า กน	๘๔
๔๒ คัน ลัก	๘๗
๔๓ การ ต่อ เวื่อ	๘๙
๔๔ หนึ่ง ลือ	๙๑
๔๕ ประเพณี บ่าว กับ นาย	๙๓
๔๖ ขุนนาง	๙๕
๔๗ เจ้า	๙๗
๔๘ พระ มหา กษัตริย์	๙๘

แบบ สอน อ่าน

เล่ม ๓

๒๒ ดินเขา

เข้า ย่อม ออกงาม เจริญ ดี แต่ในประเทศ ร้อน และใน
เมือง ที่มี ฝนตก มาก น้ำ ไหลมา ท่วม แผ่นดิน ได้ ชาวนา
ได้ อาศัย น้ำ ช้าง บนดิน เติง ค้น เขา ให้ งอกงาม เกิด ผล

ในประเทศ สยาม น้มี เขา หหลาย ชนิด แต่จะ ว่า ด้วย เขา
สอง อย่าง ก่อน คือ เขา นา เมือง กับ เขา นา ส่วน เม็ด เขา
ทั้งสอง ชนิด นี้ ก็ อย่าง เดียวกัน แต่ ชาวนา ทำการ เพาะ ปลูก
แปลก กัน จึง เกิด ผล ต่าง กัน นา ที่ เรียกว่า นา เมือง นั้น

ชาวนา ปราน ที่ ดิน ให้ ราบ ก่อน เมื่อน้ำ มี มาก เขาก็ ไถ และ
คราด ให้ เป็น ดิน เติง แล้ว จึง เอา เม็ด เขา มา หว่าน ไป ปราย ลง
แต่ เขา ปราย ให้ บาง ห่าง ๆ กัน พอ ดี เพื่อ จะ ให้ ด้า ค้น เขา งอก
เจริญ ขึ้น เกิด ผล งาม เพราะ ไม่ เบียด กัน น้

นา ส่วน นั้น ทำ อย่าง หนึ่ง คือ ใน ค้น ระบุ ฝน ๆ ยัง น้อย

อยู่ ชาวนาจัดหาพันธุ์ดินที่เล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ไถและคราด
 ให้เป็นดินเหลวแล้วจึงเอาเมล็ดข้าวอกที่เรียกว่า เข้ากล้า
 มาทอดไปรยลงบนเลนเหลวนั้นให้ถี่ ๆ กัน เมล็ดเข้านั้นก็
 งอกเจริญขึ้นเร็ว แต่ดำต้นอยู่ข้างจะชิดเบียดกันมาก เมื่อ
 ต้นข้าวอกขึ้นสูงประมาณ คืบ ๑ แล้ว ชาวนา ก็ถอนขึ้น ย้าย
 ไปดำลงในที่นาอื่น ซึ่งได้ ไถและคราดเตรียมที่ดินไว้แล้ว
 แห่งละตามลำดับนี้ ทำดังนี้ ชาวนาเรียกว่า ดำนา
 การที่ชาวนาบำรุงเข้ากล้านี้ ย่อมมีประโยชน์
 หลายอย่าง คือ หว่านเข้าอกลงแล้ว เมล็ดเข้านั้นก็จะเจริญ
 โตขึ้น เกิดผลเร็วกว่าเมล็ดแห้ง และเข้ากล้าที่เพาะปลูก
 ลงในที่เล็ก ๆ นั้น ครั้นถอนขึ้นแล้วก็ เป็นเข้ากล้า มาก ต้น
 พอที่จะเอาไปดำลงให้เต็มในที่อื่น ๆ ได้หลายไร่ นาทที่ทอด
 กล้าและดำนาเช่นนั้น เขาเรียกว่า นาสวน เข้านาสวนย่อมดี
 กว่าเข้านาเมือง เพราะเมล็ดโตใหญ่และงามกว่า เมล็ดเข้านา
 เมืองมาก
 เขาทั้งสองอย่างนี้เมื่อสุกแล้ว ชาวนาต้องเกี่ยว
 เก็บมัดเป็นพ่อนรวมกองขึ้นไว้จนแห้ง การเกี่ยวเข้าน
 ย่อมเป็นการหนักต้องเหนื่อยแรงมาก แต่ชาวนายังต้องอดทน

ต่อความเหนื่อยทำไป จนแล้ว เพื่อจะได้มีเงินเลี้ยงชีวิต
 การนวดเข้า ในประเทศเรา นี้ เมื่อชาวนา ได้เกี่ยว
 เข้าแล้วเสร็จ เขาต้องเตรียม ทำ ถานนวดเข้าไว้แห้งหนึ่ง
 เมื่อเลือกที่ได้ดี ตามชอบใจแล้ว ต้องคายหญ้าปราบที่
 กวาดที่ดินในที่นั้นให้เรียบเสมอ แล้วจึงเอาเกวียนเข็นพ่อน
 เข้าแต่ทั้งนา มาไว้ที่ ถานนวดนั้น และเรียบเรียงวางเป็นวง
 รอบหลักเสาเกวียนที่ปักลงไว้กลางถาน แล้วจึงได้วัวหรือ
 ควายมาเดินเวียนรอบหลัก ให้เหยียบพ่อนเข้าเหล่านี้นจน
 เม็ดเข้าหลุดร่วง ตกจากวงหมด
 เมื่อ นวดเข้า ถานหนึ่งแล้ว ชาวนา เก็บ ฟางทั้งหมด
 ไปกองไว้แห้งหนึ่ง เพื่อไว้เลี้ยงควายในฤดูแล้งต่อไป แต่
 เม็ดเข้า ปักนั้น เขาขนไปเก็บไว้ในยุ้งและนาง
 เข้าในฉางนี้ ยักเก็บมาก่อน ต้องทำ อีกหลายอย่างจึงจะกิน
 ได้ เป็นต้นว่า ล้าง ผัด ซ้อม ต้ม หุง การดีเข้าในประ
 เทศนี้แต่ก่อนเขาใช้แรงคนชักดี ผู้ชักดีนั้นต้องเหนื่อยมาก
 วันหนึ่งดีเขาได้น้อย แต่ทุกวันนี้ในกรุงเทพฯ มีโรงดีไฟ
 หลายแห่ง และใช้ดีด้วยแรงเครื่องจักร โรงหนึ่ง ๆ วัน
 หนึ่งก็ดีเข้าได้หลายร้อยเกวียน

อนึ่งเขา เมื่อ ดี แล้ว ก็ หุง ต้มยังไม่ ได้ ต้อง ซ้อมให้ เขา
 ถอด ขาวก่อน และ การ ซ้อม เขา ด้วยมือ นั้น ย่อม เป็น การ ยาก
 ต้อง เห็นอย มาก จะ เหน็ด ใน ครก จับ ล้าง ซ้อม ไป จน แล้ว ครก หนึ่ง
 ก็ ข้น นก และ น้อย คน ที่ จะ ทน เหนื่อย ซ้อม เขา ตลอด ทั้ง วัน ได้
 เขา จึง ต้อง ใช้ เครื่อง จักร ซ้อม เขา ด้วย เหมือน กัน

กระ ดาษ

เรา จะ จด ถ้อย คำ ให้ อยู่ ได้ นาน หรือ จะ ใช้ ดัง ถ้อย
 คำ ไป แจ้ง ความ แก่ คน ที่ อยู่ไกล ให้ ทราบ ก็ ต้อง เขียน หนังสือ
 เป็น คำ พุด ลง ใน แผ่น กระ ดาษ พับ กระ ดาษ ให้ คน ถัด ไป แจ้ง
 ความ กัน ได้ เพราะ ฉะนั้น คน จึง ต้อง ใช้ กระ ดาษ สำหรับ เขียน
 หนังสือ และ คิด ทำ กระ ดาษ ไว้ ขาย เป็น ขัน มาก
 การ ที่ ทำ กระ ดาษ นั้น ก็ ต่าง ๆ กัน ส่วน คน ไทย เรา ทำ
 ด้วย เปลือก ข่อย คือ เขา คิด เปลือก ข่อย มา ดอก เปลือก นอก
 ออก เลี้ยว เอา แด่ ปรอ มา แฉ่ น้ำ ดำ และ ต้ม ให้ เบื่อย ดี แล้ว
 เขา จึง คำ หรือ ทบ ให้ สะเอียด ดี แล้ว เขา ดอง ห่อ ใน พื้ พม่า
 สะ ใบ บาง ๆ แต่ พื้ พม่า นั้น ต้อง เอา ไป วาง ลง บน น้ำ ที่ ชึ่ง อยู่ หนึ่ง ๆ
 และ วาง พื้ พม่า นั้น ให้ ปรอ อยู่ บน น้ำ ให้ เต็ม ออก กัน จึง ดี

เมื่อจะให้กระต่าย หนาค้าง วัง พิมพ์ จม น้ำ ให้น้ำ
 ท่วมขึ้น มา บนผ้า พิมพ์ มากๆ ถ้าจะให้ กระต่าย บาง ค้าง วัง
 พิมพ์ ให้ เรียบ อยู่ บน น้ำ ให้น้ำ ท่วม ผ้า พิมพ์ แต่ น้อย หน่อย หน่อย หน่อย หน่อย
 แล้วเอาเปิดอก ซอย ที่ ทบ ตะเข็บ ดันลง เกือบ บนพิมพ์ ให้ เติมน้ำ เรียบ
 ดี แล้ว จึง ยก พิมพ์ ขึ้น จาก น้ำ มา ตาก ถม และ แดง ให้
 แห้ง แล้วเอา ก็ ดึง ออก จาก พิมพ์ เป็น แผ่น กระต่าย สำหรับ
 เขียน หนังสือ ได้ แต่ กระต่าย อย่าง นี้ เขา มัก ทำ แต่ หนา หน่อย
 และ ราคา ก็ แพง ด้วย ดี กระต่าย ฝรั่ง ไม่ได้ กระต่าย ฝรั่ง
 นั้น บาง และ ตะเข็บ ดี มาก เพราะเขา ทำ ด้วย เครื่องจักร กระต่าย
 ฝรั่ง นั้น เขา ทำ ด้วย ผ้า ขาว โดยมาก ที่ ทำ ด้วย หนึ่ง หรือ สอง
 และ เปิดอก ไม่ ก็ มี บ้าง แต่ น้อย
 วิธี ทำ กระต่าย ฝรั่ง นั้น เขา เอา ผ้า มา แช่ น้ำ ด่าง ให้ ฟอก กัด
 ดี ผ้า ขาว ให้ ขาว ผ่อง ดี แล้ว เขา จึง ต้ม เขียว ให้ เบื่อ เป็น ดั่ง
 เขา ตะมาน เหลือง ค้าง อยู่ แล้วเอา ไป เท กรอก ลง ใน ที่ ซึ่ง
 เขา ทำ เป็น เครื่อง ขึง น้ำ ใส ที่ ปาก หีบ เครื่องจักร แล้ว กระต่าย เหลือง
 นั้น ก็ ไหล ลง หีบ หน่อย บ้าง ให้ ไหล เลย ออก ไป เป็น แผ่น บาง หรือ
 หนา ตาม แต่ หีบ จะ บีบ ให้ กว้าง หรือ แคบ ถ้า บีบ ให้ แคบ
 กระต่าย ก็ บาง ถ้า บีบ ห่าง กัน มาก กระต่าย ก็ หนา ตาม แต่ หีบ

พระชนกเป็นประมาณ

แต่กระต่ายเห็ดที่ไหดเคยไปปากหีบนั้น ต้องมี
 แฉงอย่างเรียบดี คอยรับแผ่นกระต่ายอยู่ และที่ใต้แผ่นนั้น
 มีไฟไหม้ น้ำให้แห้ง หมาดพอเลื่อนตัวไหดไปได้ ก็เลื่อน
 ไหดไปลงหีบเครื่องจักร ที่สำหรับคอยตัดให้เป็นแผ่นใหญ่
 น้อย ตามแต่เครื่องตัดที่ได้กะประมาณไว้ เมื่อกระต่าย
 เป็นแผ่นแล้ว บางอย่างเขาก็ตัดบรรทัดด้วยเครื่องจักร
 บางอย่างเขาไม่ตัดบรรทัดก็มี กระต่ายเหล่านี้บางที่เขา
 ใช้เขียนหนังสือทั้งเป็นแผ่น ๆ อย่างนั้น บางที่เขาเย็บติด
 กันหลายแผ่นใช้ทำเป็นสมุด เพื่อจะเขียนหนังสือมิให้
 กระจัดกระจาย

กระต่ายฟางนั้นพวกคนจีนเขาใช้มาก แต่ไม่งามดี
 เหมือนกระต่ายฝรั่ง กระต่ายฝรั่งเป็นของงามละเอียดดีมาก
 ราคาก็ไม่แพงนัก เพราะเขาทำด้วยจักรไม่ต้องลำบากมาก
 และทำได้เร็วคราวละมาก ๆ ด้วย

นาฬิกา

- ก นาฬิกาเป็นชื่อของรูปพรรณอะไร
 ค นาฬิกาเป็นชื่อของรูปพรรณที่คนต้องการรู้เวลาไม่งาม

ใช้กันอยู่ โดยชุกชุม

- ก คนเรา ต้อง การรู้ เวลา ใช้ นาฬิกา ทำไม มี ชะระอะไร
จึง ต้อง ใช้ นาฬิกา จะ ใช้ สิ่งอื่น ไม่ได้ หรือ
- ค นาฬิกา คนเรา ต้อง การใช้ เป็น ชะระ สำคัญ อย่าง หนึ่ง คือว่า
จะรู้ เวลา ซึ่ง เกี่ยว แก่ ดวง อาทิตย์
- ก รู้ เวลา ดวง อาทิตย์ อย่างไร เหตุ อย่าง ไร จึง จะ ต้อง รู้
เวลา ดวง อาทิตย์
- ค รู้ เวลา ดวง อาทิตย์ มี ประโยชน์ เพราะ คนเรา มี กิจ
การ ต่าง ๆ คือ การ เค้าเรียน เป็น ต้น ถ้า ไม่รู้ เวลา ก็
ไม่อาจ แบ่ง เวลา ทำการ ได้ เมื่อ รู้ เวลา แล้ว คนเรา ก็
แบ่ง เวลา ทำการ งาน ได้ ตาม ความ ต้อง การ เช่น อธิการ
เวลา ของ โรงเรียน ที่ ครู แบ่ง ชั่วโมง ละ เท่า นั้น อ่าน โมง นั้น
เขียน เป็น ต้น
- ก การใช้ นาฬิกา นั้น ทำไม ดวง อาทิตย์ ไป แตะ เห็น ใน รูป
พรรณ นาฬิกา ด้วย หรือ
- ค ไม่ เช่น นั้น คนเรา ที่ ต้อง การใช้ นาฬิกา นั้น เพราะ
เมื่อ แรก เห็น แสง อาทิตย์ สว่าง ขึ้น มา ทาง ทิศ ตะวัน ออก แล้ว
ตก ลง ไป ทาง ตะวัน ตก ก็ กำหนด กัน ว่า วัน หนึ่ง ตั้ง

แต่^๑ตื่น^๑แสง^๑ตะวัน^๑ไป^๑จน^๑เห็น^๑แสง^๑ตะวัน^๑สว่าง^๑ขึ้น^๑อีก^๑ กำหนด^๑ว่า
คืน^๑หนึ่ง^๑ กำหนด^๑เวลา^๑ได้^๑เช่น^๑นี้^๑ เห็น^๑ว่า^๑ยัง^๑ห่าง^๑ยัง^๑หยาบ^๑
เพราะ^๑ฉะนั้น^๑จึง^๑ต้อง^๑ใช้^๑นาฬิกา^๑จะได้^๑รู้^๑เวลา^๑ละเอียด^๑ขึ้น^๑ คือ^๑
วัน^๑หนึ่ง^๑ คืน^๑หนึ่ง^๑ เขา^๑คิด^๑แบ่ง^๑เวลา^๑ได้^๑ ๒๔^๑ ส่วน^๑ กลาง^๑
วัน^๑ ๑๒^๑ ส่วน^๑ กลาง^๑คืน^๑ ๑๒^๑ ส่วน^๑ กลาง^๑วัน^๑เรียก^๑โมง^๑
กลาง^๑คืน^๑เรียก^๑ทุ่ม^๑

ถ สิ่ง^๑ที่^๑จะ^๑ให้^๑รู้^๑เวลา^๑ทุ่ม^๑โมง^๑ ต้อง^๑เรียก^๑ว่า^๑นาฬิกา^๑เพราะ^๑
เหตุ^๑อย่าง^๑ไร^๑ จะ^๑เรียก^๑อย่าง^๑อื่น^๑ไม่^๑ได้^๑หรือ^๑

ค คำ^๑ที่^๑เรียก^๑สิ่ง^๑สำหรับ^๑รู้^๑ทุ่ม^๑โมง^๑ว่า^๑นาฬิกา^๑นั้น^๑ เพราะ^๑
เดิม^๑ผู้^๑คิด^๑แบ่ง^๑ส่วน^๑เวลา^๑อา^๑ทิด^๑ย์^๑เป็น^๑ทุ่ม^๑โมง^๑นั้น^๑ เขา^๑
เล่า^๑หา^๑ของ^๑เบา^๑ ๆ^๑ จึง^๑เอา^๑กระดุม^๑มะพร้าว^๑นาฬิกา^๑มา^๑
ติด^๑ทำ^๑ให้^๑คล้าย^๑จอก^๑ตัก^๑น้ำ^๑แล้ว^๑เจาะ^๑ช่อง^๑ไว้^๑วาง^๑ลง^๑ใน^๑น้ำ^๑ ๆ^๑
ก็^๑ไหล^๑เข้า^๑ตาม^๑ช่อง^๑ที่^๑ทะ^๑น้อย^๑ ๆ^๑ พอ^๑เต็ม^๑กระดุม^๑ก็^๑จม^๑ลง^๑
คราว^๑หนึ่ง^๑เป็น^๑โมง^๑หนึ่ง^๑ ๆ^๑ การ^๑รู้^๑ทุ่ม^๑โมง^๑ได้^๑ด้วย^๑วิธี^๑
อย่าง^๑นี้^๑ จึง^๑ให้^๑ชื่อ^๑ของ^๑สิ่ง^๑นั้น^๑ ว่า^๑นาฬิกา^๑ น้ำ^๑ เพราะ^๑
ต้อง^๑อา^๑ศรัย^๑น้ำ^๑ ชื่อ^๑นาฬิกา^๑จึง^๑ติด^๑ต่อ^๑มา^๑จน^๑ทุก^๑วัน^๑นี้^๑
ใน^๑เดี๋ยว^๑นี้^๑ยัง^๑คง^๑แต่^๑ชื่อ^๑นาฬิกา^๑ชื่อ^๑น้ำ^๑หายไป^๑ เพราะ^๑
นาฬิกา^๑ที่^๑ใช้^๑กัน^๑ทุก^๑วัน^๑นี้^๑ เขา^๑ทำ^๑ด้วย^๑เหล็ก^๑ทอง^๑เหลือง^๑

เป็นเครื่องจักร หมุนได้ ด้วยกำลัง ดาน บ้าง ตุ่ม ถ่วง บ้าง
 วิเศษ ต่าง ๆ และรู้ เวลาได้ละเอียด ชัดเจน มาก ก็รู้
 ทุ่ม โมง บาท นาที วินาที เป็นคน แล้วต่อมาก็ใช้นาฬิกา
 แดก คือวัดเงา เป็นชั้น ๆ แต่ไม่สู้จะเที่ยง เพราะฤดู
 ย้าย

อีกชนิดหนึ่ง เรียกนาฬิกา ปรอทรู้ เวลาหนาวร้อน และ
 ตม ที่ จะ มาก น้อย ได้ ด้วยด พรอท ชน ลง ตาม เลข ที่ เขา กระ ไว้
 การ ใช้นาฬิกา มี ประโยชน์ คือว่า เวลา มืด มัว ไม่ เห็น
 แสงวันเราก็รู้เวลาได้ หรือเวลา กลาง ค่ำมืด เราคอย
 ฟังเสียงนาฬิกาได้ เรา ก็รู้ เวลา ได้ เหมือน กัน

ศักราช

- ก ศักราช ที่ ใช้กัน อยู่ ในสยาม ประเทศนี้ มี ๓ อย่าง
 ค มี ๓ อย่าง คือพุทธศักราช อย่างหนึ่ง มหาศักราชอย่าง
 หนึ่ง จัปศักราชอย่างหนึ่ง รัตนโกสินทร ศกอย่างหนึ่ง
 ก พุทธ ศักราช กำหนด กาด แรก บัญญัติ แต่ กาด ครั้งไหน
 ค กำหนด กาด บัญญัติ แต่วัน พระพุทธเจ้า นิพพาน แล้ว มา จน กาด

เขตพรอม กน บัญญัติ ไซ ใน พระพุทธ คำดนา

๕๖๓

๔ กำหนด กาด บัญญัติ แด่ วรพระพุทเจ้า นิพพาน แล้วได้ ๒๑๑ ปี

ไทร มั่งบาง เรียกว่า มหาศักราช

ค. กำหนด กาล บัญญัติ ตั้งแต่ วันพระ พุทธเจ้า นิพพาน ไปแล้ว ได้ ๑๑๘๔ ปี และมหาศักราช ดังไป แล้ว ๕๖๐ ปี (ถ้าถือว่า กษัตริย์กรุงสุโขทัยทรง พระ นาม พระร่วง เจ้า บัญญัติ ใช้ ใน พระราช อาณา เขตต์ เรียกว่า จุฬศักราช ก็ได้ แต่ ก็ ดีกว่า อนุমান)

ค กำหนด กาด บัญญัติ แต่ ครั้ง สร้าง กรุง เทพ ฯ เมื่อ จุฬศักราช

ศักราชรัตนโกสินทร ศก

- ถ กาดเดียน ^๕ พุทธศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ ได้ ^๕ ก็ ^๕ บ
- ค เขียนเลข ^๕ พุทธศักราช ^๕ เดิม ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ ๑๑๘๑ ^๕ ปี ^๕ ลง ^๕ เขา ^๕
เลข ^๕ จุฬศักราช ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ เดียน ^๕ บวก ^๕ ประ ^๕ สม ^๕ กัน ^๕ ก็ ^๕ รั ^๕ ได้ ^๕
ว่า ^๕ พุทธศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ ได้ ^๕ เท่า ^๕ น ^๕ บ ^๕
- ถ ^๕ เดียน ^๕ ได้ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ พุทธศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕ น ^๕ บ ^๕ แต่ ^๕
ไม่ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ จุฬศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕ ไ ^๕
- ค เขียนเลข ^๕ พุทธ ^๕ ศักราช ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ เดียน ^๕ ลง ^๕ เขา ^๕ เลข ^๕
พุทธศักราช ^๕ เดิม ^๕ ๑๑๘๑ ^๕ ลบ ^๕ ก็ ^๕ รั ^๕ ได้ ^๕ ว่า ^๕ พุทธศักราช ^๕ ถ่วง ^๕
ไป ^๕ แล้ว ^๕ ได้ ^๕ เท่า ^๕ น ^๕ บ ^๕
- ถ กาด ^๕ เดียน ^๕ ได้ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ จุฬศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕ น ^๕ บ ^๕ แต่ ^๕
ไม่ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ มหา ^๕ ศักราช ^๕ จะ ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕ ไ ^๕
- ค เขียนเลข ^๕ จุฬศักราช ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ เดียน ^๕ ลง ^๕ เขา ^๕ เลข ^๕ มหา ^๕
ศักราช ^๕ เดิม ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ ๕๖๐ ^๕ ปี ^๕ บวก ^๕ ประ ^๕ สม ^๕ กัน ^๕ ก็ ^๕ รั ^๕ ได้ ^๕
ว่า ^๕ มหา ^๕ ศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ ได้ ^๕ เท่า ^๕ น ^๕ บ ^๕
- ถ ^๕ เดียน ^๕ ได้ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ รัตน ^๕ โกสิน ^๕ ทร ^๕ ศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕
น ^๕ บ ^๕ แต่ ^๕ ไม่ ^๕ รั ^๕ ว่า ^๕ จุฬศักราช ^๕ ถ่วง ^๕ ไป ^๕ แล้ว ^๕ เท่า ^๕ ไ ^๕
- ค เขียนเลข ^๕ จุฬศักราช ^๕ เดิม ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ ๑๑๔๓ ^๕ ปี ^๕ ลง ^๕ เขา ^๕ เลข ^๕
รัตน ^๕ โกสิน ^๕ ทร ^๕ ศักราช ^๕ ที่ ^๕ ถ่วง ^๕ แล้ว ^๕ เดียน ^๕ บวก ^๕ ประ ^๕ สม ^๕ กัน ^๕ ก็ ^๕ รั ^๕

ได้ ว่า จุฬจักราช ด่วน ไป แล้ว ได้ ทำ นน บ
 ก การ ที่ รู้ จัก ชัด เจน แน่ นอน ซึ่ง จักราช ทัง < อย่าง ที่ ว่า มา
 แล้ว ช่าง ตัน น จะ มี ประ โยชน์ อย่าง ไร บ้าง
 ค มี ประโยชน์ คือ จะ ให้ ว่า เรือง น หรือ ของ ดั่ง น ได้
 ทำ ได้ แต่ กาด ครั้ง น มา ถึง กาด ครั้ง น นน ไต่ เทา นน บ
 เทา นน เดือน เทา นน วัน

เด็กหญิง กบรวงนก

มี เด็ก หญิง คน หนึ่ง ชื่อ เต็ม อยู่ กับ มารดา ที่ เรือน เด็ก ริม
 ถนน หลวง นก ตัว หนึ่ง มา ทำ รัง อยู่ ที่ พุ่ม ไม้ ใกล้ เรือน ของ
 หนู เต็ม ครั้น หนู เต็ม รู้ ว่า นก มา ทำ รัง อยู่ ที่ นน ก็ ออก
 ไป ชม ไข่ เด็ก ๆ ของ นก ที่ ใน รัง นน ทุก วัน
 วัน หนึ่ง มารดา ได้ บอก หนู เต็ม ว่า ที่ นน ย่า ออก ไป ดู
 ไข่ นก นน อีก หลาย ๆ วัน จึง ค่อย ออก ไป ดู หนู เต็ม เป็น คน
 ดี มารดา ตั้ง ไว้ อย่าง ไร ก็ ทำ ตาม ครั้น กาด ด่วน มา ประมาณ
 ยี่สิบ วัน มารดา จึง บอก หนู เต็ม ว่า ถ้า เจ้า อยาก
 จะ ดู ไข่ ใน รัง นก ก็ ไป ดู เติบ หนู เต็ม ได้ พัง มารดา ว่า มี ความ
 ยินดี มาก วึ่ง ออก ไป ดู ก็ ไม่ เห็น ไข่ อยู่ ใน รัง หนู เต็ม จึง

วิ่ง กลับ ขึ้น มา บน เรือน ร้อง ให้ แล้ว บอก มารดา ว่า แม่ จำ
ไข ใน รัง นก ของ ฉัน สูญ หาย ไป หหมด แล้ว เห็น แค่ เบ็ด ลอก ตก
เรีย ร่าย ไป ตาม ดิน เทา นั้น

แม่ จึง ตอบ ว่า ไข นั้น ไม่ สูญ หาย ไป หหมด ตก ส่วน
ที่ ดิน นก มี ปก เป็น นก บิน ไป ได้ แล้ว ถูก เขย จำ ได้ หรือ ไม่
เมื่อ วัน ก่อน แม่ ได้ พา เจ้า ไป ดู ซาก ศพ เด็ก ตาย คน หนึ่ง เจ้า
พูด ว่า เด็ก คน นี้ จะ สูญ หาย ไป เสีย แล้ว แม่ ตอบ ว่า กาย เด็ก นี้
จะ สูญ หาย ไป จริง แต่ ส่วน จิต ใน กาย ของ เด็ก ที่ ตาย นั้น ไป
อยู่ที่ อื่น เหมือน กับ ไข นก พัก แล้ว และ มี ปก บิน ไป ได้ เช่น
นั้น

พ่อแม่

ก ถูก ที่ เกิด มา แล้ว ควร ให้ ใคร ดู แล ระวัง รักษา ตั้ง สอน
ค เมื่อ ยัง เขียว อาย อยู่ พ่อ แม่ ต้อง เป็น พระ เอง ดี กว่า
ไว้ พระ แก่ ผู้ อื่น ต่อ เมื่อ เจริญ วัย แล้ว การ ตั้ง สอน
ควร มอบ ให้ แก่ ครู
ก พ่อ แม่ ต้อง ทำ การ ปก ครอง ดู เพียง อายุ เท่าไร และ
ทำ การ คุ้มครอง รักษา เป็น อย่างไร

- ค การปกครองของพ่อแม่ ตั้งแต่มีครรภ์ก็ระวังรักษา
ท้อง คือ นวดฝน กิน หยูกยา และ อด ของ แล้งต่าง ๆ
จนคลอดแล้ว ต้อง เป็น หน้า ที่ ดำบาก ด้วยการหยอด
น้ำ ส่องนม บ้วนเข้า อาบน้ำ เป็นต้น
- ก ลูกใหญ่พอรู้ความแล้ว พ่อแม่ฝึกหัดอย่างไร
ค ฝึกสอนให้พูดตาม คำพูดนั้นหัดให้เรียกสิ่งของที่รู้
จักง่าย ๆ ก่อน แล้วหัดให้รู้จักสิ่งของเครื่องใช้สรว
ที่มีประโยชน์ แล้วหัดให้พูดคำที่ ทักทายปราโมทย์
รับแขก และหัดให้รู้จักเรียกพี่ ป้า น้าอา และหัด
ให้เคารพ ยำเกรงผู้ใหญ่ และหัดให้เป็นคนว่าง่าย
- ก พ่อแม่ต้องการปกครองฝึกสอนอยู่จนอายุเท่าไร
ค ตั้งแต่ก่อนว่ากล่าวดูแต่อยู่ แต่พอ บุตร ครอบ จะมอบให้
ผู้อื่นได้ จะไม่เป็นการหนักใจเขานัก แล้วก็ควร
จะพาตัวไปมอบแก่ครู

เข้าสาธิต

เข้าสาธิตออกมาดีแต่ในประเทศหนาว คนทั้งปวง
ไม่ได้กินเข้าสาธิตนั้นทั้งเม็ด ๆ เมื่อจะกินต้องไม่เย็นบ้าง

แล้วเขา มา บน ก้อน บัง เป็น ขนมนั่ง เหมือน ที่ เรา เห็น เขา ทำ
 ขนมนั่ง ใน เมือง นั้น คน เขา ใน ประเทศ สยาม น ต้อง ปลุก ที่ พน
 ดิน ราบ ที่ มี น้ำ ช้าง อยู่ ได้ แต่ เขา สู้ ได้ นั้น เขา ปลุก บน เขิง
 เขา และ ที่ ดิน ดอน ไม่ ต้อง หา น้ำ เพียง คน ชาว นา ใช้ วัว
 หรือ มา เทยม ไถ แล้ว ไถ ดิน และ คราด ให้ พน ที่ ราบ เต็ม
 ออ เม็ดพืช เขา สู้ ได้ หว่าน ลง ตาม แคะ ให้ ชน ถ หรือ ห้าง แล้ว
 คราด เกิด ดิน กดบ ทับ อีก ที่ หนึ่ง

ครั้น ถึง ฤดู หนาว หิมะ ตก ลง ใน นา เม็ด เข้า สู้ ได้ จะ จม
 หิมะ อยู่ หลาย เดือน จน ตลอด ฤดู หนาว ก็ ดี ก็ ไม่ เสีย
 ครั้น ถึง ต้น ฤดู ร้อน หิมะ ละลาย หมด ไป แล้ว เม็ด เข้า สู้ ได้ ก็
 งอก ขึ้น อีก เมื่อ ออก รวง จน เกียว ได้ แล้ว เขา ไม่ เกียว
 ด้วย เกียว เหมือน เรา บาง แห่ง เขา ใช้ มา เทยม เครื่อง จักร
 มี คน ขี่ มา ให้ จักร หมน เกียว ไป แล้ว มี คน เดิน ตาม เก็บ มด
 รวง เขา นั้น เขา บิน พ่อน ๆ

ครั้น ได้ รั้ง การ เกียว แล้ว ชาว นา ก็ ตาก พ่อน เข้า ไว้ จน
 แห้ง แล้ว บรรทุก เกวียน เชน ไป ที่ ดาน สำหรับ นวด การ
 นวด นั้น ก็ ใช้ เครื่อง จักร และ บาง ที่ ก็ ใช้ มา เทยม ปลาย กัน แยก
 มี คน ขี่ ให้ มา เดิน ไป วง รอบ เครื่อง จักร นวด เขา ค่าย กับ

ที่เราใช้วัด เข็ม เครื่อง หักซอยในประเทศเรา^{นี้} บาง ที่ เขา ใช้
 นวด ด้วย เครื่อง กดไฟ เมื่อ นวด ออก เป็น เม็ดดี เข้า ได้ รวด แล้ว
 ชาว นา ก็ เอา ไป ไม่ เป็น แฉ่ง ลำด

แพรว

แพรว ที่ คน เขา ใช้ ทำ ผืนผ้า สำหรับ นุ่ง ห่ม ปิด ตัว เรา
 อยู่ ทุก วัน^{นี้} เป็น ของ เขา ทำ มา จาก รังไหม คือ ตัวไหม ไช้
 ออก เป็น ฟอง คำ ๆ ครั้น ฟอง ไหม นั้น แยก ออก เป็น ตัวอ่อน ๆ
 คล้าย กับ ตัวด้วง ตัว หนอน คน เขา เอา มา ได้ ที่ เติง แล้ว เขา
 เก็บ ใบ หม่อน ที่ อ่อน ๆ มา หั่น ให้ สะเอียด ให้ มัน กิน เป็น อาหาร
 ใบไม้ อ่อน ๆ หรือ เข้า ตอก มัน ก็ กิน เหมือน กัน แต่ ตัว หนอน
 มัน ชอบ กิน ใบ หม่อน มาก
 และ ใบ หม่อน^{นี้} เป็น ของ เขา ปลูก ไว้ สำหรับ ให้ ตัว
 หนอน กิน ด้วย เพราะ ฉะนั้น เขา จึง ให้ มัน กิน ใบ หม่อน ทุก วัน
 ประมาณ ได้ ถึง สอง เดือน สาม เดือน ตัว หนอน ก็ กิน ใบไม้^{นี้} นาน
 เข้า จน ตัว หนอน ลึ่เหลือ้ง เขาก็ เอา ไม้ไผ่ มา ทำ เป็น โพรง ให้ มัน
 อยู่ ตัว หนอน เมื่อ ได้ โพรง แล้ว มัน ก็ ซักใย ของ มัน ออก
 จาก กัน คลึง พัน ห่อ ตัว ของ มัน เข้า ทำ รัง เป็น ผัก ๆ คล้าย

กับ ลูก บวบ ขม เล็ก ๆ ตัว มัน อยู่ใน รัง ของ มัน ครั้น เขา ปลดปล่อย
ตัว หนอน ไว้ ให้ นาน ๆ ตัว หนอน ก็ แก่ กลายเป็น แมลง ใหม
มี คืบ และ ปีก บิน ได้ (เช่น กับ แมลง ปอ และ ผีเสื้อ เป็น ต้น)

คนที่ เป็น เจ้า ของ ทำ ใหม นั้น เห็น ว่า ตัว หนอน ทำ รัง
พอ สุ่ม ควร จะ ใช้ ไ้ ได้ แล้ว เขา ก็ เอา ทั้ง รัง และ ตัว หนอน นั้น
ใส่ กระ ตะ คืบ ให้ น้ำ เดือด แล้ว เขา เท ใส่ อ่าง จับ ไ้ ชัก ถ้าว ที่
ตะ เล้น ๆ จน หมดย ไ้ เหลือ แต่ ตัว หนอน บาง คน เขา ก็ เก็บ
ไว้ กิน บ้าง บาง คน เขา ก็ ทิ้ง เดี่ยว บ้าง ไ้ ใหม ที่ เขา ชัก
ออก นั้น เขา พัน ด้วย เครื่อง มือ สำหรับ ให้ เป็น เชิด เป็น กลุ่ม
แล้ว เขา ก็ ชัก ฟอก ด้วย น้ำ ให้ ไ้ ใหม สดอาด ดี

ไ้ ใหม นั้น เดิม เป็น เล้น เล็ก ๆ สี ขาว บ้าง เหลือง บ้าง ครั้น
เขา ชัก ฟอก เสร็จ แล้ว เขา จึง บัน ด้วย ไ้ หรือ ระวัง ให้ เล้น ใหม นั้น ยาว
และ ให้ เล้น เติม อ เรียบ ดี แล้ว จึง ย้อม เล้น ใหม นั้น ให้ เป็น สี
ต่าง ๆ ตาม ชอบใจ เมื่อ เขา ย้อม ได้ ดี แล้ว จะ ทอ ด้วย พิม พ
หรือ ด้วย เครื่อง จัก ร ให้ เป็น ผืน แพร มี สี และ ดอก ดวง ต่าง ๆ
ก็ได้ ตาม ปรารถนา หรือ จะ ทอ ให้ เป็น มวง และ ยก ปุ่ม ต่าง ๆ
ก็ได้

เมื่อเขา ทอ เป็น ผืน ม่วง ผืน แพร ชนแล้ว คน ย่อมชอบ
 ชอน่ง ห่ม กัน มาก เพราะ เมื่อ นุ่ง ห่ม ก็ อ่อน นุ่ม ดี เนื้อ และ
 ดี ถึง งาม ดี และเป็น ของ ทนทาน มากกว่า ผ้า ที่ ทำ ด้วย ด้าย
 อื่น ๆ ถึง ชอ ชาย กัน ก็ มี ราคา เพราะ ฉะนั้น แพร จึง นับ ว่า
 เป็น สินค้า อัน มี ราค งาม อย่าง หนึ่ง

ต้นฝ้าย

เดิม ที่ ต้น ฝ้าย มี ที่ ประเทศ อินเดีย เดียว น ต้น ฝ้าย เกิด
 ขึ้น ชุกชุม ใน ประเทศ อเมริกา ถ้า ที่ใด เป็น ที่ ร้อน มี ผืน ชุ่ม
 ชน ต้น ฝ้าย ก็ งอกงาม ดี ที่ สุด เมื่อ จะ ปลูก ต้น ฝ้าย นั้น
 เขา ได้ ที่ ดิน เดียว ให้ เรียบ แล้ว เขา เมล็ด ฝ้าย หว่าน ไป ปรย ดง ใน ที่
 นั้น ต้น ฝ้าย ชน เป็น ต้น สูง ประมาณ สอง ศอก เมื่อ โต ได้
 ที่ ดุ ก็ เป็น พุ่ม งาม ดี ส้มอ หรือ ผล ของ ฝ้าย นั้น ดี เหลือง ๆ
 ครั้น ดอก ห่อน ก็ เห็น ผัก ห่อ ฝ้าย เหมือน ผล สลัด พอ ฝ้าย
 แก่ ผล ก็ แตก เป็น กีบ ถ้าม กีบ บาน ยาว คืด ขว อยู่ เห็น
 เนื้อ ฝ้าย เป็น ขน ขาว นุ่ม นิ่ม

ใน ประเทศ สยาม นี้ มี คน ทำ ไร่ ฝ้าย เป็น อัน มาก แต่
 ฝ้าย ต้น เล็ก เป็น พุ่ม ดอก ดอก เป็น ฝ้าย ขาว บริสุทธิ์ ดี บาง ที่

๑๘

การ คำ ขาย

เขา เรียก กัน ว่า ลำดู่ ครน ผาย แก่ แลว ผัก แดก เห็น เนอ
 ผาย ขาว เต็ม ไป ทั้ง ไร่ ชาว ไร่ ผาย ก็ มา เก็บ ผาย ไร่ กระ บุง
 กระ จาต ไป ไหว้ ใช้ แต่ ก่อน ใน ประเทศ เรา เคย หีบ ผาย
 เขา เมตต ออก ด้วย มือ แลว เขา ไม่ ทำ เหมือน คั้น กระ สั้น หาท
 ถึง คิด เป็น ที่ คิด ผาย ด้วย ไม่ ครน คิด ผาย เสรี แลว ก็ เขา
 ผาย ที่ คิด แลว นั้น มา พัน ไม่ เด็ก ๆ ให้ ถม ยาว ๑ คืบ แลว
 พัน เป็น เส้น ด้าย ทอ ผ่า

ครน ภาย หลัง เขา คิด ทำ เครื่อง จักร ถัก ไฟ หีบ เขา เมตต ผาย
 ออก แลว พัน เป็น ด้าย ทอ ผ่า ๆ เนอ ตะเขียก เป็น ประโยชน์
 สำหรับ คน ประเทศ ร้อน ใช้ กัน คน ใน ประเทศ หนาว ใช้ ผ่า ทำ ด้วย
 ขน แกะ แต่ คน ประเทศ ร้อน ใช้ ผ่า ทำ ด้วย ขน แกะ ไม่ได้ เพราะ
 ฤดู ร้อน จะ ร้อน เกิน ไป จึง ต้อง ใช้ ผ่า ที่ ทำ ด้วย ผาย ดัง ถ้าว มา

การ คำ ขาย

คนที่ เขา คิด ประกอบ การ เป็น พ่อ ค้า แม่ ค้า ซึ่ง หวัง
 ว่า จะ ให้ เงิน ของ ตัว ออก ออก ไป นั้น ถ้า เป็น ผู้ มี เงิน คน ใด
 ห้า ชั่ง ลัก แก้ว คน หรือ ดิบ คน เขา ก็ คิด พร้อม ใจ กัน ออก เงิน
 ของ เขา หุ่น เดียว กัน ตั้ง ห้าง ขาย ของ ต่าง ๆ ได้

ถ้า เป็น คน มี ทุน น้อย ต้อง ด้ ความ เพียร คือ เขา
 เงิน ของ ตัว นน ไป ซอ ของ อย่าง เดว ราคา ถูก ๆ แล้ว ไป เทย
 เว ช่าย ทาง บก และ ทาง เรือ ไป ก่อน กว่า จะ เก็บ เงิน ทุน เงิน
 ถ้า ไร ได้ เมื่อ เก็บ เงิน ทุน ถ้า ไร ได้ เศษ ตาม มาก และ น้อย
 แล้ว ก็ ซอ ของ ที่ มี ราคา มาก บ้าง น้อย บ้าง เพิ่ม เติม ให้ สิ้น
 คำน นน มาก หลาย อย่าง ซน ให้ สิ้น ความ ปราถนา ของ ผู้ ต้อง
 การ ซอ คช ถก คำ

วิธี จะ ซอ ของ ช่าย นน ต้อง วัฏฏ เทศ กาด ของ จะ ถูก
 หรือ จะ แพง คือ เวลา นน ของ สิ่ง นน ถก เวลา นน ของ สิ่ง นน
 แพง ต้อง ซอ ของ เมื่อ เวลา ถูก ใด ช่าย เมื่อ เวลา แพง จึง จะ มี
 ถ้า ไร งาม และ ต้อง วัฏฏ เทศ และ ทำ เล ที่ จะ ช่าย ของ ได้
 คล่อง ด้วย ถ้า ประเทศ ใด ต่ำ บล ใด ช่าย ของ สิ่ง นน คล่อง ต้อง
 ซอ ของ สิ่ง นน ไป ช่าย ให้ เติม ถ้า ดัง

อาการ ที่ จะ ช่าย ให้ มี ถ้า ไร มาก นน ต้อง อาศรัย ด้วย
 วิธี ดัง นน คือ เรา ซอ ให้ ถก ช่าย ย่ำ ให้ แพง นก เป็น ตน
 ว่า มะพร้าว เขา ซอ ๑๖ ผล ต่อ บาท เขา ช่าย ๑๒ ผล ต่อ บาท
 เรา ยอม ช่าย ให้ สิบ ดี สิบ ห้า ผล ต่อ บาท ดัง นน เมื่อ เรา ช่าย ได้
 เต็ม อ ทุก วัน ไป ถ้า ไร ช่าย น้อย นน ก็ จะ ถก ได้ มาก เร็ว ดี กว่า

ผู้ที่ซื้อ ถูกขายแพงได้กำไรมาก แต่ขายไม่ได้ คดองเต็มอ
ทุกวันเสียอีก

วิชาค้าขายนี้ ต้องอาศัยการพูดจาให้อ่อนหวาน
และความซื่อตรง จึงจะมีผู้ชอบใจ ซื้อขายได้ คดองไม่เป็น
ที่รังเกียจของผู้หญิงผู้ชายทั้งปวง และเป็นที่สรรเสริญ
นับหน้าว่าพ่อค้าคนนั้นขายของดีพูดจาไม่หยาบคาย ให้ถึ
ตามสุภาษิตสอนหญิง ซึ่งพระศรีสุนทร (ภู่) แต่งไว้ว่า
“แม่จะเรียนวิชาทางค้าขาย อย่าปากร้ายพูดจาอัชฌา
ศัย จึงซื้อขายขายดีมีกำไร ด้วยเขาไม่เคืองจิตรระคิด
ระอา” และในคำกลอนพิพากษอนบุตร์ว่า “ถ้ายากจนไป
ข้างหน้าคิดค้าขาย อย่าเสียขายตามพ่อขอให้เหลิง ซื้อก็
ง่ายขายก็คดอง ด้วยต้องเขิง ปลุกเป็นเพลิง หน้าถึงนั่งร้านชำ
หญิงเรียกแม่ชายเรียกพ่อขอให้ซื้อ ผู้ใดฤาจะไม่ชมว่า
คมชำ” ดังนี้

อนึ่งของที่ขายนั้น ถ้าเป็นของแท้ หรือของปลอม
ของเทียม ก็บอกตามตรง ทั้งราคาซื้อขายก็ให้พอสมควรไม่
แพงนัก เมื่อเป็นเช่นนั้นคนทั้งปวงก็จะพากันมาซื้ออยู่
เต็มอไม่เว้นวัน พ่อค้านั้นเมื่อขายไปนาน ๆ หลายนับก็จะ

มี ความเจริญ ชื่นชม มีเงิน มีทอง มาก เป็นพ่อค้าใหญ่ได้

เด็กสองคนขายของ

มีร้าน สองร้าน ตั้งอยู่ เคียง กันในตลาด แห่ง หนึ่ง ร้าน
หนึ่ง มี เด็กชายคนหนึ่ง ชื่อดีทรี นึง ชายฉึก และ แดง ต่าง ๆ อยู่ อีก
ร้าน หนึ่ง เด็กชายชื่อสุด นึง ชายหอย และปลา ต่าง ๆ เวลา
เช้าวัน หนึ่ง เด็กทั้งสอง นึง นำ สินค้า ต่าง ๆ มา ตั้งขาย ที่ร้านของตน
แล้วคอยรับ อัฐิ และ เงิน ที่ขายได้ เก็บไว้ อย่าง ชาวตลาด ที่
เขา ค้า ขายกัน นั้น

ฝ่ายนายดีทรี ขาย ถึง ของไป จนเกือบหมด เหลืออยู่
แต่ แดง ผลใหญ่ ผล หนึ่ง มี ผู้ใด คน หนึ่ง เดิน มา เห็น เขา จึง
ถาม เด็ก ผู้เจ้า ของ ว่า แดง ไบ๋ นึง จะ ขาย เท่าไร

นายดีทรี ตอบ ว่า แดง ไบ๋ นึง นำ รับ ประทาน ก็ จริง แต่
ซีก ดัง มี แผลพุ เน่า อยู่ แห่ง หนึ่ง จะ ทาน จะ ซ้อ หรือ ว่า
แล้ว ก็ พลิท แดง ผล นน กตบ ขน ให้ ผู้ ซ้อ ดู ชาย ผด นน ครน ได้
เห็น คำหิ ที่ แดง ไบ๋ นน มี อยู่ ก็ พุด ว่า แดง เสีย อย่าง นี ใคร
จะ ซ้อ ได้ แล้ว จึง ว่า กับ เด็ก เจ้า ของ ร้าน ว่า ซึ่ง เจ้า
บอก คำหิ ดัง ของ ที่ เสีย แก่ ผู้ ซ้อ ดัง นี ถ้า เขา รู้ เสีย แล้ว
เจ้า จะ ขาย ได้ หรือ

นายสิทธิ์ ตอบ ว่า บอก ความจริง เสียให้ เขา รู้ แล้ว
 ถึง จะ ขาย ไม่ได้ ก็ ดี กว่า จะ เป็น คน โกง จะ ขาย ผู้ ต่ มี ความ
 ชอบใจ ใน เด็ก คน นั้น จึง พูด ว่า ส้ม ควรร แล้ว ถ้า เจ้า พูด แค่นี้
 จริง ทุก ๆ เวลา ดัง นั้น แล้ว ผู้ ขอ คง จะ พอใจ มา ขอ ของ ๆ
 เจ้า เจ้า ก็ จะ ขาย ได้ ดี และ มี ความ เจริญ ด้วย
 แล้ว คน ผู้ ต่ นั้น ก็ เดิน ต่อ ไป ร้าน ของ เด็ก ที่ ขาย หอย และ ปลา
 ต่าง ๆ ที่ ร้าน นั้น มี หอย นางรม ตัว ใหญ่ ๆ มาก ท่าน ผู้
 ต่ จึง ถาม ว่า หอย เหล่า นั้น สด ดี หรือ นาย สด เจ้า ของ ร้าน
 ตอบ ว่า สด ดี จะ จีบ มา เมื่อ เค้า เอง ขาย ผู้ ต่ คน นั้น
 จึง ได้ ขอ หอย นางรม ที่ ร้าน ไป ๑๒ ตัว ครั้น ถึง บ้าน คน คราว
 ตรวจ ดู ก็ เห็น ว่า หอย เหล่า นั้น มี กลิ่นเหม็น เสีย แล้ว
 เมื่อ เด็ก ร้าน แล้ว เด็ก ขาย หอย พูด กับ เพื่อน ที่ ขาย แดง ว่า แก
 นี้ ไม่ รู้ จัก ขาย ของ ทำ ไม่ จึง บอก ขาย คน นั้น ว่า แดง มี แผล
 มี คำ หั้น ดัง นั้น เค้า จะ ขาย ได้ หรือ คน นั้น ที่ เห็น จะ อา จู ไร
 แต่ หอย เน่า ของ นั้น นั้น ยัง ขาย ราคา เดิม ขอ หอย สด ได้ แดง ก็
 จะ ขาย ได้ เหมือน กัน กว่า เขา จะ รู้ คำ หั้น แดง เน่า ก็ พอ ถึง
 บ้าน เขา แล้ว จะเป็น อะไร ไป
 ผู้ ขาย แดง ตอบ ว่า ฉัน ไม่ พูด ปร ใคร ไม่ พอ ถวง

ผู้ใด ถึงจะได้ผลประโยชน์เท่าใดก็ได้ ฉันไม่ทำการเช่น
นั้น ที่จริงฉันเห็นว่าผู้ใดคนนั้นจะมาเยี่ยมบ้านของฉันอีก
แต่เห็นจะไม่ชอบหอยหรือปลาของท่านอีก กระจมิง คอยดูซี
ครั้นล่วงมาอีกวันหนึ่งผู้ใดคนนั้นได้มาซื้อผลไม้ที่ร้านเด็ก
ชายแดนนั้น และซื้อผลไม้ไปหลายอย่าง เพราะเห็นว่าซื้อ
สิ่งใดที่ร้านนั้นก็คงได้ส่วนแต่ของที่ดี ถึงไม่ตรวจดูเดยก็
ได้ เพราะไว้วางใจในเด็กคนนั้น ว่าจะไม่โกงใครเลย
ภายหลังผู้ใดคนนั้นอยากจะได้ใครสักคนคนหนึ่ง มาไว้ใช้การ
ที่บ้านของเขา เขาจึงชักชวนนายสีทรีไปทำการที่บ้านกับเขา
เพราะเห็นว่าไว้วางใจได้ แต่เด็กคนชายหอยและปลา
นั้น ชายผู้ใดคนนั้นไม่ได้เข้าร้านอีกเลย ผู้ที่ มาซื้อของ
ที่ร้านนั้นก็น้อยคนนัก มาซื้อแต่ผู้ที่ไม่รู้จักเท่านั้น ถ้า
คนเห็นรู้จักแล้ว ก็เดินเมินหน้าเลย ไม่แลดูเด็กนั้นอีกเลย

วัน นักขัตตฤกษ์ต่าง ๆ

- ก. วันอะไรเรียกว่าวันนักขัตตฤกษ์
ค. ข้างฝ่ายศาสนา กำหนดวันพระพุทธเจ้า ทำกรรมวินัยข้อปฏิบัติ

เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือวันเพ็ญเดือน

๓ }
๖ }

เป็นต้น ว่าเป็นวันนักขัตฤกษ์ ในราชกำหนดพระราช
พิธีประจำเดือนต่าง ๆ ดังพระราชพิธี ตรัส ดำรง
สงกรานต์ เสด็จพระชนมพรรษา เป็นต้น เป็นวัน
นักขัตฤกษ์ ส่วนในโหราศาสตร์ กำหนดวัน พระอาทิตย์
เปลี่ยนราศีเดือนหนึ่ง ๆ หรือวัน พระจันทร์ เต็มดวง
เป็นวันนักขัตฤกษ์

- ก. วันนักขัตฤกษ์ กำหนดด้วยพิธีต่าง ๆ เพราะเหตุอย่างไร
ข. ข้อที่ กำหนดวันนักขัตฤกษ์ หลายอย่างต่าง ๆ นั้น เพราะ
คนเรามีการงานไม่เสมอกัน บางพวกถือศาสนาเป็น
ใหญ่ บางพวกถือราชการเป็นใหญ่ บางพวกถือทาง
โหราศาสตร์เป็นใหญ่
ก. คนไทยอยู่ในเมืองไทยนี้ ไม่ถือศาสนาทั่วกัน หรือ
ข. คนไทยก็ถือศาสนาทั่วกัน แต่ที่กำหนดวันนักขัตฤกษ์
นั้นต่าง ๆ กัน เป็ตามลักษณะโบราณบ้าง ราชการบ้าง
พุทธศาสนาบ้าง
ก. วันนักขัตฤกษ์ มีกำหนดแต่วันที่เป็นพิธีต่าง ๆ เท่านั้น หรือ
ข. ไม่กำหนดแต่วันที่มีพิธีอย่างเดียว วันที่ใด ๆ ที่เป็นการ

สนุก ด้วยการ เล่น ต่าง ๆ ทั้งกัน เหมือน วัน ตรุษ สง
 กรานต์ เป็น ต้น หรือ มี การ สนุก แปลก ขึ้น อย่างใด อย่าง
 หนึ่ง ก็ ควร จะ อนุโลม ว่า เป็น วัน นัก ขัด ฤกษ์ ได้ บ้าง
 เช่น งานไหว้ พระบาท เป็น ต้น

ถั่ว ย ชาม

ถั่ว ย ชาม เป็น ของ สำหรับ ใส่ อาหาร และ ของ อื่น ๆ รับ
 ประทาน ก็ได้ หรือ จะ ใส่ ของ อะไร ๆ เก็บ ไว้ ก็ได้ เขา
 ทำ เขา มา ขาย แต่ ประเทศ อื่น ๆ ประเทศไทย เรา แต่ โบราณ
 ทำ ที่ เมือง สวรรคโลก แต่ เดียว นี้ ไม่มี ใคร ทำ เพราะ เขา
 ทำ ด้วย ดิน ชนิด หนึ่ง ใน ประเทศไทย เรา ไม่ ใคร มี ใคร หา ดิน
 ชนิด นั้น ทำ แต่ ที่ จริง ใน ประเทศ เรา ก็ หา ทำ ได้ ดึง ดิน ใน
 เมือง แอบ อุบล ก็มี สัน วาด ดี ถ้า จะ ทำ บ้าง ก็ จะ ได้
 ใน ประเทศ จีน ประเทศ ญี่ปุ่น ประเทศ ฝรั่งเศส บาง เมือง มี
 ที่ ดิน ดี ๆ พอ จะ ทำ ชาม ได้ หหลาย แห่ง แต่ ที่ ดิน เหล่า นี้ ทำ ได้
 แต่ ชาม อย่าง กดาง อย่าง เดว และ ยังมี ที่ ดิน ดี ยิ่ง กว่า ที่
 เหล่า นั้น อีก หหลาย แห่ง ถ้า สำหรับ ทำ ถั่ว ย ชาม ที่ อย่าง ดี ๆ ดิน
 ชนิด อย่าง ดี ที่ ทำ ถั่ว ย ชาม ได้ นั้น แข็ง กว่า ดิน ตาม ขรรพตา และ

มีดี ชาว ค่ายดินดี คีตา และ ดินดีพอ
 ด้วยชาม ที่ คนประ
 เทศไทยเราใช้อยู่ทุกวันนี้ เป็นแต่ดิน อย่าง กลาง อย่าง เดว
 โดยมาก ดินชนิดอย่าง ดีนั้น เขาก็ทำ เข้า มา บ้าง แต่ น้อย
 วิธีที่เขาทำ ถ้วยชาม ถึงอย่างดี, อย่าง กลาง, อย่าง เดว
 เขาก็ทำ เหมือน ๆ กันไม่ผิดกันนัก ผิดกันแต่เนื้อชามอย่าง
 ดี อย่างไม่ดีเท่านั้น เมื่อเขาจะทำ ถ้วยชาม เขาก็ไปขุด
 เขา ดิน ชนิดนั้น มา ตำ หรือบดให้ละเอียด เหมือนกับแป้ง
 แล้วเอาผ้า ที่อย่าง ละเอียดกรองให้ ได้ มาก ๆ แล้วจึงเอา
 ใส่ใน ที่แห้งหนึ่ง ประ ้อม แต่ พอควร เหยียบ ย่ำ จน ดิน นั้น เหลว
 และเหนียวดี แล้วจึงเอาใส่ใน พิมพ์ที่เขา สำหรับ ทำ ถ้วยชาม
 พิมพ์ สำหรับ ทำ ถ้วย ชาม นั้น มี หลายอย่าง หลายชนิด ถ้าจะ
 ทำ ชนิดนั้น เขาก็เอา ดินมา ใส่ใน พิมพ์ อย่างนั้น พอเขา ทำ
 เป็นรูป ถ้วยชาม ดี แล้ว เขาก็เอาไม้ไผ่ทั้งผืน มา ปลดหนึ่ง
 คลึง ไป คลึง มา ชัด จน ชาม เกือบดี
 น้ำ ยา สำหรับ เขียน ดาย ก็มี หลายอย่าง เขา เอาถ้วย
 ชาม มา ทิ้ง เบี่ยง ๆ จะ เขียน ให้ เป็น ดาย อะไร เขาก็ เขียน
 ตาม ชอบใจ ของ เขา พอ เขียน แล้ว เขาก็ เอา น้ำ ยา เค็ดอบ
 ทา แล้วเอา มา เผา ให้ ได้ ที่ จน ดิน แข็ง เกราะ เป็น ถ้วย ชาม ดี

น้ำ ยา ที่ เขียน ก็ ซาบ เข้า ไป ใน เนื้อ ดิน และ คิด แน่ นอน เป็น ถวด
เป็น ถาย ต่าง ๆ ถึง จะ ทำ อย่าง ไหว ๆ น้ำ ยา ที่ เขียน นั้น ก็ ไม่ หดุด
และ น้ำ ยา ที่ เขียน นั้น ดี ก็ ต่าง ๆ กัน รูป ถ้วย ซาม ก็ ผิด ๆ กัน
สูง กลุ่ม ก็มี แบน ๆ กลุ่ม ก็มี เหลือ ที่ จะ พรรณา ชนิด ด้วย
ซาม ได้ แต่ ถิ่น ถ้วย ซาม นั้น คง ทำ เป็น ถวด รอบ กัน และ ทำ
ให้ พ้น กัน ออก ไป สำหรับ คง ไหว ไม่ ให้ ล้ม

ถ้วย ซาม ที่ เรา ใช้ อยู่ ทุก วัน นั้น ก็มี หาย อย่าง หลาย ชนิด คน
เรา ต้อง หา ไหว ใช้ ทุก บ้าน ทุก เรือน ตาม มี ตาม จน ถ้า ไม่ มี
ถ้วย ซาม จะ ใช้ ก็ ต้อง ขวน ขวาย แดก เปลี่ยน เอา มา ไหว ใช้ ถ้วย
ซาม ก็ นับ ว่า เป็น ของ ดี อย่าง หนึ่ง เพราะ เป็น ของ สำหรับ ใส่
อาหาร รับ ประทาน ดี กว่า เอา ใบไม้ หรือ เปลือก ไม้ มา รอง
อาหาร รับ ประทาน

วิธี

มนุษย์ ที่ มีความ คิด ฉลาด นั้น จะ ทำ การ งาน ก่อ สร้าง
สิ่งใด ๆ ย่อม ทำ ด้วย ของ ที่ คง ทน ถาวร ยืน นาน เพราะ ฉะนั้น
วิธี จึง เกิด ขึ้น ใน การ ก่อ สร้าง เป็น เหตุ เดิม คือ บ้าน เมือง ที่
ประเทศ สมบูรณ์ ด้วย กำแพง บั่ม เข็ง เทิน นั้น ย่อม ก่อ ด้วย ศิลา

หรือจะสร้าง ปลูก เจตย์ กุฎี ตึก อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ
ให้เป็นของ ทนอยู่นาน ๆ ไม่ให้ ชุติ ไชม หัก พัง เร็ว ก็ต้องใช้
ศิลา เป็นพื้น แต่ศิลา นั้นต้องเจาะ สักกิด ค่อยทุบให้แตก หัก
ออกเป็นแผ่น เป็น ท่อน โดยส่วนเล็ก และ ส่วนใหญ่ แล้ว
จึงมาปู ประดับ ก่อ ตาม ความประสงค์ ได้

เมื่อจะหา ของ ทน เช่น นั้นแล้ว ถึง จะทำ ด้วย เหล็ก
และ ไม้ ก็ ย่อม บัง เกิด สนิม หรือ หัก ฝุ่ได้ ไม่เหมือน ศิลา ดิน
เผา ที่ เรียกว่า อิฐ ความทน ต่อ แดด ฝน ก็คล้าย กับ ศิลา เมื่อ
ก่อ เป็น รูป เรือน ตึก กำแพง หรือ บั้ม ๆ ฯลฯ ก็ ทน อยู่ ได้นาน ๆ
การทำ ก็ง่าย กว่า ศิลา และ หา ได้ ใกล้เคียง ๆ น้ำหนัก ก็เบา กว่า ศิลา
เพราะฉะนั้น เขา จึง ทำ อิฐ ใช้

การทำ อิฐ นั้น คือ เขา หา ดิน ละเอียด ได้ แล้ว ก็
ชุบ หรือ ทำ ใน ที่ นั้น แต่ ต้อง ประสม ด้วย แกลบ เพื่อ จะ กัน แดก
ถ้า ไม่ ประสม แกลบ แล้ว เเผาก็ แดก ก่อน ไปได้หมด เพราะ แกลบ
ที่ ประสม นั้น เมื่อ เผา ไฟ ก็ไหม้ เป็น ชี เก่า เกิด รส เค็ม เข้า
ยึด ดิน นั้น ไว้ ไม่ ให้ แดก ได้ และ ดิน เหลียว ที่ ประสม แกลบ นั้น
ต้อง ย่ำเหยียบ นวด ให้ทั่ว กัน ไม่ เหลว ไม่ ช้น พอ เห็น ยวด ส้มควรว
ที่จะ กดลงใน รูป พิมพ์ ได้ พิมพ์ นั้น เขา ทำ ด้วย ไม้ กระดานแบน ๆ

ค่อ กัณ เป็น รูป ดี เหลี่ยม ยาว พอ ระยะ แผ่น อิฐ ดิน เห็น ขว ที่
พิมพ์ เป็น รูป อิฐ ต้อง ผึง แดง ไว้ จน แท้ง

จัน หนึ่ง ทำ ได้ หลาย ร้อย ครัน ได้ มาก แล้ว ก็ ถาก ด้วย มีด
ให้ หน้า เรียบ เสมอ กัน แล้ว ช้อน ๆ กัน เป็น ชั้น ๆ มาก แล้ว
ก่อ เตา ห้อม ขึ้น ไป แต่ ต้อง เว้น ช่อง ไว้ สำหรับ ชน พน ตลอด ถึง
กัน ทั้ง ข้าง โน้น ข้าง นี้ แล้ว จุก ไฟ เผา ระดม ใหญ่ อย่า ให้ ไฟ
ขาด ได้ จน ลุก ท่อ กัน ดี แล้ว ต้อง ทิ้ง ไว้ ให้ ไฟ คับ สนิท ดี
จึง จะ ควร ใช้ ได้

ต้น ไม้

ใน ประเทศ สยาม และ ประเทศ จีน มี ต้น ไม้ หลาย อย่าง เป็น
ไม้ มี ประโยชน์ มาก ใน เขต ประเทศ สยาม นี้ มี ไม้ ไม้ บ้า
ชุกชุม ใน ฝ่าย เหนือ มี ที่ เมือง นคร สวรรค์ เมือง ไชยนาท
เมือง สุพรรณ บุรี ฝ่าย ใต้ มี ที่ เมือง ราชบุรี และ เมือง กาญจน
บุรี เมือง อื่น ๆ ก็ ยังมี บ้าง เหมือน กัน

เดิม เมื่อ ไม้ ไม้ จะ เป็น ลำ สูง นน แตก หน่อ ขึ้น ก่อน หน่อ
มี เป็น กาบ ๆ มี ชน ตะเขียด คาย ๆ ลำ ต้น มี ข้อ เป็น ปล้อง ๆ
ข้าง ใน กลวง ครัน โต ขึ้น แล้ว ก็ เป็น กอ มี แขนง ถึง ก้าน

โคนโต มีหนาม สำหรับ กันไม่ให้สัตว์ต่าง ๆ เข้าไป เบียด
เบียดเหยียบย่ำ หน่อหัก ถ้า กอไผ่ไม่มีหนาม กิ่งก้านรกเช่นนั้น
จะอาจเจริญขึ้นเป็น กอใหญ่ได้ หรือ

พวกชาวบ้าที่ หากินในการตัดไม้ไผ่ในบ้าไป ขายนั่น ต้อง

ไป ค่อ หน้า แต่ง ไป แห้ง ละ } คน เขาใช้ ขอมัดไม้ และ

ขวาน เป็นเครื่องมือ ขอนั้น เป็นรูป คล้ายเคียวเกี่ยวเข้า
มีคมหนา ๆ มีด้ามยาวประมาณ ๔ วา สำหรับ ถัดชัก
ถ้าไม่ให้ขาด ลงมาจาก กอ ถ้า คนผู้ตัด เห็นว่า ถ้าไหน กอ
ไหนจะใช้ได้ จึง เขาขอ พาด ขึ้นไป ชักโยง ลง มา จนได้ ไม้ มาก
แล้ว มีคน ต้อง คน คอย คัด ถัด ถึง ด้วยมัด และ ขวาน แล้ว
ประจบ หัวไม้ ให้เสมอกัน บรรทุก เกวียน ขึ้นไป กองไว้ ที่ ทำ
คอยขาย ให้แก่ พวกพ่อค้า ที่จะ มา ขอ

การที่จะ มัด แพไม้ไผ่ นั้น ต้อง บัก หลัก ด้ามคู่ คือโคนไม้
คู่หนึ่ง กตางไม้คู่หนึ่ง ปลายไม้คู่หนึ่ง แล้วเอา คานผูก
กับ หลัก คู่ละ อัน พอ เสมอ น้ำ ระหว่าง หลัก คู่หนึ่ง ๆ กว้าง
ประมาณ สอง ศอก เอา ถ้าไม้ไผ่ วาง พาด ลง ใน ช่อง หลักนั้น
ให้ โคนไม้ เสมอ กัน จน ครบ ร้อย ถ้า แล้วมัด ด้วยคอก ตูกละด้าม

เปดาะขันเซาะให้แน่น แล้วลดคานให้ไม้ไผ่ถูกนั้นเดือน
 ถอยไปให้พ้นจากหลัก จึงมัดลำดับถูกอื่นต่อไปอีก การ
 มัดไม้ไผ่มัดด้วยเส้นตอกหนา ๆ เส้นตอกนั้นคือไม้ไผ่
 อ่อน ๆ ที่ตัดมาจักเป็นซี่ก ตอกอันหนา ๆ ให้มีผิวติดอยู่ด้วย
 ครั้นมัดไม้เป็นตูก ๆ เสร็จแล้ว จึงถอยไม้ที่มัดมา
 เทียบเรียง ๆ กันเข้าเป็นคับ ๆ ละดับตูก แล้วมัดด้วยตอก
 หรือหวายโยงอีกทีหนึ่ง ขันเซาะให้แน่น เรียกว่า แพไม้
 ไผ่คับหนึ่ง ครั้นมัดเป็นคับเสร็จแล้ว เอาปลายไม้ต่อ
 ปลายไม้ชนกัน เป็นคู่ ๆ กันไปจนหมดไม้ จึงเป็นแพ
 ใหญ่อันเดียวกัน ผู้ที่จะต้องแพไม้ไผ่นั้น ต้องเตรียมเครื่อง
 มือ คือ ถ่อไว้ ๔ คันหรือ ๑๐ คัน ถอนี่มั่งามทุก ๆ คัน
 สำหรับค้ำ และยันแพไม้ไม่ให้เขาริมฝั่ง และต้องถ่อแพไปบ้าง
 เชือกพวนสำหรับใช้ในการถ่อแพนั้น เขาทำด้วย
 หวายขมทั้งต้น หวายนั่นเขาต้องบิดเข้าเกลียวเหมือนกันอย่าง
 เกลียวเชือกที่พันใช้กันอยู่ทุกวันนี้ เว้นแต่เส้นใหญ่กว่า
 เชือกที่ใช้กันอยู่เท่านั้น และพวนเส้นหนึ่งยาวประมาณ
 ๔๐ วาเศษ แพหนึ่งต้องใช้เชือกพวน ๒ เส้นหรือด้ามเส้น
 สำหรับใช้เมื่อเวลาจะจอด และหยุดพัก จะได้ผ่อนโรยให้แพ

ค่อย ๆ ถอยช้าลง จอดได้โดยง่าย ถ้าไม่มีเชือกพวง
แล้ว ก็คงจะจอดไม่ได้เป็นแน่ เพราะน้ำไหลแรงเชี่ยว
จัดนัก

เครื่องเดิน ตามธรรมเนียมต้องทำเด้าหมอบและเด้า
วิชกรรม เด้าสองเด้านี้เป็นเด้าสำคัญ เด้าวิชกรรมสำหรับ
ผูกปลายพวง เด้าหมอบสำหรับผูกคันพวง และโรย
พวงเวลาที่จะจอด เขาถือกันว่าเด้าสองเด้านี้กันอันตราย
และภัยต่าง ๆ ได้ จึงเป็นที่นับถือของคนจำพวกนั้น ครั้น
ทำเสร็จแล้ว จึงจัดแจงปล่อยแพออกจากที่ ล่องมา
ตามลำน้ำ แต่ต้องระวังให้แพล่องอยู่ตามกลางลำน้ำ
ถ้าเห็นเข้าไปใกล้ฝั่ง ก็เขากันเขียงพูนน้ำให้หินออกมา
เสียจากฝั่งโดยเร็ว คอยระวังอยู่หัวแพ ๔ คน อยู่กลาง
แพ ๒ คน อยู่ท้ายแพ ๓ คน ระวังไม่ให้หินเหไปปะทะ
ตลิ่งเข้าได้ ถ้าปะทะตลิ่งเข้าแล้ว แพคงจะแตก หรือเป็น
อันตรายไปต่าง ๆ เป็นแน่

แต่พอเวลาเย็นลง เขาก็จัดแจงและหยุดพัก เวลา
จะจอดแพนี้ต้องดูที่มคันไถจึงจะจอดได้ เมื่อเห็นว่าที่

ไต่ พอ จะ จอด แพ ได้ แล้ว ก็ จับ เสว วิชกรรม ที่ ผูก ไว้ กับ หาง
 พวน ไต่ น้ำ ไป พัน เข้า ไว้ กับ ต้นไม้ ชุ่ม ปลาย เสว ไว้ ให้
 มัน ฝ่าย คน ซึ่ง อยู่ ที่ แพ ก็ เอา พวน พัน เสว หมอ ค่อย ๆ
 ผ่อน ค่อย ๆ ไร้ย ไป กว่า แพ จะ ค่อย ดอย ช้า ลง ถ้า เดิน หนึ่ง
 แพ ยัง ไม่ หยุด ต้อง ช้า ลง เดิน จึง จะ จอด แพ ได้

ใบชา

ใบชา นั้น เป็น ใบไม้ ชนิด หนึ่ง ซึ่ง มี รส ดี กว่า ใบไม้ อื่น ๆ
 ต้น ชา ชนิด ที่ ใช้ ใบ นี้ เกิด อยู่ ใน ประเทศ จีน มาก ประเทศ อื่น
 ซึ่ง นอก จาก จีน คือ ประเทศ ญี่ปุ่น ประเทศ อินเดีย และ ใน ที่ บาง
 แห่ง จาก สอง ประเทศ นี้ ก็ มี บ้าง แต่ น้อย ใน ประเทศ เรา มี ที่
 เมือง มลายู แห่ง เดียว เท่า นั้น
 วิธี ปลูก เพาะ ต้น ชา นั้น เขา เก็บ เอา เมล็ด มา เพาะ ไว้ ใน
 ดิน เปี้ยก เมือง ออก ชน เป็น ลำ ต้น แล้ว ก็ เอา ไป ปลูก ใน ส่วน
 ที่ ได้ ทำ ไว้ และ ปลูก เป็น ระยะ ห่าง กัน ประมาณ ๒ ศอก คืบ
 ส่วน เหล่า นี้ มัก จะ อยู่ ตาม เนิน เขา ซึ่งเป็น ที่ แฉ้ง โดย มาก ขรรพดา
 ของ ต้น ชา นั้น ถ้า จะ ปล่อยให้ ใหญ่ เต็ม ขนาด แล้ว จะมี
 ลำ ต้น สูง ได้ ถึง ๓ วา เศษ หรือ ๕ วา ใหญ่ ประมาณ ๑๒

๕ นิ้ว แต่ผู้เจ้าของ ย่อมไม่ ปล่อยให้ต้น สูงใหญ่ เลย เขา
 คอย คัด ดึง ให้ เป็น พุ่ม สูง ประมาณ ศอก คืบ หรือ สอง ศอก
 เท่านั้น เพื่อ จะให้ ใบ ออก งาม
 และ ต้น ชา ที่ ปลุก หนึ่ หนึ่ ตั้ง แต่ บิ ที่ ปลุก ไป จน ถึง บิ ที่
 ๓ จึง จะ เก็บ ใบ ได้ แต่ ไม่ ด้ มาก เหมือน กับ ต้น ที่ ปลุก แล้ว
 นาน ๆ และ ใน ปี หนึ่ง ก็ เก็บ ได้ แต่ ต้น ละ คราว เดียว ถ้า ต้น
 แก่ ๆ แล้ว ใน ปี หนึ่ง เก็บ ใบ ได้ ถึง ๓ คราว คราว แรก เขา
 เก็บ ใบ ที่ เกือบ จะ คด ชา ที่ เก็บ ใบ คราว หนึ่ง เมื่อ ทำ เสร็จ แล้ว
 จึง ได้ เป็น ชา อย่าง ด กว่า คราว อื่น ๆ คราว ที่ สอง เมื่อ ดึง
 มา อีก เดือน หนึ่ง หรือ สอง เดือน พอ ใบ คด ทาง ออก เต็ม ที่ แล้ว
 ก็ เก็บ อีก ได้ ถึง คราว ที่ สาม หนึ่ เขา เก็บ เมื่อ ใบ ออก เต็ม ต้น
 และ ชา ที่ เก็บ ใน ครั้ง หนึ่ เมื่อ ทำ แล้ว จึง ได้ เป็น ชา ชนิด เดียว
 ลักษณะ ทำ ใบ ชา หนึ่ มี ๓ อย่าง คือ ชา ด้ เขียว อย่าง ๑
 ชา ด้ ดำ อย่าง ๑ แต่ ใบ ชา หนึ่ ก็ เก็บ มา จาก ที่ แห่ง เดียว
 กัน แปลก แต่ วิธึ ที่ ทำ คือ ชา อย่าง ด้ เขียว หนึ่ เขา เก็บ
 ใบ ชา มา จาก ต้น แล้ว เท ใบ ลง ใน ตะแกรง เกลี่ย ไป เกลี่ย มา พอ หนึ่ ที่
 คัด ใบ แห่ง จึง เอา ลง คั่ว ใน กระทะ ที่ ตั้ง อยู่ บน ไฟ ถ่าน เมื่อ
 ใบ ชา ร้อน เขาก็ เกิด มี น้ำ เบิก ชุ่ม อยู่ ตาม ใบ ทว่ กัน เขา

จึง เถลงใน ตะแกรง และ บับช้ำไป กว่า น้ำ ที่ใบ จะแห้ง เมื่อ
 แห้ง แล้วจึง กระจาย ออกเกิดย อีก ครั้ง ๑ แล้ว ก็กลับ ช้ำา ต่อไป
 อีก แต่ ทำ ดัง นั้น หลาย ครั้ง จน ใบ ช้ำา นั้น ได้ ที่ จึง ได้ กลับ เขา
 คั่วใหม่ อีก พอ ใบ แห้ง ดัน ที่ ใบ ก็เกิด เป็น ตี๋มว ๆ ก่อน
 เมื่อ คั่ว ต่อไป อีก จน ใบ ช้ำา ได้ ที่ แล้ว จึง จะ ชน ตี๋ เขียว จืด แล้ว
 ยก เถลง ใน ตะแกรง ร่อน ไป จน หมด ผง ที่ ไม่ สอาด
 ใบ ช้ำา อย่าง ดี คำ นั้น เขา เก็บ ใบ ดิบ มา ผึ่ง ไว้ ใน
 ตะแกรง ใหญ่ ดัง กว นึ่ง จึง ทุบ ให้ อ่อน นุ่ม แล้ว เก็บ กอง
 ถ่ม กัน ไว้ พอ มี น้ำ เบียก ชุ่ม อยู่ ตาม ใบ ก็ เถลง ใน กระทะ ตั้ง ไฟ
 คั่ว ไป ดัง ประเดยว หนึ่ง จึง เถลง ใน ตะแกรง ช้ำา และ คั้น จน
 น้ำ แห้ง แล้ว ก็ เกิดย กระจาย ออก ให้ บาง ผึ่ง ไว้ แล้ว เขา ลง
 คั่ว อีก เมื่อ คั่ว แล้ว จึง เขา ลง ช้ำา จน ได้ ที่ และ เขา
 ใบ ช้ำา ที่ ช้ำา จน ได้ ที่ แล้ว นน เถลง ใน เครื่อง ตำ สำหรับ นึ่ง ตั้ง ไฟ
 นึ่ง ไป ดัง ประเดยว หนึ่ง ก็ กลับ เขา ลง ช้ำา อีก แล้ว นึ่ง ไป จน
 ใบ ช้ำา ได้ ที่ ก็ มี ตี๋ คำ เมื่อ ใบ ช้ำา นั้น เกิด ตี๋ คำ ได้ ตาม อย่าง แล้ว
 เขาก็ ผัด ร่อน ผุ่น ผง ที่ ติด อยู่ ใน นั้น ให้ สอาด บาง ที่ เขา เขา
 คอกไม้ ที่ มี กลิ่น ดี อบ ช้ำา ให้ กลิ่น นั้น ตี๋ ชน อีก ได้ แล้ว จึง ห่อ
 ด้วย กระดาษ

ใบชา^{นี้} เป็นใบไม้^{ที่} รับประทาน^{ได้} กัน^{ใน} ทั่ว^{ทั้ง} ง่าย^{ไม่} เหมือน
 ใบไม้ชนิด^{อื่น} ใดๆ และ คาย^{กลิ่น} ของ ตัว^{ออก} ง่าย^{เพราะ}
 ฉะนั้น การ^{รักษา} ใบชา^{นี้} จึง ต้อง^{รักษา} โดย^{มีด} ชนิด^{คือ} ว่า^{ไม่}
 ให้^{กลิ่น} ของ^{อื่น} ที่^{เลีย} มา^{กระทบ} ได้ และ^{ไม่} ให้^{กลิ่น} ใน^{ตัว} ออก^{ไป}
 ได้^{จึง} จะ^{ดี} เมื่อ^{จะ} ชง^{กิน} ก็^{ต้อง} ใช้^{น้ำ} ต้ม^{ที่} เดือด^{กำลัง} ร้อน^{จัด}
 ใบชา^{จึง} ออก^{กลิ่น} ได้ ถ้า^{ต้ม} น้ำ^{ไม่} เดือด^{ก็} ได้ หรือ^{ต้ม}
 ทิ้งไว้^{ให้} ไอน้ำ^{เข้า} ได้^{ก็} ได้^{อย่าง} นี^{ถึง} โดย^{จะ} เอา^{ชา} ที่^{กลิ่น} ดี^{มา}
 ชง^{ก็} ไม่^{ออก} กลิ่น^{ใน} น้ำ^{นั้น} ให้^{รส} ได้^{เมื่อ} เอา^{น้ำ} ร้อน^{มา}
 ชง^{เข้า} กับ^{ชา} แล้ว^{ดี} ใบชา^{นั้น} ก็^{คาย} ออก^{ทำให้} น้ำ^{ร้อน} เกิด^{ดี}
 ต่าง^{กัน} ได้ คือ^{ถ้า} ชา^{อย่าง} ด^{น้ำ} ก็^{เป็น} ดี^{เหลือ} ถ้า^{ชา}
 อย่าง^{เดว} แล้ว^{ดี} ที่^{คาย} ออก^{ใน} น้ำ^{นั้น} ก็^{เป็น} ดี^{แดง} อ่อน^ๆ
 ธรรมดา^{รส} ของ^{ใบ} ชา^{นั้น} ฝาด^{แต่} ฝาด^{มี} รส^{ดี} กว่า^{ใบ}
 ใบไม้^{อื่น} ใดๆ และ^{มี} กลิ่น^{หอม} เจ็บ^{ปน} กัน ถ้า^{ชง} ทิ้งไว้^{นาน} ใดๆ
 แล้ว^{รส} ฝาด^{นั้น} ก็^{จะ} ออก^{มาก} เกิน^{ไป} เพราะ^{ฉะ} นั้น^{เมื่อ} ชง^{แล้ว}
 ใน^{ประ} เดียว^{หนึ่ง} ก็^{ควร} จะ^{ริน} ออก^{กิน} ได้^ย ครัง^{หนึ่ง} ก่อน^{แล้ว}
 จึง^{ค่อย} เติม^{ดง} อีก ชา^{นั้น} ก็^{ออก} รส^{ดี} คล้าย^{กัน} แต่^{จาง}
 ดง^{กว่า} ครัง^{แรก} ด^ก หนึ่ง^{หนึ่ง}
 น้ำ^{ชา} นั้น^{เป็น} ที่^{ชอบ} ใจ^{แห่ง} คน^{ทั้ง} หตาย^{มาก} เพราะ

เป็น ของ มี รัด คน กินไม่ ระวัง เบื่อ และ เป็น ของ แก่ คาว แก่
 มัน เช่น กับ คน เรา กิน เข้า แล้ว ก็ ย่อม กิน น้ำ ซา ดัง ปาก
 ดัง คอ ให้ หาย คาว หรือ มัน ที่ ติด อยู่ ตาม ลำ คอ ได้ แม้
 ถึง เวลา ว่าง ก็ ย่อม กิน กัน อยู่ เสมอ นับ ว่า เป็น ของ มี รัด
 กิน ชุ่ม ออก ชุ่ม คอ ดี และ เมื่อ เวลา ไป ถูกร้อน หรือ เหนียว หรือ
 หิว ก็ ดี ถ้า กิน น้ำ ซา เข้า ไป ใน เวลา นั้น ก็ พอ ค่อย ดับ ยับ ไข้ ได้

ตัวเอง

“ถนอม รักษา ตัว เมื่อน หัว แหว่น อย่า ปรน ปริต ให้ เขา หลุน
 มา ดู แคลน ถึง ยาก แค้น วิก นวด สงวน กาย”

(คัด จาก สุภาวดี ศอน เค็ก)

๑. การ รักษา ตัว มี ก็ อย่าง ควร ทำ อย่างไร ๗ ไม่ ควร ทำ
๒. ต้อง เป็น คน ฝึก หัด ให้ รู้ ความ ดี ความ ชั่ว เสีย ก่อน จึง จะ
 ควร ทำ การ รักษา ตัว ได้
๓. ความ ดี ความ ชั่ว นั้น เป็น อย่างไร อยู่ ที่ไหน คือ ต้อง รู้
 อะไร ก่อน แล้ว จึง จะ รู้ ความ ดี ความ ชั่ว ได้
๔. ความ ดี ความ ชั่ว เป็น ของ ไม่ มี ตัว อยู่ ที่ ความ ประพฤติ
 ตน ของ เรา ถ้า เรา ทำ สิ่งใด ไม่ ถูก ใน ตา ผู้ใหญ่

- พูดสิ่งใดไม่ถูกหูผู้ใหญ่ เรา ทำ การ สิ่งใด ๆ ย่อม
เกิดความ ร้อนใจ ความรำคาญแก่เรา นั้นเป็นการชั่ว ถ้า
ทำสิ่งไร ถูกหูถูกตาผู้ใหญ่ใจเราก็สบาย นี่ คือ ผล ของ
ความดี ถ้า วัติวัชวไม่ได้ ต้องเรียนรู้ใน พระพุทธศาสนา
- ถ. ความดี ความชั่ว นั้น เป็นของไม่ มีตัว เรา ต้อง การกลัว
ทำไม หรือ เป็น ของ แปร เบอน ฌาบ ทา ร่างกาย เรา ได้
- ค. ถึงแม้ไม่มีตัวก็จริง แต่ เป็น ความ เต่า ตอ ย่อม ชื่น
ชื้อได้ เรา ได้ ความ ชั่ว เปรียบ เหมือน กลิ่นเหม็น ไม่
มีใคร พอใจ เลย ความดี เปรียบ เหมือน กลิ่น หอม มี
ผู้ยินดี มาก
- ถ. การ รักษา ตัว ที่ ควร และ ไม่ ควร จะ ต้อง รู้ การ อย่างไร
- ค. ต้อง รู้ เหตุ, วัผล, วัตน, วัประมาณ, วัภาต, วับริษัท,
วับุคคล
- ถ. ของ ควร รู้ ๗ อย่าง นี้ มีอธิบายอย่างไร
- ค. (๑) การ ที่ เรา จะ ทำ หัง ปวง หรือ ของ ทุกสิ่ง ทุกอย่าง
ต้อง ค้นหา ข้อ เคา เดิม ที่ เกิด ขึ้น เดี่ยว ก่อน คือ เหตุ
(๒) ของ ที่ เรา ทำ แล้ว หรือ ที่ เรา ได้ แล้ว นั้น มี กำหนด
เป็น ผล อย่างไร ต้อง ให้ รู้ เท่า นั้น

(๓) อย่าเป็นคนมีมานะทิฐิ ถือตัว ถือตน เย่อหยิ่ง
หรือ ถ่อม ท้อ ย่อ ถอย ต้องรู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า น้ำหนัก
ของตัวเรามีเท่าไร คือ ความคิด ความอ่าน อายุ ฐานะ
ยศศักดิ์ของเราเพียงเท่าไร แล้วประพฤติตนให้สมควรแก่ที่เป็น
อยู่อย่างไร

(๔) สิ่งของ วัตถุ คนทั้งปวง เราต้องรู้จักแบ่ง
กะ กำหนด วัด หมาย คิด คัด คะเนให้เป็นที่ควร งาม ๆ ชื่น ๆ
และเป็นพวก ๆ ให้จงได้

(๕) ต้องรู้จักเวลา คราว สมัย ซึ่งเป็น คราว ความ
เลื่อม ความเจริญ หรือ ควร ทำ และไม่ ควร ทำ

(๖) คนมากด้วยกัน เราต้องรู้ว่า จำพวกไหน เป็น
คนอย่างไร ชาติ ชนิด ฐานะ วงศ์ เป็น ชน อะไร เรา
จะ ควร พุด ควร คบ ควร ทำ การ อย่างไร แก่ คน พวก นั้น

(๗) ต้องรู้ว่า บุคคล ย่อม มี สันดาน ต่าง ๆ กันอย่างไร
ความประพฤติ ความ ทำ ของผู้นั้น เป็น อย่างไร ใจ เขา
นั้น เป็นอย่างไร

เพื่อนฝูง

ก. จะต้อง คบ เพื่อนฝูง ใด ดี หรือ ๆ จะ ไม่ คบ ใคร เลย

- ค. ต้องคบไว้ให้มากจึงจะสมควร
- ก. เราคบได้มาก เพื่อจะประสงค์สิ่งไร ถ้าปะเพื่อนชั่วเข้า
มิพาเราให้เสียชื่อเสียงไปด้วย หรือ
- ค. โทษ และคุณ ที่เกิดแก่เพื่อนมากนัก จะคบเพื่อนก็ต้อง
ซึ้งน้ำใจของตัวดูเสียก่อน เพราะว่าเราก็ย่อมรู้จัก
ความดี ความชั่ว ความผิด ความชอบทุกอย่างแล้ว
เราต้องแบ่งใจได้ ตัดใจได้ ห้ามใจได้ จึงควรคบเพื่อน
- ก. เราคบกันไว้แล้วจะต้องให้ถาวร ยั่งยืนนาน ควรจะ
รักษาอย่างไร
- ค. ต้องรักษา น้ำใจเพื่อนไว้ อย่า ทำความบาดหมางใจ
อย่าคิดร้ายต่อเพื่อน อย่าคิดเอาเปรียบเพื่อน ถึงตัว
ของเรา ก็จงระวังอย่าให้เพื่อนพาเสีย ที่เขาจะคิดได้
- ก. เมื่อไม่วางใจกันแล้วจะคบกันไปทำไมเล่า
- ค. ขรรคมดาคนที่เพื่อนมากต้องระวังตัวให้มาก เพื่อนมี
หลายชนิด ท่าน ย่อมว่า “เพื่อนกิน หาง่าย เพื่อนตาย
หายาก” แต่การคบเพื่อนนั้น ก็เป็นหน้าที่ของคน
เรา และจะมีเวลาฟังเขาได้สักคราวหนึ่ง ในเวลาที่
เราขัดสนลง หรือเวลาเกิดทุกข์ภัย อันตรายอย่างใด
อย่างหนึ่งขึ้นโดยแท้

ก. เราต้องทำ น้ำใจอารี ต่อเพื่อน เพื่อจะรักษา น้ำใจ ไม่
 ให้ หมองใจ กันอย่างไร
 ค. ถึงเพื่อนรักโดยไม่ มีความรังเกียจ กันจริง ก็ต้อง ยำ
 เยง เกรง กัน จะใช้ กิริยา อย่าง เด็ก ๆ เดี๋ยว กันนั้น ไม่
 ควร เพื่อน ที่ จะ คบ ต้อง เลือก คบ ที่ ออก ปาก ฟุ้ง กัน ได้
 จึง จะ ควร คบ สุภาดิศ ท่าน ก็ ได้ กล่าว ไว้ ว่า “มโนคติ
 มิตร คิด ควร ให้ รอบ คอบ เลือก ที่ ชอบใจ จริง จึง คบหา ดัง
 มิตร อยู่ ดับ หลัง ตั้ง นิหยา มา พุด จ้อ ต่อ หน้า แล้ว ว่า ได้
 เห็น ชุบ ชิบ หยิบ แสบ สู้ ได้ ได้ ก็ เก็บ เอา ไป บอ บอ เขา
 ออก มี ถึง ปาก หวาน ปาน ชะเอม อย่า เปรม ปริด น้ำตาล
 ปีก ลูก เคี้ยว เข้า ยาดาย อัน คน ขึ้น ถึง เขา ค่อน ก็ ควร การ
 มิตร ปรจางน เจ็บ อยู่ ไม่ รุหาย เช่น โรค กษัย ใช้ จับ อยู่
 กับ กาย อย่า ฟุ้ง หมาย ว่า อยู่ ใกล้ ได้ ฟุ้ง พก พฤษา
 ซาติ อยู่ ใกล้ ถึง ใน บ่า ยัง เป็น ยา แก่ ใช้ หาย ประจักษ์ เช่น ผู้
 ขึ้น ที่ เข้ม รักรัก รัก คุณ นั้น หนัก เห็น ออก ฤษฐี กว่า มิตร เรา”
 “ได้ หาย ไต ใช้ เจ็บ อยู่ รักษา ช่วย ฝน ยา พยุห ยอด
 น้ำ เข้า เมื่อ ยาม ไค้ ก่อน กระ ศัลย์ ค่อย บิน เทา ปาง
 หนึ่ง เด่า มี ผู้ ใจ หาย ต้อง ไชย ทณท บาง ค่อย ดิน ทรพย์

ต้องปรับใหม่ ก็ แก่ ไซ้ และ ก่อน ช่วย ผ่อนผัน เมื่อพูด
 ว่ายแทบจะตายไปด้วยกัน ปางหนึ่งนั้นเข้าก็ยาก
 หมากก็แพง เห็นหน้ามิตรมาละเหี่ยเลยไม่ได้ ค่อย
 แบ่งสันปันให้ที่ละแ่ง เขา รวบรวมไว้ได้เช่นนั้น มิได้แรง
 ไม่ควร แห้ง หน่ายกัน จนวันตาย”

- ก. เมื่อได้มิตร ค่อยๆ ว่า นั้นแล้ว เราจะต้องผูกไมตรีต่อมิตร
 และรักษา มิตร เกตุนั้นอย่างไร
- ข. เราต้องระวังเหตุต่าง ๆ ที่จะแตกร้างกัน ซึ่งเป็น
 ข้อความไม่พอที่จะเป็นปากเป็นเสียงกัน ก็จงอดทน
 ระวังเสีย ค่อยๆ ประหาร มิตร ด้วยวาจา และ อนุบาย
 ปาก ค่อยๆ ประหาร มิตร ด้วยกาย และ ของเนื่องด้วยกาย

ชาวบ้านกับชาวบ้าน

เวลาเย็นวันหนึ่ง มีผู้คนหนึ่งออกไปยืนดูคนเดินทางอยู่
 หน้าเรือน มีคนชาวบ้านคนหนึ่งเดินมาขอน้ำกิน เจ้าของ
 เรือนเห็นคนนั้น รุ่งรังดังปรกมอ มอม มากก็เกลียด จึงพูด
 ว่า เจ้าจงกลับไปเสีย อย่าเข้ามา เราไม่ชอบ คนชาวบ้าน
 ก็กลับไป ด่วน มาอีกหลายวัน เจ้าของเรือนคนนั้นพา
 เพื่อนหลายคนออกไปได้เหนือในน้ำ ผู้คนละเพื่อนได้ตามเนื้อ

ไปแต่ผู้เดียว ไม้รู้ว่า จะกลับไป ทางไหน ก็เลย วกเวียน
 อยู่ใน บ้ำ จนเห็นอย อ่อนใจ จึงแล เห็น กระ ท่อม คน บ้ำ ดิบ ๆ
 อยู่แต่ไกล อุด้าห์ เดินไป ถาม ผู้ที่ อยู่ใน กระ ท่อม นั้น ว่า
 กลับไป ทางไหน จึง จะ ถูก คน บ้ำ ที่ อยู่ใน กระ ท่อม จึง ตอบว่า
 จะ กลับไป วันนั้น เห็น จะไม่ทัน เพราะ เย็น มาก แล้ว เชิญ
 พัก อยู่ ที่ โรงฉน ถัก คั้น หนึ่ง กอน รุ่งเช้า จึง คอยไป
 ผู้หลง ทาง นั้นได้ พัง คน บ้ำ พุดจา ตอนรับ โดยดี ก็นอน
 ค้าง อยู่ ที่ กระ ท่อม นั้น คั้น หนึ่ง แต่ยัง จำไม่ได้ ว่า คน บ้ำ คน
 นั้น แหะ ที่ได้ ไปขอ น้ำ กิน ที่บ้าน ของ คน คน บ้ำ ก็ จัด
 อาหาร ให้ผู้ นอน กิน แล้วเอา หนึ่งลัดวูป ให้นอน แต่ ตัวเอง
 เป็น คน จน นอน ที่ พน เปลา เพราะไม่มีอะไร จะป้อน
 รุ่งขึ้น เวลา เช้า คน บ้ำ ก็ จัด อาหาร ให้ผู้ นอน อีก แล้ว
 จึง พา กลับไป ตาม ทาง ที่ จะ กลับไปบ้าน ครั้นใกล้ จะ ถึง บ้าน
 พอรู้ ทาง จะ เดินไป ได้แล้ว คน บ้ำ จึง พุด ขึ้น ว่า ท่านจำฉัน
 ได้ หรือ ไม่ ฉัน คือ คน บ้ำ ที่ได้ มา ขอ น้ำ กิน ที่ เรือนท่าน และ
 ท่านไม่ให้ น้ำ กลับได้ ฉัน เสีย
 ครน คน นั้นได้ พัง ก็ ระตกชน ได้ รู้ว่า เขา เป็น ผู้มีคุณ
 แก่ ตัว เป็น อัน มาก ก็ ประหลาดใจ แล้วจึง พุด ว่า แต่ กอนนั้น

ข้าพเจ้าไม่ได้รู้ถึงภายในใจของท่านเลย ท่านเป็นคนใจดี
ที่สุด ซึ่งข้าพเจ้าไม่ได้ให้น้ำท่านกินน่ะ เพราะเห็นว่า
ท่านดกปรกม้วนมอมเป็นท่อน่าเกลียด มาบัดนี้ข้าพเจ้าได้เห็น
ใจของท่านว่างามดีกว่ารูปร่างของท่าน ซึ่งท่านไม่ทำชั่ว
ตอบความชั่วของข้าพเจ้าที่ทำได้แก่ท่านแต่ก่อนนั้น ขอใจ
ท่านเป็นที่ยิ่ง

ยาง ขาวชนเรียบร้อย	ดัด
ภายนอกหมดไส้ดี	เปรี้ยวฝ้าย
กินดีตัวเสปดาม	ชีวิต
เนกเช่นชนชาติร้าย	นอกนั้น นวดงาม
รูปแรงดูร่างร้าย	รุงรัง
ภายนอกเพียงพองขัง	ชั่วช้า
เสปดตัวทมิฬนัง	นฤโทษ
ดั่งจิตรดำชุนกถา	กถนักร้างทางผล
	(โตกนิต)

อาจารย์

ณ. คนชนิดไหนจึงเรียกว่าอาจารย์ อาจารย์กับครูแตกต่างกันอย่างไร

- ค. ครู กับ อาจารย์ ก็ แปลว่า ผู้สั่งสอน วิชา มีคุณความดีด้วยกันทั้งสองคน แต่อาจารย์เป็นใหญ่กว่าครู
- ก. ท่านผู้ซึ่ง ตั้ง หมู่ ตั้ง คณะ มีศิษย์ มาศึกษาเล่าเรียนมาก ท่าน มี การปกครอง สั่งสอน เป็น อย่างไร คนจึงได้พากัน นับถือ มาก
- ค. ท่านปกครองด้วยการโอวาท สั่งสอน เป็นพณ คำสั่งสอนนั้น เป็น ทั้ง คดี โลก คดี ขรรณ พร้อม
- ก. ในตัวท่าน ๆ มี ดัชนี และ ความประพฤติ อย่างไร
- ค. ดัชนีท่าน ประกอบด้วยเมตตา และ กรุณาเป็นอาภรณ์ ความประพฤติ ซึ่งเป็น หน้าที่ สำหรับ การ สั่งสอนศิษย์ นั้นดังนี้ คือ ท่าน ทำตัวของท่าน ให้เป็น ทวิภักดิ์ นมิตถ์ ของศิษย์ หนึ่ง ท่าน แสดง คุณโทษให้ศิษย์ เห็นจริง หนึ่ง ท่าน เป็นผู้ หมั่น ตักเตือน ศิษย์ หนึ่ง ท่าน เป็นผู้ อดทน และ อาจหาญ คือ คำ ปุจฉา วิสัชนา หนึ่ง ท่าน ต้อง เรียบเรียง ถ้อยคำ หรือเรื่อง รวบรวมเทศนา ซึ่ง ตกขังให้ศิษย์ ฟัง ด้วยหนึ่ง ท่าน ต้อง ตั้ง บัญญัติ ห้ามไม่ให้ ศิษย์ ประพฤติ ความชั่ว ด้วยหนึ่ง
- ก. วิชา ที่จะ สอนใน เอง ตน คืออะไรบ้าง
- ค. สอนวิชา หนึ่งคือ คือให้เล่าเรียน เขียน อ่านก่อน แล้ว

สอน ให้ แต่ง บท กถอน แล้ว สอน วิชา เลข แล้ว
 สอน วิชา ช่าง ต่าง ๆ แล้ว สอน วิชา หมอ เป็น ต้น (คำ รา
 สอน วิชา อย่าง ไบราณ นี้ เมื่อ ผู้ใด เรียน สำ เร็จ แล้ว ย่อม
 เป็น วิชา อยู่ ช่าง เบา แรง คน ทั้ง ต้น) เพราะ ฉะนั้น คน
 ที่ ขยาก็ จะ ได้ ความ ง่าย ยิง พากัน เฒ่า เรียน วิชา ได้ ตัว เกิด

ประเพณี

- ก. ประเพณี คือ อะไร
- ค. การ ถิ่น และการ ประพฤติ ของ ประชุม ชน อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง
 ซึ่ง เป็น การ เนื่อง ติด ต่อ กัน มา ไม่ เป็น ของ จำ ทำ จำ
 ถิ่น และ ประพฤติ เป็น ครั้ง เป็น คราว คือ เป็น การ ที่ จำ จะ
 ต้อง ทำ โดย แท้ เพราะ เป็น ของ ถิ่น เนื่อง ติด ต่อ กัน มา
 ถ้า ใคร ละ เว้น เสีย เรียกว่า ทิ้ง ประเพณี เสีย
- ก. ของ ถิ่น ถิ่น เนื่อง กัน มา อยู่ใน ที่ ชั่ว อายุ คน จึง ควร
 เรียก ประเพณี
- ค. ประเพณี นั้น กำหนด ด้วย โลก ที่ แรก เกิด ของ สัตว์ และ มนุษย์
 แต่ ตั้งแต่ เดิม คือ ก่อน สัตว์ และ คน ยัง ไม่ เกิด ครั้น
 เกิด สัตว์ และ คน เป็น หมู่ เป็น หมวดยุค คน เหล่า นั้น

ทำ การอย่างไรร ะพฤติ สิ่งอะไร นั้บ ถึ้ออะไร ที่ไ้
 เนื่ง คัด ค่อ กััน มา จนเดี๋ยวนั้ ของ ที่เขา ทำ หรือ ะพฤติ
 ถึบ เนื่ง คัด ค่อ กััน มา แต่เดี๋ยวนั้แหละ เรียกว่า ะพณั

ถ. คนตั้ง แต่เกิด มา มี ดัันดาน คือ กระ ด้าง หรือ อ่อนน้อม
 ดั้มมา คาร ะดึ อย่าง นั้น จะ เรียก ะพณั หรือไม่

ต. ไม่ใช่ ะพณั เรียกว่า นิสสัย เพราะ เป็น ของ เนื่ง
 ใน ดัันดาน เกิด คัด อยู่ ใน ผู้ นั้เอง ะพณั นั้ คือ สิ่ง
 ที่ ปวง เป็น ส่วน ของ โลกย์ แล้ว คนเรา ทำ ตาม แบบ
 อย่าง ของ โลกย์ เป็น ต้น ว่า นั้บ บเดอนวนคนนั้ เรียก ะ
 พณั โลกย์ เพราะ ฉะนั้น เรา ต้อง เถา เรียน ให้ ะพณั
 ต่าง ๆ ของ โลกย์ ดัง จะ กถาว พอ เป็น ตัว อย่าง ใน บท
 ค่อ ๆ ไป

การเถ้า เรียน

ถ. การวิชา ทุก สิ่ง ทุก อย่าง นั้น ถ้า จะ ไม่ เถ้า เรียน จะ ะ
 เองได้ หรือ ไม่

ต. การวิชา ทุก สิ่ง เป็น ะพณั ต้อง เถ้า เรียน จึง จะ ะ
 หรือ มี ฉะนั้น ก็ ต้อง อาศัรีย คำหรับ คำรา ของ ทาน ที่ วางไว้ เป็น

แบบ แล้วดู ตรึกตรอง ด้วย ความคิด ของ ตนเอง จึง จะ รู้
ได้ แต่ก็คง นับ ในการ เล่าเรียนเหมือนกัน เพราะไม่
ได้รู้ โดย ความคิด ของ ตัวเอง

ถ. การเล่าเรียน เรียกว่า ประเพณี ด้วยเหตุอย่างไร
ค. ด้วยว่า คนเรา แต่เดิมเกิดมา ก็ไม่รู้วิชา สิ่งใดเลย
วิชา ความรู้ต่าง ๆ เป็นของ มีอยู่สำหรับโลก ท่าน
นักปราชญ์ ได้คิดแต่ง ขึ้นไว้ เป็นส่วนของการเล่าเรียนสืบ ๆ
กันมา เมื่อชาวโลกยุคใดได้ฝึกหัด กันให้เรียน ถ้าเรา
ไม่เรียน ประเพณี ต่าง ๆ เราก็ คงจะไม่รู้จัก ประเพณี
ของโลก

ถ. ประเพณี ที่ จะ ต้อง เล่าเรียน คืออะไร
ค. ที่ ท่าน เรียกว่า วิชา คือ ความรู้ ที่มี วิชา หนึ่งคือ
วิชาเลข วิชาช่าง วิชาแพทย์ เป็นต้น เหล่านี้ เป็น หน้าที่
ของ กุหลาบตรี จะต้องเล่าเรียนให้รู้ โดยแท้
ถ. ถ้าไม่ เล่าเรียนให้รู้ ในวิชา เหล่านี้ จะมีโทษ อย่างไร
ค. พังตุ ต้นไม้ กระถาง นั้นเกิด ถ้าไม่ได้ ตัดแต่ง แล้วคง
จะ รกร้าง วัช หรือใบ ถิ่น หยอกหยอย คล้าย ๆ กับ

คนไม่บ้าเป็นแน่ คนที่ไม่ได้เรียนให้รู้วิชาแล้ว ก็ดู
ไม่เชิดชูงดงาม และไม่เป็นที่สรรเสริญ ของคนทั่วไป
แม้ผู้ภาคภูมิใจว่าอยู่ว่า “ชายจะงามความรู้ เป็นเครื่อง
ประดับ ถึงตกไหนได้ทรัพย์ไม่ขาดสิ้น” ดังนี้

ประเพณี การ ทำมาหากิน

- ก. การงาน คือ การ ทำมาหากิน นั้น เป็น ของ ทำด้วยกำลังอะไร
จึงจะเป็น ผล สำเร็จ แก่ผู้ทำ
- ค. กำลังกาย คือ วิชา แรง ของเรา เป็น พลังงาน ในการ
ทำมาหากิน จึง จะ เกิดผลประโยชน์ได้
- ก. คนเราต้อง ศึกษา การ ทำมาหากิน หรือไม่ต้อง ศึกษา
- ค. การ ทำมาหากิน ทุกอย่าง ถึงไม่ต้อง ศึกษา ทุกอย่าง
ก็ได้ แต่ ต้อง สำเหนียก หมั่นเอาใจใส่ สังเกต กำหนด
ตาม ประเพณี โดยทั่ว ๆ ไป คนเรา เกิดมา เขา ทำการ ทำมา
หากิน กันอย่างไร เป็นหน้าที่ ๆ จะได้ผล ประโยชน์ แก่ตัว
- ก. ถ้าไม่ได้อ่านก็ได้ เพราะ การ ทำมาหากิน เป็น การ
หยาด คือ ต้องใช้แรง เป็น กำลัง แล้ว ก็ แต่ว่า การ
เหล่านั้น คือ เขา ทำอะไรบ้าง

ผู้ตีกับชาวนา

- ต. ต้องให้รู้จักการทำ คือการเพาะปลูก หว่าน ไร่ เย็บ ร้อย
จักสาน ทอ ปั่น สกัด แกะ วาดเขียน ถวดลาย ทำเครื่อง
ควาหวาน การซื้อขาย จ่ายแจก และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
ก. การเหล่านี้เป็นหน้าที่ของเรา คือการงาน ซึ่งเป็น
ประโยชน์ที่เราควรรู้ไว้ จะได้ประกอบหาผลประโยชน์
เลี้ยงชีวิตเรา ก็เราจะเรียนแต่ผู้ใดจึงจะรู้เข้าใจได้
ค. ต้องได้ถามเล่าเรียนต่อผู้รู้บ้าง ดูอย่างเขาบ้าง ใคร
ควรปฏิบัติตาม เหตุแห่งสิ่งของบ้าง รัก จะทำการสิ่งไร
จึงทำเข้าดูก็ควรรู้ได้ ทำได้เป็นแท้

ผู้ตีกับชาวนา

เจ้าของนา แห่งหนึ่ง พุดกับคน ซึ่งเป็นผู้เคยได้จับ
สัตว์ในนาเห็นว่า พวกบ่าวของท่านได้สัตว์ดวงเขาไปเหยียบ
ตนเขาพังชนใหม่ ๆ ในนาของข้าพเจ้าเสียหมด ข้าพเจ้า
คงจะเก็บรวงได้น้อยนักทีเดียว
ผู้ตีคนนั้นจึงตอบว่า จริงอยู่ พวกเราเคยนัดกันชม
หมู่ได้สัตว์ที่นาแห่งนี้บ่อย ๆ กำลังสนุกก็ดวงเกินเข้า
ไปเหยียบที่นานั้น ข้าคงจะเสียไปบ้าง ขอให้ท่านตรวจดู

ก่อน เข้านั้นจะเสียไปประมาณเท่าใด ส่วนที่เสียนั้น
ฉันจะคิดราคาให้ตามสมควร

ชาวนาตอบว่า ข้าพเจ้าได้ตรวจดูตลอดแล้ว และ
เพื่อนคนหนึ่ง ก็ได้ช่วยคิดราคาเข้าที่เสียนั้น คิดราคาไว้
เป็นเงิน ๑๐๐ บาท ผู้ใดคนหนึ่งจึงนับเงินให้แก่ชาวนา
๑๐๐ บาท เป็นส่วนค่าเข้าที่เสียไป

ครั้นถึงฤดูเกี่ยวข้าว เจ้าของนาเห็นเข้าที่คิดว่าจะเสีย
ไปนั้นหาเป็นอันตรายนั้ กตบพินิจมดีซึนกว่าที่แห่งอื่น
จึงไปหาท่านผู้ใดคนหนึ่งอีก แล้วพูดว่า แต่ก่อนข้าพเจ้าได้
มาหาท่านด้วยเรื่องเข้าครั้งหนึ่งแล้ว แต่ชาวนาผู้นั้นยังไม่
ทันพูดให้สิ้นเนื้อความ ผู้ใดคนหนึ่งก็จึงถามว่า เงินที่
ฉันให้ไป ๑๐๐ บาทเป็นค่าเข้าที่เสียนั้นยังไม่พอ จะมา
ขอเพิ่มเติมอีกหรือ

เจ้าของนาตอบว่า มิได้ เข้าที่ข้าพเจ้าคิดว่าจะเสีย
ไปนั้นก็ไม่เสีย กตบคิดกว่าที่อื่น ๆ อีก ข้าพเจ้าจึงได้
นำเงิน ๑๐๐ บาทของท่านมา เพื่อจะคืนให้แก่ท่าน
ท่านผู้ใดคนหนึ่งได้ฟังถ้อยคำ มีความชอบใจเป็นอัน
มาก จึงพูดกับเจ้าของนาว่า ทำอย่างนี้ถูกต้องแล้ว

การรัก ความ เชื่อ ตรง ต่อ กัน นั้น ย่อม ทำให้ โดดย มนุษย์ เรา
 นี้ เป็น คู่ช ปราศ จาก ความ เดือด ร้อน เบียด เบย น ชั่ง กัน และ กัน
 ครั้น ว่า ดัง นั้น แล้ว จึง เข้า ไป ใน ห้อง หยิบ เอา เงิน ๗๐๐
 บาท ออก มา เติม ให้ ชาว นา นั้น แล้ว บอก ว่า นี่ แะ เงิน
 จง รับ เอา ไป ได้ ให้ ดี เมื่อ บุตร ของ ท่าน ที่ ยัง เด็ก อยู่ เดียว นั้น
 โต ขึ้น มี อายุ ถึง ๒๐ ปี แล้ว จง เอา เงิน ๗๐๐ บาท นี้ ให้
 บุตร ท่าน แล้ว แล้ว ความ ให้ พัง ให้ ทราบ ว่า บิดา ได้ เงิน มา
 เพราะ ความ เชื่อ ดี ตย

การหาปลา

ปลา เป็น อาหาร วิเศษ ของ มนุษย์ อย่าง หนึ่ง และ เป็น
 ดิน ค้า อัน สำคัญ ด้วย เพราะ ฉะนั้น การ หา ปลา จึง นับ ว่า เป็น
 การ งาน ส่วน หนึ่ง หรือ เป็น หน้า ที่ ๆ จะ ต้อง ทำ เสมอ ของ
 คน พวก ชาว ประ โมง ที่ เรียก ว่า พราน ปลา หรือ คน หา ปลา
 คน พวก นี้ ทำ ปลา เป็น การ งาน ของ เขา และ ต้อง มี เครื่องมือ
 ต่าง ๆ คือ เบ็ด, อวน, แห, ยอ, ถอบ, ถัง, ไซ, ช้อน, ลุ่ม, ฉมวก,
 ชัก, ช้อน, ชะนาง เป็นต้น
 บรรดา เครื่องมือ เหล่า นี้ ย่อม ทำ ด้วย ของ ต่าง ๆ ชนิด ก็

ต่าง ๆ กัน คือ บางชนิด ก็ ทำ ด้วย บานใหม่ ถัก ผูก เป็นตาข่าย กว้าง ยาว ตาม ส่วน ของ มัน สำหรับ เป็น ของ ตก ปลา ด้วยวิธี ที่ ไป ยก ช้อน ใส่ ปลา ให้ ปลา ตก บางชนิด ก็ ทำ ด้วย เถาวัล หวาย เส้น ถัก ถาน สำหรับ ใช้ ใน การ ไป ตก แพว ไร่ และ ครอบ ช้อน ใส่ ให้ ปลา ตก บางชนิด ก็ ทำ ด้วย ลวด และ เหล็ก เป็น ของ สำหรับ แทะ ฟัน หรือ ผูก เหยื่อ พอ ให้ ปลา กิน ตก อยู่ ๆ ได้ ๆ

ยัง วิธี หา ปลา ด้วย อูบาย ขึ้น อีก หลาย อย่าง คือ ชุตร หลุม ให้ ปลา โดด ตก ลง ไป และ ทำ ราน โจน ให้ ปลา โดด ขึ้น ไป ค้าง อยู่ และ วาง ยา เบื่อเมา ต่าง ๆ การ หา ปลา ของ ชาว ประ โมง นั้น นับ เป็น การ งาน ซึ่ง เป็น หน้า ที่ ของ เขา จะ พัง ทำ และ บรรดา ปลา ทั้ง ปวง ที่ หา ได้ นั้น ก็ นับ ว่า เป็น สิ้น ค่า ของ คน พวก นั้น ด้วย ยัง การ หา ปลา ทะเล อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า ไ้ระ คือ เขา ต้อง หา ไม้ ใหญ่ มา ลง เป็น เชือก คอก ให้ ปลา หลง เข้า มา ชั่ง อยู่ เมื่อ เวลา น้ำ ขึ้น การ ตก ด้วย ไ้ระ นั้น ติด ปลา ทุ มาก กว่า ปลา อื่น ๆ ปลา ตัว โต ๆ ก็มี แต่ ไม่ มาก เหมือน ปลา ทุ

ประเพณี การ ปกครอง บ้าน เรือน

- ก. หญิง ชาย อายุ ประมาณ เท่าไร จึง ส้มควร เป็น คน ครอบ
ครอง บ้าน เรือน ได้
- ค. หญิง กำหนด อย่าง ต่ำ ๆ อายุ เพียง ๑๔ ปี ขึ้นไป คือ ถ้า
ผู้ใหญ่ เห็น ส้มควร แล้ว ก็ ควร จัด ให้ เป็น คน ครอบ บ้าน
เรือน ได้
- ก. ทำไม จึง ต้อง สร้าง บ้าน ปดุง เรือน อยู่ ด้วย กัน ทุก คน ๆ คน
หนึ่ง ๆ ก็ ต้อง มี บ้าน มี เรือน เป็น ที่ อยู่ อาศัย เก็บ เก็บ ของ ได้
ประกอบ การ ทำ มา หา กิน ได้ ความ เห็น เห็น ย่อย ดู เป็น
การ ถึง อด มาก นึก
- ค. เกิด มา เป็น คน ก็ ต้อง ประกอบ การ ทำ มา หา กิน ต้อง
รักษา ประเพณี ตาม อย่าง คน แต่ ก่อน ๆ ได้ เคย ทำ มา
ต้อง รู้ จัก การ ปกครอง บ้าน เรือน
- ก. บ้าน เรือน นน เรา จะ ปกครอง อย่าง ไร
- ค. บ้าน เรือน ที่ อยู่ นน ถ้า คน เหล่า นน อาศัย กำ ลัง เรา
เรา ต้อง โอบ อ้อม อาว มี ใจ เผื่อแผ่ ส่ง เคราะห์ ด้วย เรือ
แรง และ สิ่ง ของ ต่าง ๆ เรือน ของ เรา ๆ ต้อง ระวัง
ระวัง ภัย ต่าง ๆ ทั้ง ภาย นอก ภายใน คือ คอย ระวัง อย่า

ให้มี คนร้าย เกิด ชน ได้ อันตราย สำคัญ อีก อย่าง หนึ่ง

คือไฟ ต้อง ระวัง จงหนัก กับ หมัน บัด กวาด อย่า ให้ รุ่ง รัง

ก. การ ปก ครอง เรือน และ การ เกอ กุด แก เรือน ที่ เรา จะ
ต้อง อยู่ ให้ ถาวร มี อะไร อีก บ้าง

ค. เรา ต้อง เป็น คน พินิจ พิเคราะห์ คือ คอย ตรวจ คว้า ตัก แต่ง เรือน
ให้ สอาด ต้อง มี ของ ประจำ สำหรับ เรือน ต้อง รู้จัก
การ จั บ ง่าย ใช้ สบาย อย่า ใช้ ให้ มาก กว่า ที่ หา ได้ มา

ประเพณี อยู่ใน ที่ ประชุม

ก. ที่ เรียกว่า คน อยู่ ใน ที่ ประชุม นั้น อย่างไร

ค. คน ที่ อยู่ ใน ที่ ประชุม นั้น คือ คน เป็น ผู้ รอบ รว ใน การ ทง
ปวง แม้ ถึง จะ กล่าว อะไร ก็ ถูก ต้อง ตาม ประเพณี ไม่
ผิด จาก ประเพณี ของ โลก ย ไม่ ให้ เลี่ยง ประเพณี ใน ที่
ประชุม ได้

ก. การ ที่ รอบ รว ใน การ ทง ปวง นั้น อย่างไร

ค. การ ที่ รอบ รว การ ทง ปวง ใน ที่ ประชุม ชนน นั้น คือ เหมือน
หนึ่ง ว่า จะ กล่าว ถ้อย คำ อัน ไใด ๆ ก็ ดี ใน ที่ ประชุม ชน แล้ว
ต้อง ดู คน ก่อน ว่า ผู้ เป็น คน มี ยศ ผู้ ไม่ มี ยศ ผู้

เป็นเจ้า ผู้เป็นพลเรือน แล้วก็กล่าวให้ถูกตามผู้
 มียศและไม่มียศ อย่าให้ผิดจากประเพณีไปได้ ถ้า
 กล่าวผิดจากประเพณีของโลกย์ไปแล้ว ผู้นั้นไม่จัด
 ว่าเป็นผู้รู้ชัดในการทั้งปวงในที่ประชุมได้ หรืออีก
 อย่างหนึ่ง เมื่อเข้าในที่ประชุมชนแล้ว ต้องให้รู้ว่าผู้
 นั้นเป็นผู้ตั้งอายุ ผู้มีอายุ ถึงจะกล่าวก็กล่าวให้
 ถูกตามประเพณีของผู้ที่มีอายุและคำอายุในที่ประชุมชน
 ถ้ากล่าวถ้อยคำ ในที่ประชุมชนไพเราะ และถูก
 ต้องตามคติโลกย์ ศักดิ์ธรรมแล้ว ผู้ที่กล่าวนั้นก็เป็น
 ขอบใจแห่งคนทั้งปวง เพราะผู้นั้นกล่าวถูกต้องตาม
 ประเพณี ไม่เลี้ยวทั้งคติโลกย์ ศักดิ์ธรรม นี่แหละจึง
 จะว่า เป็นผู้รู้ชัดกล่าวในที่ประชุมชน และนับว่าเป็น
 ประเพณีของโลกย์ได้ เพราะว่าบางคนกล่าวแต่ปาก
 โดยมากจะหาความจริงนั้นน้อยนัก ไม่ค่อยจะถือ
 ตามประเพณีของโลกย์ ถ้าเช่นนั้นจะนับว่าเป็นผู้
 การทั้งปวงในที่ประชุมไม่ได้ และจะนับว่าเป็นประ-
 เเพณีของโลกย์ไม่ได้ด้วย

คำสอน

- ก. คำว่า คำสอน นั้น คือ อะไร
- ข. คือ การ สั่งสอนให้ ตั้งอยู่ใน ความ ประพฤติชอบ ซึ่ง
เป็น ขรรณเนียม อย่าง หนักของ ประมุขชนในโลก
- ค. มนุษย์ หมดด้วยกัน ทุกชาติ ทุกภาษา ล้วนแต่ มี คำสอน
ทั้งนั้น ถือ คำสอน คน ละเอียด หรือ ถือ อย่าง เดียว กัน
- ด. ที่ เป็น ชาติใหญ่ ภาษาใหญ่ เหมือน อย่าง ชาติไทยเช่นนี้
ย่อม มี คำสอน เป็น ที่ หนักถือ แต่ คำสอน นั้น มี ฤทธิ์ ต่าง
กัน ตาม ความ นิยมของ คน บาง จำพวก
- ก. คำสอน นั้น เป็น คำสั่งสอนให้ ทำอย่างไร ให้ ประพฤติ
อย่างไร
- ข. สอนให้ ทำ ความ ดีได้ คือ ให้ ละความชั่วเสีย ให้ ตั้ง
จิตร คิด เป็น ส่วน บุญกุศล หวัง ผล คือ ตายไป จะได้
ความ สุข ข้าง หน้า ต่อไป
- ค. ถ้า อย่าง นั้น คน ที่ มี คำสอน แล้ว ก็ คง มีความ เห็น ว่า
ตาย แล้ว คง จะ เกิด อีก เป็น แน่ อย่าง นั้น หรือ
- ด. คน ที่ ถือ คำสอน แล้ว ก็ ย่อม เห็น ความ เกิด อีก ด้วย
กัน ทั้ง นั้น เพราะ ฉะนั้น เขา จึง รู้ ว่า ทำ อย่าง นั้น เป็น บุญ

ทำอย่างนั้นเป็นบาป แต่พวกที่ถือว่าบุญบาปไม่มีนั้น
เห็นว่าตายแล้วสูญกัน

ถ. ศาสนาที่นับถือต่าง ๆ กันนั้น อาจนำ ผู้ประพฤติให้
ถึงสุคติสวรรค์ได้ ทุกศาสนา หรือ

ค. ความดีที่คน ประพฤตินั้น ไม่เลือกหน้าว่าผู้ใด ใคร
ทำก็ย่อมได้แก่คนนั้น เพราะฉะนั้น จึงตอบว่าศาสนา
ที่เขาถือ นั้น ก็สามารถจะให้ ผู้ประพฤติถึงสุคติได้
แต่พระนิพพานนั้น เฉพาะเป็นของผู้ ประพฤติชอบ ยิ่ง
ปฏิบัติตรงตามทาง พระพุทธศาสนาโดยแท้

ถ. พระนิพพานนั้น มีอยู่ใน ทาง พระพุทธศาสนาอย่างเดียว
จะเป็น ของ ตั วิเศษ อย่างไร

ค. คนเรา ย่อม เวียนเกิด เวียนตาย ย่อมได้ สุขได้ ทุกข์ ไป
สวรรค์ แล้ว ก็ ย่อม จะ หมดอายุ จาก สวรรค์ได้ คติ ของ
คนนั้นจะเที่ยง ทางสุคติ หรือทุคติ ก็ยังไม่ แน่ เพราะฉะนั้น
พระนิพพาน จึงวิเศษ กว่าโลก ทั้งปวง คือไม่ เป็นของ
ที่จะต้อง ตายอีก ต้องเกิดอีกเลย (เป็นอยู่เสมอ)

ถ. ใคร เป็น ผู้ปกครอง รักษา พระพุทธศาสนา พระพุทธ
ศาสนา น คนชาติอื่น รักษาได้หรือไม่

ค. ผู้ที่ประพฤติตามธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็นับว่า
เป็นผู้รักษาอยู่เอง การถือศาสนา ไม่เป็นการ
กะเกณฑ์ให้ถือ คือ สดุดี แต่ความเห็นของผู้จะถือ
เมื่อศึกษาเขา ก็จะเห็น ความอัศจรรย์ของพุทธศาสนาได้

เด็กชื่อ

นายเอม กับ มารดา เป็น คน จน ปลดลูกเรือนเด็กอยู่ริม
คลอง แต่บิดา นายเอม ตาย เสีย นาน แล้ว มารดาให้อัฐิ
นายเอม ชื้อ ส้ม และ ผลไม้ ต่าง ๆ ได้ เรือเล็ก คอยไป เทียบขาย
หากำไรมาเลี้ยง กัน เมื่อ นายเอม ไป ขาย ผลไม้ มี กำไร เด็ก
น้อย ก็ หัก เอา อัฐิ ต้น ทุน ที่ มารดา ให้ ส่งคืนให้ มารดา ที่
ตระหนี่ จน ครบ ภายหลัง เงิน ส่วน กำไร นั้น แบ่ง ออก เป็น
สอง ส่วน ๆ หนึ่ง เก็บไว้ เป็น ของ นายเอม เอง อีก ส่วน หนึ่ง
ให้แก่ มารดา
วัน หนึ่ง นายเอม เมื่อ ไป ขาย ของ มี ชาย ผู้ ดี คน หนึ่ง
ชื้อ ผล ส้ม ของ นายเอม ชาย นั้น หาง ไป หยิบ เอา เหรียญ ทอง
เหรียญ หนึ่ง ที่ ปน อยู่ กับ อัฐิ ใน กระเป๋ำ ส่ง ให้ นายเอม เป็น ค่า ส้ม
ครั้น ผู้ ดี คน นั้น ชื้อ ส้ม แล้ว ก็ กลับ ไป นายเอม เห็น ว่า คน นั้น

หตง หยิบ เอา เหรียญ ทองคำ อัน มี ราคา มาก มาให้ เป็น ค่า ดั้ม
 จ้ง กัดบ เรือรับ ตาม เรือ ผู้ ดี คน นั้น ไป ครั้น ไก่ต เข้า จ้ง พุด ว่า
 ท่าน ให้ เหรียญ ทอง แก่ ข้าพเจ้า เกิน ค่า ดั้ม คน นั้น ยัง ดังดั้ย
 จ้ง ด้วง กระเบ่า ดู ก็ไม่ พบ เหรียญทอง มี ความ ประหลาด
 ใจ แล้ว พุด กับ นายเอม ว่า เจ้า ก็ไม่ ใช่ พวก พ้อง รู้ จัก กัน
 เหตุไร เจ้า จ้ง ดู เห็นอย บ่อย การ เวลา พาย เรือ เอา เหรียญทอง มาคืน
 ให้เรา เช่นนี้ เด่า

นายเอม ตอบ ว่า บิดา มารดา ของ ข้าพเจ้า ได้ สอนไว้
 ให้ พุด จริง และ ให้ เป็น คน ใจ ซื่อ ตรง ไม่ ให้ เอา ของ ะ
 ผู้ใด ที่ ไม่ ใช่ ของ ตน เกรง จะ เป็น บาป มาก เหรียญทอง ของ
 ท่าน เกิน ราคา ค่าดั้ม ของ ข้าพเจ้า ข้าพเจ้า จ้ง นำ มาคืน ให้ ท่าน
 ชาย ผู้ ดี คน นั้น ก็ สรรเสริญ นายเอม เป็น อัน มาก และ ถาม ว่า
 เจ้า ซื่อไร อยู่ ที่ ไหน นายเอม ตอบ ว่า ข้าพเจ้า ซื่อ นายเอม
 อยู่ กับ มารดา ที่ เรือน เด็ก ริม คลอง ครั้น อยู่ มา อีก วัน หนึ่ง
 ผู้ ดี คน นั้น ฝาก ดั้ม เขียว หวาน ผลใหญ่ ๆ เต็ม กระจาด ไป
 ให้ นายเอม กับ มารดา

ครั้น นายเอม โต ขึ้น ผู้ ดี คน นั้น จ้ง ให้ นายเอม มา ทำการ
 เป็น เล่มขน ใน ห้าง ของ ตน เพราะ เห็น ว่า นายเอม เป็น คน ซื่อ

สุดท้าย พอจะพอใจ ในการต่าง ๆ ได้ มารดาของนายเอม
ก็มีความยินดี สั่งบุตรให้ไป ทำการอยู่ในบ้านผู้นั้น นาน
หลายปี ต่อมา นายเอม ก็มีความเจริญ ได้ผล ประโยชน์เพียง
ตนและ มารดา เป็นสุข อย่างยิ่ง

ทหาร

บรรดาประเทศและบ้านเมืองน้อยใหญ่ ทั้งหลาย ย่อม
มีการ ปกครอง คือ การ บำรุงรักษา ชาติ หมดด้วยกัน เพราะ
ฉะนั้น เราพึงเห็นได้ว่า ผัง และปลวกนั้น เป็นสัตว์เล็ก ๆ มัน
ควบคุม กันอยู่เป็น พวก ๆ ย่อม มีการ บำรุงด้วยอาหาร คือเหยื่อ
มีการระวังรักษาด้วยใจ กล้าหาญ พร้อมเพรียง กัน ต่อย และ
ชนกัต คอด้ ภัยอันตรายที่จะทำร้ายมัน ให้เป็นที่ยำเกรง
ไม่อาจบุกรุกข้ามเหงได้

คนเราที่สร้างบ้าน อยู่กัน ในตำบลหนึ่ง ๆ ก็ย่อม ต้อง
อาศัย การปกครอง คือ ความบำรุงรักษา การ ทำ มา หา กิน
และการ บ่ง กัน ภัยอันตราย เหมือนกัน ชาว บ้าน ที่สร้าง บ้าน
อยู่นั้น ถ้า จะ ทำ การ เป็น หนา ที่เดียว กัน ทั้ง หมด เป็น ตน

ว่าทำนาก็จะมีแต่เข้ากินเท่านั้น จำเป็นจะต้องแบ่งกัน
คนละอย่าง ๆ ให้พอเพียงแก่การบำรุงรักษาหมู่บ้านให้ได้
คือต้องมีนายทำผลประโยชน์ให้ได้อาหารเลี้ยงชีวิตอย่างหนึ่ง หา
สิ่งของเครื่องมือนำมาใช้สอย และเครื่องประดับกายเป็น
ของประดับแต่งตัวอย่างหนึ่ง เครื่องนำหีบป้องกันภัยอันตราย
เช่นกับ ก่อกำแพงหรือล้อมรั้วกันหยาบเป็นต้นอย่างหนึ่ง

คนเหล่านี้ต้องแบ่งการทำงานคนละอย่าง ๆ โดยแท้ ก็
เมื่อการเหล่านี้ทำได้ทั่วกันแล้วก็จริง หนทางบกยังมี
เลื้อยเป็นสัตว์ร้ายนำหีบคอยขบกัดชาวบ้านไม่ให้ทำการงานสะดวก
ได้ หนทางน้ำยังมีจระเข้เป็นสัตว์ดุร้ายที่จะคอยทำร้ายคน
ถ้าชาวบ้านเหล่านี้จะไปมีวแต่ทำการสู้รบทั่วหน้ากันทุกคนแล้ว
ก็คงจะเป็นการเสียเวลาในการที่จะทำมาหากิน และเป็น
การลำบากมากด้วยกัน จึงจำเป็นต้องแต่งคนใดคนหนึ่งขึ้น
ให้เป็นพรานล่า คอยปราบเหล่าร้าย มีนำหีบยิงเลื้อยเป็นต้น
ทางน้ำก็ต้องแต่งพรานสำหรับปราบจระเข้ และเหล่าร้ายใน
ฝ่ายน้ำเหมือนกัน การทำมาหากินจึงจะสะดวกแก่ชาวบ้าน
ขึ้นได้ก็ดี

พระมหากษัตริย์ใหญ่ทุกประเทศ ก็ต้องมีพลเมืองเป็น
สองฝ่าย คือ ทหาร และ พลเรือน ฉะนั้น ทหาร ก็คือ คน สำหรับ
ปราบ เหล่า ร้ายใน ทางบก และ ทางน้ำ คือ เป็นผู้ สำหรับ คอยระวัง
ภัยเหตุ การณ์ ที่ เป็น ความ ทุกข์ ยาก เด็ดร้อน ของ พลเมือง หรือ
จะว่า ผู้ให้ความเย็นแก่ พลเมือง ก็ได้ จะว่า ผู้ดับ ความร้อน
ของ พลเมือง ก็ได้ จะว่า ผู้ห้าม ภัยก็ได้

พลตระเวน

- ก. ถนนหนทาง เป็น หน้า ที่ ของ ใคร รักษา
- ค. พลตระเวน คือ คน สำหรับ ฝ่าว ถนน เป็น หน้า ที่ คอย ดู
แต่ ตรวจตรา ผู้คน ที่ เทียวไป มา ให้ ระวัง ว่า จะ เป็น
คน ชนิตใด เขา จะ ประพฤติ การ ดี ชั่ว อย่างไร และ มี
ของ สิ่งไร มา บ้าง
- ก. ถ้า เป็น คน ผิด ชนิต ประพฤติ แปลก มี สิ่ง ของ ที่ ต้อง
ห้าม มา ด้วย หน้า ที่ ของ พลตระเวน จะ ควร ทำ อย่างไร
- ค. คน ที่ เป็น พลตระเวน ก็ ต้อง ระวัง บังคับ สำหรับ หน้า ที่
ของ ตัว ถ้า เห็น คน ต้อง ใน ข้อ บังคับ แล้ว ก็ จับ ตั้ง
นาย ไม่ มีความ ผิด เลย

- ก. หน้า ที่ ของ พล ตระเวน นั้น คือ อะไร บ้าง
- ค. มี แต่ เฝ้า ถน รักษา ถน คือ คอยระวัง ไม่ ให้ ใคร ทำ ประทุษร้าย กัน ต่าง ๆ อย่าง ไດ อย่าง หนึ่ง ใน ถน ที่ ถน นั้น ก็ จำเภาะ เป็น แต่ หน ทาง เคน ไป มา เถำนั้น ไม่ เป็น ที่ พก อาศัรย หนึ่ง นอน หรือ ประกอบ การ เล่น การ วิวาท เทียว ไป มา ของ คน ร้าย ผู้ ไต ผู้ หนึ่ง เถย
- ก. พล ตระเวน ที่ เฝ้า ถน นั้น ต้อง มี การ ผัก หัด สำหรับ หน้า ที่ ที่ ถน รักษา อย่าง ไร บ้าง
- ค. ต้อง หัด คำนับ และ หัด วัง ให้ เร็ว หัด คู้ ร้าย ให้ ถม หัด จับ ผู้ ร้าย ให้ อยู่ ต้อง หัด เพลง อาวุธ ประ จัญ บาน ด้วย ต้อง หัด นอน หัด บ และ คู้ นอน เป็น เวลา
- ก. การ ที่ ให้ พล ตระเวน รักษา ถน เเช่น นั้น เพื่อ ประโยชน์ และ ความ เจริญ อย่าง ไร
- ค. เพื่อ ประโยชน์ จะ ให้ ราษฎร เคน ไป มา โดย สดวก สบาย ไม่ ต้อง สดง หวาด เลี้ยว ค่อ ภัย อันตราย ต่าง ๆ ซึ่ง จะ เกิด ขึ้น แต่ คน พาด และ เพื่อ รักษา ความ สดอาด เรียบ ร้อย ของ ถน ด้วย

อำเภอ

ก. ประเทศที่แบ่งเขตรเป็น ตำบล เป็นแขวง นายบ้านหรือ
นายอำเภอผู้ปกครองควบคุมหมู่บ้านนั้น มีอำนาจ
และหน้าที่อย่างไร

ค. นายอำเภอนั้น ว่าโดยย่อมีหน้าที่ราชการสำหรับ
ระบียบบริหารของชนชาวบ้านที่เกิดสาเหตุ หรือฉวาท
กันด้วยเรื่องต่างๆ เขาย่อมมีอำนาจบังคับว่ากล่าว
และสั่งไปยังกระทรวงหรือศาลชำระความได้

ก. ถ้าคนในตำบลนั้น แขวงนั้น เขาสังกัดมุนายอยู่ที่อื่น
หมายบอกให้อำเภอสั่งๆได้หรือไม่

ค. นายอำเภอดึงแปรหมายสังกัดมุนาย การทั้งปวง
นายอำเภอเป็นธุระแข็งแรงได้ และอีกอย่างหนึ่ง คือ
เป็นพยานให้รู้ว่าตำบลนั้น แขวงนั้น มีคนอยู่เท่าไร บ้าน
เรือนประมาณเท่าไรหลัง เขตบ้านเรือน หรือเรือน
ส่วนของคนนั้นเท่าไรเพียงนั้น เพื่อบริการมุนาย
หลวงมาจะได้บอกและนำให้รู้ หรือป่าวร้องเป็นที่
เชื่อฟังหลักฐานได้

- ก. การปกครองของนายอำเภอ ทำอย่างไร
- ค. ว่าโดยย่อ ก็คือ คุมครองชาวบ้าน คอยดูแลรักษา
การฉ้อโกง คอยตรวจตราจับผู้ร้ายไม่ให้ขึ้นในแขวง
ของตนได้ ถ้ามีขึ้นก็ต้องคิดจับได้

กระต๊าก

- ก. กระต๊ากผู้คิดค้นความนั้น จะควรถืออะไรเป็นบรรทัด
- ค. ดวงจิตที่ไม่ลำเอียงนั้นแหละ ถือเอาศีลของใจที่ย
- จำเริญมาพิจารณาตามกฎหมาย
- ก. เมื่อตรวจดูคำให้การนั้นยังกำกวมอยู่ จะควรทำ
อย่างไร
- ค. ความจริงเปรียบเหมือนเข้าตำรา ความเท็จเปรียบเหมือน
เข้าเปลือก มีน้ำหนักรัดกันอยู่ ถ้าเราจะไม่เข้า
ตำราเม็ดหนึ่ง เข้าเปลือกเม็ดหนึ่งขึ้นซึ่งกัน น้ำ
หนักเข้าเปลือกคงมากกว่า ถ้าเข้าตำราเม็ด
เข้าเปลือกน้อยเม็ดเท่ากัน น้ำหนักเข้าเปลือกก็ยิ่ง
มากขึ้นไปทุกที ถ้าดวงด้วยทนายหรือถึง ทนายต่อ

ทนาน ถึง ต่อถึง เข้าสาร กติบ มี น้ำหนัก กว่าเข้าเป็ดอก
 หลายเท่า หลาย ส่วน ได้ฉันใดก็ดี พึง ทำอุบายพิพากษา
 ความ ก่า กิ่ง นั้น โดยคติ ประถมเหตุ มัชฌิมเหตุ บัฏ
 นิมเหตุ ของใจหทัยจำเลยนั้น ก็ จะเห็นตัวจริง ได้

ก. คนเราเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง นก ไก่ เนื้อถัถ มันก็เป็น
 สัตว์ชนิดหนึ่ง ๆ เหมือนกัน และมัน ก็ ย่อม มี หมู มี ผูก
 มี นายผูก ครอบ ครอบ ทำไมมันจึง ไม่เกิด ความถึง
 แก่ ต้อง ตั้ง ตระการการ ขำระ ความเหมือนเราบ้าง

ค. คนเรา แปลกกว่าสัตว์ต่าง ๆ ความคิด ความอ่าน
 สุ่ม ลึก ชึ้ง นึก ถ้า ไม่ตั้ง ตระการการ ลำหรับ ขำระ ความ
 แล้ว ต่าง คนต่าง ก็ จะ ชุ่ม เหนง กัน บ้านเรือน ก็ จะ ตั้ง
 ไม่คิด จะ ต้อง เทียวระเหเรนเข้า ป่า เข้า ดง วุ่นวาย
 ยิ่งกว่า สัตว์ เหล่า นั้น เป็น แน่

ประเพณี ขำระ ความ

- ก. มนุษย์ ย่อม เป็น ความกัน ด้วย เหตุ ที่ สถาน
 ค. ความ ที่ จะ เกิด แก่ มนุษย์ ชาติ ร้าย เหตุ สำน สำน

คือ

กิริยา ที่ ประหารกัน ด้วย วัตถุ ตั้งแต่ การ ทบตีกัน
เป็น ต้น จนถึง ทำ การ สงคราม ใหญ่ หนึ่ง กิริยา ที่ แย้ง
ซึ่ง ทรพัย สิ่ง ของ กัน แบ่ง เป็น สอง อย่าง คือ สัตว์ญาณนก
ทรพัย และ สัตว์ญาณนก ทรพัย หนึ่ง กิริยา ที่ พุดจาได้
เถียงกัน อาศรัย ความ โกรธ และ มานะ ที่ ถึง บริภาษ หนึ่ง

ก. เหตุ ตาม สถาน ซึ่ง ทำ ให้ มนุษย์ แยก เป็น สอง พวก ออก ไป นั้น
จะ ควร ชำระ อย่างไร

ค. มนุษย์ ซึ่ง บัง เกิด ความ นิน เป็น คน ประกอบ ด้วย ความ
โกรธ เคือง หนึ่ง ประกอบ ด้วย ความ โดก อยาก ได้ สิ่ง
ของ หนึ่ง ประกอบ ด้วย เขา ไม่ รู้ เท่า เหตุ ที่ คน ทำ หนึ่ง
ถ้า จะ ชำระ ก็ ต้อง ใช้ อุบาย ทำ ของ ตาม อย่าง นั้น ให้ หาย คือ
ให้ รู้ ตักตน ว่า การ ที่ ทำ นั้น ใช้ เวลา ของ การ งาน ให้
มนุษย์ ซึ่ง มี ใจ เป็น สอง พวก กลับ ใจ เป็น พวก เดียว กัน
ได้ เหมือน แต่ เดิม มนุษย์ ที่ เกิด ความ นิน ต้อง มี ใจ ยอม
กันเอง ด้วย อุบาย เย็น ที่ เรา ทำ ให้ ก็ เป็น อัน ชำระ
ความ อยู่ เอง

ก. ชำระ ความ แปล ว่า กระไร

ค. ความ ได้ แก่ เรื่อง ที่ กล่าว มา ๖ ข้อ นั้น ชำระ แปล ว่า
ทำให้ สอาด เปรียบ เหมือน ไม่ ครุ กระ ก็ ฤๅ ชัด ให้ เกิด ยิ่ง

ถ้าเป็นน้ำก็เกรงจะรดต้นไม้ได้ ถ้าเป็นผ้าเปรอะเปื้อน
ก็เช็ดซักให้สะอาด มนุษย์ที่เกิดความนึกใจผิด ประคิ
ติมิได้แล้วคือใจของมนุษย์นั้น ต้องทำใจมนุษย์นั้น
ให้หายจากความงมงาย คือผู้ชำระนั้นปลูกดำริคิด
ถึงไว้แก่คนคู่ความ ซึ่งจิตใจต่างกันให้จิตใจตกถึงกัน

ประเพณีเสียด่วยภาษีอากร

- ก. ที่เรียกว่าเสียด่วย ภาษี อากร นั้นคืออะไร มีอยู่ที่ไหน
ค. เสียด่วย คือ ของที่เจกษะกำหนดเป็นพวกเป็นส่วน ภาษี คือ
ของที่แบ่งจากสินค้าที่คงผลิตไว้ อากร คือ ของ
ที่ปลูกทำได้เกิดขึ้นในแผ่นดิน เสียด่วย ภาษี อากร ทั้ง
สามอย่างนี้ เป็นของสำหรับแผ่นดินตลอด พระราช
อาณาเขตร
- ก. เสียด่วย ภาษี อากร นั้นอย่างไร
ค. เสียด่วยนั้น คือ เป็นสินค้าเงินทองของที่ทำขึ้น มี
กำหนดว่าปีหนึ่งต้องส่งหลวงเท่านั้น ๆ หรือส่งเสมอ
ทุกเดือน ตามแต่กำหนดไว้ว่า เมืองนั้นต้องส่งของ

นั้นให้เต็มอเช่นเลขเสียด้วยหรือด้วยเร็วกระวานเป็นต้น เสีย
ภาษนั้น คือ ค่าขาย ของใดต้องในพิภักกำหนดซื้อ
ดินค่า เจ้า ของ ต้อง คิดเงิน เป็น ส่วน หดวง ตามพิภัก
เช่นภาษน้ำตาดเป็นต้น เสียอากรนั้น คือ บรรดาสิ่ง
ของ ที่ ปลุก ที่ ทำขึ้นเป็นพืชผล เจ้า ของ ต้อง คิดเงิน
เป็น ส่วน หดวง ตามพิภัก เช่น อากรสุรา เป็นต้น

ก. ทำไม่จึงต้องให้เขาเสีย สิ่งที่เขาทำได้ โดยความ
เห็นใจเห็นชอบด้วยกำลังของเขา

ค. คนทั้งปวงล้วนแต่อาศัยทำมาหากินอยู่ในแผ่นดิน การ
ที่ ต้อง เสีย ด้วยภาษอากรเป็นประโยชน์ในแผ่นดิน ก็
เป็นประเพณีอย่างสำคัญมาแต่โบราณ คือ แปลว่า
ถ้าเราไม่มีเขาเราก็ต้องเอาเงินซื้อกิน นั่นก็เราเป็น
ผู้น้อยไม่มีอำนาจรักษาตัวพอ จึงได้จ่ายเงินให้แก่
แผ่นดินสำหรับได้ทำการปกครองเรา ให้มีอำนาจ
ที่ใคร ๆ ต้องเกรงเรา ก็ได้ชื่อว่าซื้ออำนาจหรือ
ความสุขได้ตัวเราเอง คล้ายกับซื้อเขากินนั้นแหละ

หนึ่ง

หนึ่ง เป็น สิ่ง หนึ่ง ซึ่ง หุ้ม อยู่ ภาย นอก กาย ทั้ง สิ้น เหมือน
กับ ต้น ไม้ ที่มี สิ่ง หุ้ม อยู่ โดย รอบ นั้น เขา เรียก ว่า เปลือก แต่
มนุษย์ และ สัตว์ มี วิญญาณ ของ ที่ หุ้ม ภาย นอก เขา ไม่ เรียก เปลือก
เหมือน ต้น ไม้ เขา เรียก ว่า หนึ่ง แปลก จำนวน กัน ดังนี้ แต่
ธรรมชาติ อัน เดียว กัน

การงาน ซึ่ง จะ ใช้ หนึ่ง นั้น เขา ใช้ แต่ หนึ่ง สัตว์ โดย
มาก เพราะ หนึ่ง เป็น ของ เห็น ยว ตี กว ะ เปลือก ไม้ ซึ่ง เขา ดอก
มา ทำ เป็น ปอ สำหรับ ผูก มัด และ หนึ่ง ที่ เขา ใช้ ชุก ชุม มาก นั้น
คือ หนึ่ง โค หนึ่ง กระบือ และ หนึ่ง เสือ แพะ กวาง เป็น ต้น หนึ่ง
สัตว์ ทั้ง ปวง เป็น ของ เห็น ยว ทน มาก คน เรา จึง ชอบ ใช้
หนึ่ง นึก ถ้า เขา ต้องการ ใช้ ต่าง เชือก เขาก็ คิด เป็น ถวด เมอ
ก่า ดึง ดัด อยู่

กรณ คิด เป็น เส้น วง อ้อม ไป ตาม แผ่น หนึ่ง ได้ ยาว แล้ว เขา
จึง บิด ให้ กลม เป็น เส้น เชือก แล้ว ขึง ผึง แดก ให้ แข็ง บาง ที่
ก็ พัน เป็น ต้อง เกด ยว บ้าง ส้อม เกด ยว บ้าง สำหรับ จะ ได้ ผูก อะไร
ต่าง ๆ ถ้า เขา จะ ต้องการ ใช้ ให้ อ่อน นุ่ม ดิ ต้อง พอก
ด้วย เปลือก ไม้ ที่มี ยาง กัด

เมื่อคราวจะ ฟอก หนึ่ง นั้น ต้องเอา หนึ่ง แผ่น แข็ง ๆ
 มาแช่น้ำ ยาง ไม่ ที่ กัด คือ เป็ดอกไม้ โถก หรือ ปูนขาว ไว้จน
 หนึ่ง เน่า จึง เอา ออก มา ทบ ให้ อ่อน แล้ว แช่น้ำ ใว้ ให้ ยาง
 หนึ่ง ออก เกือบสิ้น แล้วเอาเอา มา คัด ให้ อ่อน ดมุน และ ชัก น้ำ
 ยาง กัด ให้ หมด ยาง หนึ่ง แต่ หนึ่ง ที่ จะ ฟอก นั้น ต้อง ชูด ชน เล็ก
 ให้ หมด ก่อน

ครั้น เขา ฟอก ให้ อ่อน ดมุน ดี แล้ว เขา ก็ เอา ทำ เครื่อง
 ใช้ ต่าง ๆ ได้ เช่น คัด ออก ทำ เป็น รูป เกือก เย็บ เป็น เกือก
 หรือ คัด เย็บ เป็น หมวก หรือ ถู กระสอบ เป็นต้น เขา ชอบ
 ใช้ หนึ่ง ดัง นั้น เพราะ เขา ประสงค์ ความ เหนียว ของ มัน เท่านั้น แม้
 จะ ทำ ด้วย สิ่ง อื่น ๆ มี เป็ดอกไม้ หรือ ผา เป็นต้น ก็ได้ แต่ ไม่
 เหนียว เหมือน หนึ่ง หนึ่ง นั้น ถ้า จะ ใช้ แข็ง ๆ ไม่ ชัก ฟอก ทบ
 คัด ให้ สะอาด อ่อน เล็ก ก่อน ก็ ใช้ การ อย่าง ประณีต ไม่ ได้ ทั่ว ไป
 ใช้ ได้ แต่ ทำ ถวด สำหรับ ผูก อะไร ๆ ตาม ควร

เมื่อ ฟอก ให้ สะอาด อ่อน ดี แล้ว เขา ใช้ การ ได้ มาก และ
 คล่อง ใจ กว่า กัน เช่น กับ ทำ เป็น เกือก หรือ เย็บ ใบ ปก สุ่ม
 หนึ่ง สือ เป็นต้น เหล่า นี้ ถ้า จะ ใช้ แข็ง ๆ ยัง ไม่ ฟอก ก็ได้ แต่ ไม่ ดี

ไม่สะอาด และ ไม่เรียบร้อย เหมือน หนังสือ ฟอก ถ้า ฟอก แล้วใช้
การฉีกที่ นึก ดี กว่า กัน เพราะ ฉะนั้น เขา จึง ฟอก ใช้ กัน โดย มาก

เชือก

“ ฟน เชือก ต เกิดยว หนน ชง หนน หนนยว จึง หนนยว
หนัก หนา ”

(จาก ประถม กกา)

เชือก เป็น ของ มี ยะ หนนยว อย่าง หนึ่ง คน เรา ได้ ใช้ มี ด
ผูก ดึง โยง นุด ตาก สิ่ง ของ ต่าง ๆ แม้ จะ ใช้ ตอก, หวาย ก็ ได้
บ้าง เป็น อย่าง ๆ จำ เภาะ ผูก มี ด เท่า นั้น ใช้ การ ไม่ได้ ทั่ว ไป
เหมือน เชือก เพราะ ฉะนั้น คน เรา จึง ได้ คิด เขา สิ่ง ที่ ปรัง ที่ มี
ยะ หนนยว นั้น มา ทำ เชือก ใช้ กัน ทุก บ้าน ทุก เมือง
วิธี ทำ เชือก นั้น คือ เขา เอา ปลาย ฝ้าย และ เป็ด ถอก บ้าน
ปอ เป็น ดัน มา ชี ออก แล้ว โคล ตอ กัน เป็น เส้น ยาว ๆ แล้ว
ตี เกิดยว คอบ กัน ตาม เกิดยว บ้าง ตี เกิดยว บ้าง อาการ ที่
เขา เอา บ้าน หรือ เป็ด ถอก ปอ มา พัน เป็น เกิดยว ๆ แล้ว คอบ กัน
นี้ จึง เรียก ว่า เชือก ถ้า ยัง เป็น ถัด บ้าน หรือ เป็ด ถอก ปอ อยู่

ก็ คง เรียกว่า ถัดบ้านเปิดอกปอตามเดิม เปิดอกบ้านปอ
เมื่อ ยัง เป็น ถัด ยัง ไม่ได้ ต่เกิดยวนั้น เรา จะ ใช้ การ ผูก อะไร
ก็ได้บ้าง เพราะ เป็น ของ มี ใยมะพร้าว อยู่ ตาม ขวมนา

วิธี ทำ เชือก น้ำนม ออกอย่าง หนึ่ง คือ เขา เขา เปิดอก
บ้าน มา ถัด เป็น เส้น ยาว ๆ แล้ว แล้ น้ำนม ยาง ให้ เบิก ชุ่ม
ทั่ว กัน เมื่อ จะ ต่เกิดยว ควบ กัน ให้ เป็น เส้น เชือก ก็ เขา ออกมา
ชิง ฟัน หมุน กวด ให้ เข้มแข็ง จึง เขา เพื่อง ที่ จะ ต่เกิดยว นั้น มา
ใส่ ใน ระหว่าง เกิดยว เชือก แล้ว รวบ หาง เชือก ข้าง หนึ่ง ขึ้น
เข้า เกิดยว เดือน ไม่ เพียง ไป ที่ ตะนอย ๆ เพื่อ จะ ให้ เกิดยว
เชือก เต็ม ออกัน และ ไม่ ให้ เกิดยว บั่น กัน ด้วย ความ เกิดยว กวด
เข้มนึง แล้ว ขดเก็บ ไว้

เชือก น้ำนม ใช้ การ ได้ มาก คือ จะ ใช้ ผูก ฆูต ดาก อะไร
ก็ได้ หรือ จะ ใช้ ร้อย ดูก รอก ชัก โยง เช่น ด้าย ระบาย เรือ กำปั่น
ก็ได้ ต่าง ๆ เชือก ที่ ทำ ใช้ นี้ ไม่ ใช้ จำเพาะ ใช้ แต่ ถัด ฟัน อย่าง
เดียว เชือก ที่ เขา ถัก ใช้ ก็มี บ้าง เช่น เชือก พวน หวาย ที่ ผูก
แพ เป็นต้น

เชือก พวน นั้น เขา เขา ถัก หวาย เส้น ยาว ๆ มา ถัก ใช้ ทั่ว เกยว

กัน ไป เป็น เส้น พวง ใช้ ได้ เหมือน เชือก พัน เกด ยว แต่ เขา ใช้
 สำหรับ โยง แพ โดย มาก เพราะ เชือก พวง เบา ดอย น้ำ ได้
 เชือก น้ำน้น หนัก จม น้ำ เขา จึง ไม่ ใช้ ต่อ โยง แพ ใช้ แต่ การ บนบก และ
 เชือก ทั้ง ปวง นี้ เป็น ประโยชน์ ใช้ การ ผูก มัด สิ่ง ของ ต่าง ๆ เพราะ
 มัน เหนียว และ ยืด ยาว ที่ จะ ผูก มัด ของ ให้ คิด แน่น กัน อยู่ ได้

ต้น ยาสูบ

ต้น ยาสูบ นี้ เขา ปลูก ใน ประเทศ ฝรั่ง เขา เมล็ด ไป ปร
 ดง ใน ดิน ที่ พวง เติบโต ได้ เป็น ที่ เพาะ ให้ หนา ๆ ถึ่ ๆ กัน ก่อน
 เมื่อ ออก ขึ้น สูง เกือบ คืบ หนึ่ง แดว จึง ขุด ย้าย ไป ปลูก ใน ที่
 ซึ่ง ทราย ทำ ไว้ สำหรับ ปลูก ให้ ต้น ห้าง ๆ กัน ต้น ยาสูบ นี้ จึง
 จะ ออก งาม เจริญ ดี วิธี ปลูก ต้น ยาสูบ นี้ ก็ คล้าย กับ การ
 ทำ นา ด้ว

ต้น ยาสูบ เพียง ๓ ศอก ๔ ศอก ใบ หนา และ ใหญ่ ยาว
 เป็น ขน หยาบ ๆ มี ยาง เหนียว ดอก เป็น ถั้ว ชม ภู เขา เก็บ ใบ
 มา บ่ม ไว้ จน เหลือง แดง จึง หั่น ผึ่ง แดด ให้ แห้ง มนุษย์ ทั่ว หลาย
 ทั่วโลก ใช้ ยา อย่าง นี้ สูบ บาง คน ก็ เคี้ยว กิน กับ หมาก หรือ
 ทำ เป็น ยา นัตถ์ บาง

แต่การที่คนทั้งปวงใช้ยาอย่างนี้ ดูเป็นการประหลาด เพราะไม่ใช่อาหารที่จะให้อิ่ม หรือจะแก้หิวได้ หรือให้มึน เวียวแรงมากนัก และไม่ใช้เป็นยาที่จะแก้โรค เพื่อกำจัด ความเจ็บ ความไข้ได้เลย

การดื่บยา ย่อมเป็นอันตรายแก่ผู้ดื่บ หรือผู้เคียวกิน เป็นอันมาก เพราะในใบยา มีธาตุอย่างหนึ่งเหมือนยาพิษ กลิ่นฉุนแรง ผู้ใดดื่บยา ธาตุที่เป็นพิษ ซึ่งติดอยู่ในใบยา นั้น ก็ซึมซาบทั่วไปในปากและในคอของผู้ดื่บ ถ้าดื่บไป นานๆ ยาพิษนั้นก็ซึมเข้าไปในเลือดและแพร่ไปในกาย กระทำ ให้บังเกิดโรคร้ายต่างๆ มี ปากและคอแห้ง ใจเต้นรักๆ และให้อ่อนเพลียไปเป็นต้น บางที่โรคก็เกิดปรากฏขึ้น บางที่ก็ ไม่ปรากฏ เหมือนเช่นเด็กหนุ่มดื่บยา บุหรี่ ครั้นโต ขึ้นโรคต่างๆ ก็เบียดเบียน แต่ไม่รู้ ว่า โรคเกิดขึ้น เพราะ ดื่บยา บุหรี่ ตั้งแต่เด็กๆ หรือ บางทีร่าง กาย เวียวแรง ของ เด็กนั้นอ่อน ก็เกิดโรคต่าง ๆ เป็นอันตรายเสีย แต่ยัง หนุ่ม ๆ อยู่

อนึ่ง ถ้าผู้ใดสงสัยว่า ยา บุหรี่นั้น มียา พิษติด อยู่จริงหรือไม่

ก็ให้ ๕ คน ทดลองดู คือ ให้เอา น้ำมันยาสูบ มา ลัก ๕ หยด
 ให้สัตว์เล็ก ๆ กิน ลองดู ก็ จะ เห็น เป็น พยาน ว่า สัตว์นั้น
 คง จะ ตาย ใน เวลา นั้น คน หนู ๆ ที่ ไม่ สูบ บุหรี่ เลย นั้น
 ย่อม มี ความ อ่อนแอ และ เร็ว แรง มากกว่า คน ที่ สูบ บุหรี่ มา แต่
 เด็ก ๆ ผู้ ครอบ การ เฒ่า เร็ว น ของ เด็ก หนู ๆ ใน ประเทศ
 อื่น ได้ ทดลอง สอบ สอน ใน เหตุ ต่าง ๆ นี้ และได้ เห็น จริง แล้ว
 แต่ ก่อน หลาย ปี มา แล้ว ใน ประเทศ ตะวัน ตก ผู้ ครอบ
 ครอง เมือง เห็น ว่า การ สูบ ยา บุหรี่ นั้น เป็น อันตราย แก่ ราษฎร
 เป็น อัน มาก จึง ได้ ตั้ง กฎหมาย ห้าม ไม่ ให้ สูบ ยา บุหรี่ ถ้า ผู้
 ใด ขืน สูบ ก็ ทำ โทษ ต่าง ๆ มี ชั่ง ชั่ง เลี้ยง เป็น ต้น แต่ ทุก วัน นี้
 ประเทศ ทั้ง ปวง ไม่ ห้าม การ สูบ ยา บุหรี่ เลย แล้ว ปลด ย ตาม
 แต่ ใจ ของ ผู้ สูบ ผู้ใด จะ ยอม ทำ อันตราย แก่ ตน เอง ก็ ตาม

น้ำ ตาล

คน ไม่ ค่าง ๆ หรือ ผก ญา ทั้ง ปวง นั้น ย่อม มี ขาง
 ช้ำ ขาบ อยู่ ตลอด ตัว นั้น คล้าย กับ เลือด คน และ เลือด สัตว์ ที่ ช้ำ
 ขาบ อยู่ ใน กาย ถ้า หวั่น ทำ ให้ ของ นั้น สด ชื่น อยู่ เสมอ เป็น

นิตยั ยาง และ เต็ด คั้น น้บ เข้า ใน ชาติ น้ เพราะ ธรรมชาติ ของ
 น้ น้ เป็น ของ เย็น และมี ชาติ เย็น เป็น ปกติ น้ ที่ มี รส
 เปรี๊ยว เค็ม ชม หวาน แปลก กัน ออก ไป ได้ ต่าง ๆ น้ เป็น เพราะ
 ชาติ ต่าง ๆ เหล่า น้ ลง มา กัน ชาติ น้ น้ จึง มี รส แปลก ๆ
 ออก ไป ตาม อำนาจ ของ ชาติ น้ ๆ เช่น รส หวาน ก็มี ชาติ
 หวาน ลง มา กัน น้ น้ จึง หวาน

ชาติ ที่ ลง มา กัน น้ น้ ก็ ประชุม อยู่ เป็น แห่ง ๆ ไม่ ทัว ไป
 บาง แห่ง อยู่ ที่ ราก บาง แห่ง อยู่ ที่ เหน้ บาง แห่ง อยู่ ที่ ลำ ต้น
 บาง แห่ง อยู่ ที่ ยอด บาง แห่ง อยู่ ที่ ใบ บาง แห่ง อยู่ ที่ ก้าน บาง
 แห่ง อยู่ ที่ ช่อ บาง แห่ง อยู่ ที่ ดอก บาง แห่ง อยู่ ที่ ลูก เมื่อ
 ชาติ หวาน กัน อยู่ ใน ของ เหล่า น้ แล้ว ก็ พา ให้ น้ ยาง ของ
 ต้น ไม่ ผัก หนา เหล่า น้ หวาน ไป เช่น น้ หวาน ใน เกดร์ ดอก
 ไม่ และ ลูก ไม่ เป็น ต้น แต่ น้ หวาน ที่ เรียกว่า น้ ตาล ๆ น้
 เพราะ เขา ทำ จาก ต้น ตาล วิธี ทำ น้ หวาน คือ น้ ตาล น้ ใน
 ประเทศ เรา ย่อม ทำ ได้ จาก ต้น ไม่ ด้าม ดี อย่าง คือ ต้น ตาล
 ต้น มะพร้าว ต้น จาก อ้อย เป็น พัน เพราะ ของ เหล่า น้ มี
 น้ หวาน มาก

การที่จะทำน้ำหวานจากต้นตาลนั้น คือเมื่อถึง
 คราวตาลออกดอกหรือจะมีลูก เขาตัดไม้ไผ่มาพาด
 เขากับต้นตาล ผูกมัดด้วยเส้นตอกให้แน่นต่อ ๆ กันขึ้นไป
 จนถึงยอด แล้วเขาก็ขึ้นไปบีบวงตาลนั้นด้วยไม้คาบแล้ว
 เขากระบอกน้ำแซ่ไว้ เมื่อได้กำหนดแล้ว ปิดดกระบอกออก
 ปาดวงตาลนั้นด้วยมีดสองด้านวัน ครั้นเห็นน้ำหยดมาก
 แล้วจึงเขากระบอกรองไว้คนหนึ่ง ถึงเวลาเขาก็ไปปิดมา
 เคียวด้วยกะทะเหล็กใหญ่ จนเดือดงวดขึ้นเหนียวเป็นยาง
 แล้วยกลง คนด้วยไม้จนน้ำตาลนั้นข้นแห้งเขาแล้ว ตัก
 ออกใส่หม้อหรือทำเป็นปึกตามแต่จะยกย้ายทำต่าง ๆ
 น้ำตาลมะพร้าวก็ทำคล้าย ๆ กัน แต่ไม่ต้องบีบด้วย
 ไม้คาบ เบนแค่จับจั่นโยก ๆ พอครบกำหนดแล้วก็ปาด
 ให้น้ำหยดออกเท่านั้น ถึงตาลจากก็ทำเหมือน ๆ กัน
 แต่อ่อนนุทง่ายกว่าต้นอื่น ๆ คือปลูกอ้อยไว้มาก ๆ แล้ว
 ตัดมาหีบด้วยเครื่องหีบรองน้ำไว้แล้วก็เคียวเท่านั้น โดยที่
 ปลูกต้นกล้วยก็มีชาติหวาน ถ้าจะคิดทำก็คงได้น้ำหวาน
 แต่เขาใช้ผลไม้จริงไม่มีใครทำ

น้ำ ตาล ที่ ทำ น แ่ง เป็น สอง อย่าง คือ น้ำ ตาล เหลว
 ที่ เรียก น้ำ ตาล ตุ่น อย่าง หนึ่ง น้ำ ตาล ชน อย่าง หนึ่ง แฉก แยก
 ทำ ออก ไป ได้ อีก คือ ทำ เป็น น้ำ ตาล กวด อย่าง หนึ่ง น้ำ ตาล
 ทวาย อย่าง หนึ่ง ที่ จริง น้ำ ตาล นี้ ก็ เป็น ของ ที่ เขา ถิ่น มา จาก
 ต้น ไม้ คือ น้ำ ยาง ของ มัน ที่ มี ชาติ หวาน นั้นเอง

เกลือ

เกลือ เป็น ชาติ เค็ม อย่าง หนึ่ง มี เจือ อยู่ ใน สิ่ง ทง ปวง คือ
 มี อยู่ ใน ดิน และ น้ำ ต้น ไม้ ก่อน หิน เป็น ต้น ที่ เจือ อยู่ ใน น้ำ นั้น
 ปราภฏ ให้ เรา รู้ ได้ ดัง น้ำ ใน ทะเล ชาติ เค็ม ที่ เจือ อยู่ ใน ดิน
 นั้น เรา รู้ ด้วย พิน ดิน บาง แห่ง เรียก ว่า ดิน โป่ง คือ ชาติ เค็ม
 ดง กิน ใน ดิน เมื่อ พิน ดิน เกิด เป็น ไช้ นั้น แฉก แฉก หลาย
 มี เนื้อ, กวาง, วัว, ควาย เป็น ต้น ชอบ กิน นั้น

ชาติ เค็ม ที่ กิน อยู่ ใน ก่อน หิน และ ต้น ไม้ บาง อย่าง นั้น เมื่อ
 ต้น ไม้ และ ก่อน หิน นั้น ยัง เป็น ปกติ อยู่ เรา ไม่ อาจ รู้ ได้ คือ
 เผา ไฟ เป็น เถ้า แฉก เรา จึง จะ รู้ รัด เค็ม ได้ ชาติ เค็ม นั้น เจือ อยู่

ในสิ่งทั้งปวงทั่วไป เพราะฉะนั้นคนเราจึงได้คิดคิดหา
 เค็ม ออก เป็น ของ เค็ม สิ่งหนึ่ง มา เรียกว่า เกล็ด เป็น ประโยชน์
 สำหรับ เจือ ของ ใช้ การอะไรก็ได้ เจือ ของ ที่ เรา กิน เพื่อ จะ
 ให้ รส เค็ม ของ เกล็ด นั้น ช่วย ชาติ เค็ม ใน ตัว เรา ให้ บริบูรณ์ ตัว
 เรา เกิด ความ ชุ่มชื้น จึง จะ มีความ สบาย

เกล็ด มี หลาย อย่าง คือ เกล็ด ดิบ อย่าง หนึ่ง เกล็ด หุง
 อย่าง หนึ่ง เกล็ด ที่ เกิด ขึ้นเอง อย่าง หนึ่ง เกล็ด ดิบ นั้น เขา
 ทำ ด้วย น้ำ เค็ม ตาม ชาย ทะเล ลี ชาว เป็น ก้อน เล็ก บ้าง ใหญ่
 บ้าง ได้ แก่ เกล็ด ที่ เรา ใช้ กัน อยู่ ทุก วัน นี้ เกล็ด หุง นั้น เขา ทำ
 มา แต่ เมือง เหนือ ลี คดดำดำ เป็น ก้อน ใหญ่ ๆ และ ทำ ได้ น้อย
 ไม่ มาก เหมือน เกล็ด ดิบ

วิธี ทำ ก็ แปลก กัน คือ เกล็ด ดิบ นั้น เขา ทำ ด้วย น้ำ เค็ม
 ใน ทะเล ที่ ๆ เขา ทำ เกล็ด ก็ เป็น เหมือน พืช ที่ นา ปลุก เขา กดดำ
 แต่ เขา ทำ ขอบคัน แข็ง แรง เพื่อ จะ ชัง น้ำ ไว้ ไม่ ให้ ไหล ไป ได้ เมื่อ
 เขา จะ ทำ เขาก็ ทบ ปราย ที่ ให้ เต็ม อให้ ดิน แน่น ดั แล้ว จึง เจาะ
 รวง ให้ น้ำ เค็ม ไหล เข้า ไป ชัง ไว้ ใน นา อัน นั้น ให้ งวด ด้วย
 แดด ประมาณ สดง สาม วัน แล้ว ใช้น้ำ ใน นา อัน แรก ให้ ไหล

เลื่อนไปในนาอันที่ตอ้งที่ตาม แลว้แตกก็เผาจนน้ำงวดลง

จับเป็นก้อนเกล็ดเล็กใหญ่ตามลุ่มคว

ส่วนเกล็ดหุงนั้นเขาทำกันในประเทศเหนือโดยมาก เพราะ
พื้นดินในประเทศนั้นมักมีเกล็ดชุม คือถึงเวลาฤดูแล้ง
แตกร่อนจัด เกล็ดก็เป็นที่ขึ้นจับอยู่ตามก้อนดินและกรวด

ทราย เขาจึงไปกวาดเอาดินในที่เช่นนั้นมาให้ได้มาก ๆ
จึงเอาตะล่ายลงในน้ำแล้วกระชกกรองเอาน้ำเต็มนั้นต้มเคี่ยวให้

งวดจับเป็นก้อนเกล็ด เรียกว่าเกล็ดหุงเป็นประโยชน์ใช้
กันในประเทศนั้น เหมือนเกล็ดขี้ที่เรารู้จักกันอยู่

เกล็ดออกชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นใต้พื้นดินดังธาตุแร่ มีอยู่
ที่เมืองต่างประเทศ (ไปแดนด) คนพวกหนึ่งชาวประเทศนั้น

เขาตั้งทำเกล็ดมาใช้เป็นประโยชน์มากนัก วิธีทำเขาขุด
พื้นดินด้วยเครื่องมือสำหรับขุด ขุดร่องเป็นโพรงลงไป

ประมาณเส้นหนึ่งบ้าง เกินกว่าเส้นบ้าง กว้างขวางจนถึงที่
เกล็ดอยู่ และเกล็ดที่เขาขุดขึ้นได้เป็นก้อนใหญ่นั้น ต้องหุง

ด้วยไฟให้แตกย่อยออกเป็นก้อนเล็ก บางที่เกล็ดนั้นชุก
เป็นก้อนเล็กอยู่แล้วก็ไม่ต้องหุง

ใน บ่อ เกิด ที่ เขา ชด ร่อง เป็น โพรง ไป นั้น บาง ที่ เขา
 ก่อ กำแพง อีฐ ไว้ กัน พัง ทำ ถนน เดิน ไป มา กว้าง ขวาง สำหรับ
 มา รถ เดิน ได้ และ ทำ ที่ ไว้ มา รถ เครื่อง มือ สำหรับ ชน เกิด
 ชน ข้าง บน คน พวก ทำ เกิด เขา ลง อยู่ ใน นั้น ทำ ที่ อยู่ อาศัย
 ใน บ่อ เกิด เป็น บ้าน ดัง บ้าน หนึ่ง เมือง หนึ่ง ของ เขา แต่ มด นก
 ต้อง ตาม ไค ม จู ใ ฟ ทั้ง กวาง วัน กวาง คิน เป็น นิคย เพราะ
 แสง อาทิตย ไม่ ต้อง ลง ไป ได้ แสง ไฟ ที่ จู ตาม นั้น ต้อง ไป
 กระทบ เกิด ก็ เป็น วัคมี ต้อง ล่วง งาม นก

น้ำ กิน

น้ำ ที่ มี อยู่ ทั่ว โลก นี้ มี ขรรษาติ คือ ความ ที่ มี เป็น
 ของ มัน เอง อยู่ โดย ขรรษาคา นั้น จัด เป็น ด้าม อย่าง คือ อย่าง
 กระจาย เหวด อย่าง แข็ง เป็น ก้อน อย่าง อ่อน เป็น ใค มี ของ
 ดำ แดง ให้ ผิด จาก ลักษณะ เดิม ออก ไป ได้ ด้าม อย่าง คือ ปราภฏ
 เป็น ลี, เป็น กัด, เป็น รัด ด้วย ของ ที่ มา ระคน ปน เจือ ปกติ
 เดิม ที่ เหวด อยู่ นั้น มี อาการ หดง ใต ช่ม ซาบ ไป จะ บีบ จะ จับ
 กำ เข้า เหมอน ของ ที่ ฟู ที่ ยวบ ยวบ ไม่ ได้ ครัน ถูก เย็น จัด รัต

ตัว เป็นก้อน ถูกร้อนจัดก็ กัด กระทบ เป็น ไอ ส่วน ค่ำบด ที่
 อาศัยอยู่ เป็น ปกติ นั้น คือ พ้น ดิน กับ อากาศ
 น้ำ ที่ ใช้ กิน อยู่ ทุก วัน นั้น เป็น ส่วน น้ำ จืด สำหรับ บำรุง
 ชาติ มนุษย์ ให้ ไซ้ ชน อยู่ ทุก ฝ่าย ระวัง ค่าย เป็น ของ สำหรับ
 เพียง ให้ ร่าง กาย มีความ ใหญ่ ด้วง กัด ต้อง แคล้ว ใน อิริยาบถ ต่าง ๆ
 เพราะ ฉะนั้น น้ำ ที่ นั้น จึง ไม่ เป็น พนิกงาน ข้าง ฝ่าย เย็น แล ร้อน หรือ
 อาหาร ของ ร่าง กาย เลย

ของ กิน ของ มนุษย์ ที่ ตก ลง ใน ถ้ำ คอ นั้น เป็น ส่วน
 รัด ทั้ง ดิน ที่ จะ ทำ ให้ ร่าง กาย เจริญ ชน หรือ วิชาการ ชด ถอย ได้
 คือ ที่ เรียกว่า อาหาร ของ มนุษย์ ที่ นบ ใน ธรรมดา รัด ทั้ง ปวง ทุก อย่าง
 ความ กระหาย ที่ จะ ดื่มน้ำ ไม่ เป็น ความ หิว ของ มนุษย์ คือ
 เป็น เพราะ ความ แห้ง ความ ผาก ของ ค่ำบด ที่ สำหรับ เดิน แห้ง ความ
 ไซ้ ชน ของ น้ำ ใน กาย ที่ มี นพร่อง หาย ไป ด้วย ความ ชุ่ม ซาบ เพราะ
 ฉะนั้น การ ดื่มน้ำ เป็น กิริยา อย่าง หนึ่ง ที่ คน เรา ต้อง ทำ น้ำ ให้
 เป็น ของ บริสุทธิ์ ด้วง จำเภา แต่ ด้วง น้ำ แทะ อย่า ให้ มี ของ อื่น
 เข้า เจือปน ะคน อยู่ ด้วย

การ ที่ ทำ น้ำ ดื่มน้ำ ด้วย วิธี ต่าง ๆ นั้น เป็น ตาม ความ
 ประสงค์ ของ คน เรา คือ ต้อง เพิ่ม รัด เพิ่ม ด้ เพิ่ม กัด ลง ใน

น้ำ ให้ มี ลักษณะ แปลก ประหลาด ออก ไป เป็น ของ ใช้ ได้
 ส่วนหนึ่ง ๆ ใน การ บริโภค ใช้ ด้ รอย แต่ ดี กลิ่น รส ที่
 เจือปน อยู่ใน น้ำ โดยมี มา ชุ่ม ซาบ อยู่ เอง นั้น มัก เป็น โทษ
 ฝ่ายร้าย โดย ขรรคมดา ชาติ แต่ เป็น อาหาร อย่าง ชอบ ของ คน
 ไม่ โดย มาก เพราะ คน ไม่ มี อินทรีย์ และ โสระ ที่ เนิบ อาบ นั้น
 แรกว่า คน และ สัตว์

น้ำ ที่ จะ ต้ม นั้น จึง ต้อง มี วิธี ทำ เครื่อง เกลอะ เครื่อง
 กลั่น เครื่อง กรอง ขั้ว ของ ร้าย ไว้ ส่วน หนึ่ง จาก น้ำ ได้ เครื่อง
 ทำ น้ำ คือ เครื่อง กรอง ดูป ให้ น้ำ หลัด เข้า อยู่ ใน ของ นั้น ๆ
 เครื่อง เกลอะ ชั่ง ให้ น้ำ เนิบ หยด ออก จาก ของ นั้น ๆ เครื่อง
 กลั่น ขั้ว น้ำ ให้ เนิบ ไหว ไป จาก กัน เครื่อง ต้ม น้ำ ให้ ร้อน จน
 เดือด เครื่อง วด ก่อน ทำ ให้ ขั้ว เนิบ จน อบ หนาว

เครื่อง เหล่า นี เป็น ของ สำหรั บ ทำ น้ำ ให้ สะอาด ใน การ ที่ จะ ใช้
 น้ำ เพราะ นักปราชญ์ ผู้ คน คิด เห็น ความ สำ แดง โทษ
 ของ น้ำ ที่ ไม่ สะอาด นั้น มี หลาย อย่าง นัก จึง ได้ สร้าง เครื่อง
 มือ ชน เภา ระ เป็น เครื่อง ทำ น้ำ ส่วน หนึ่ง ใน เครื่อง ใช้ น้ำ เพื่อ
 จะ ได้ รับ ความ สะอาด ของ น้ำ ให้ ปราศ จาก โทษ ร้าย ของ คน ที่ ต้ม กัน

ต้นไม้

ต้นไม้มีมากมายแต่ในประเทศอินเดีย ประเทศพม่า
และประเทศสยาม มีต้นไม้ป่าใหญ่ ตามดินดอนและภูเขา
ต้นไม้ที่ใหญ่ บางที่สูงถึงสิบวาเศษ มีกิ่งก้าน ใบใหญ่
ยาวงามดอกขาว

ถ้าชาวป่าตัดต้นไม้ยังเล็กอยู่ เขาใช้ทำเสาหลักแพ
ก็ได้ ถ้าปล่อยให้ยืนอยู่เพียง ๔๐ ปี ก็เป็นต้นไม้
ใหญ่โต เขาตัดมาใช้ทำการที่เป็นประโยชน์ได้ต่าง ๆ
ตามที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้ ไม่ดีเป็นไม้ยอดดีที่สุด
และใช้ทนอยู่ได้นาน ๆ แมงตและสัตว์ไม่ใคร่กัด เม็ดดี
ที่ตกจมดินอยู่นาน ออกเจริญขึ้นเป็นต้นไม้โตทย ๆ กันไป
เสมอ ชาวประเทศยุโรปเห็นว่าไม้ดีเป็นไม้ดีกว่าไม้อย่าง
อื่น ๆ มาก จึงขอบรรทุกน้ำมันออกไปใช้สำหรับต่อเรือรบ
และทำของอื่นที่บนเครื่องทหาร

ป่าไม้ในตำบลเมืองดาวช้างทิศเหนือมีตามภูเขาไกล
ทำน้ำ เพื่อค้าซุงไม้ดีจึงต้องใช้แรงสัตว์ คือใช้ช้างให้ลาก
ไม้ซุงที่ได้ตัดลงไว้แล้ว ลงมายังทำน้ำ

แต่ การ คัด ไม้ ชุง นั้น ดู ชอบ กต มาก ผู้ คัด ต้น ดึก หา ได้
 คัด ลง เลี้ย ใน ทัน ไต นั้น ให้ ชาติ ไม้ ถ้า จะ ต้อง การ ต้น ไต ที่ ไต ๆ
 ต้อง กาน ไคน ต้น นั้น โดย รอบ ทั้ง ไร่ ประมาณ ๒ ปี ก่อน
 คอย จน ต้น นั้น ตาย จึง คัด ให้ ตม ลง แล้ว คัด ถึง ทอน ทั้ง ไร่
 ใน ไร่ ถ้า คัด เสร็จ ไร่ ได้ หลาย ต้น แล้ว เจ้า ของ ต้อง เอา
 ช้าง มา ดาก ชุง เหล่า นั้น ลง ถึง ทำ น้า แห่ง ไต แห่ง หนึ่ง เหมือน
 อย่าง ชาวนา เข็น พ่อน เขา ทำ น้า มา ไร่ ยิง ถาน นวด การ ดาก
 ไม้ ชุง มา จาก ตำบล ที่ คัด ลง มา ถึง ทำ น้า เป็น ทาง ไก่ และ
 เป็นการ ยาก ถ้า มาก มาก ต้อง ใช้ ช้าง หลาย เชือก และ หลาย
 คน ช่วย กัน ทำ จึง จะ ได้
 ครั้น เสร็จ การ ดาก ชุง มา ยิง ทำ แล้ว เจ้า ของ ก็ ตัด ทราย
 เป็น เครื่อง หมาย ไว้ ทุก ๆ ต้น แล้ว ก็ ลง ลง น้า เอา หวาย ผูก
 มัด ไว้ เป็น แพ ชุง หลาย ๆ แพ พอ ถึง ฤดู ฝน น้ำ มี มาก เขาก็
 ถอย ล่อง ลง มา ยิง กรุง เทพ ๆ แล้ว ขาย ให้ แก่ โรง เลื่อย
 สำหรับ เลื่อย ออก เป็น ท่อน ๆ หรือ แผ่น ๆ

การต่อเรือ

เรือ เป็น ของ เขา ต่อจน เป็น ลำ สำหรับ ชี และ บรรทุก สิ่ง ของ
ต่าง ๆ เพราะ คน เรา เดิน ไป บน น้ำ ไม่ได้ ถ้า เรา จะ ไป ทาง
น้ำ ต้อง อาศัย เรือ ชี ข้าม ไป เพราะ เรือ เป็น ของ ดอย น้ำ ฟ่อง
ดีกว่า ขอน และ แพ เรือ นั้น อาจ พา ไป เร็ว และ เข้า ได้ ตาม อาการ
ของ คน ที่ ให้ เรือ ดอย ไป ด้วย กำจัด เครื่อง เรือ ต่าง ๆ

วิธี เขา ต่อ เรือ ใช้ กัน ทุก วัน นี้ คือ เขา ต่อ ด้วย ไม้ และ
เหล็ก เขา ต่อ ให้ เป็น รูป ต่าง ๆ ตาม ชอบใจ ของ คน ที่ จะ ใช้
ถ้า ต่อ เป็น เรือ เล็ก ๆ เช่น กับ เรือ ลำ บัน เป็น ต้น เขา คิด
กระดาน ท้อง แผ่น หนึ่ง ให้ โต ทึบ กอน และ ต้อง มี ไม้ ตรง เป็น
เครื่อง ยุติ รอง และ คำ ให้ แข็ง ตัว ไม้ ให้ เลื่อน ได้ แล้ว วาง
ก ท้อง และ ไม้ ถึง แล้ว จึง ต่อ ด้วย กระดาน ที่ ใส แผ่น ๆ จน
เป็น รูป เรือ ลำ เล็ก และ ปาน กต่าง ถ้า จะ ต่อ ให้ ลำ ใหญ่ ไท
เช่น เรือ กำปั่น ต้อง มี ไม้ สำหรับ ที่ จะ ให้ น้ำ เขา เป็น ทาง เลื่อน เรือ ออก
แม่น้ำ ได้

วิธี เขา ต่อ เรือ ลำ ใหญ่ นั้น ก็ คล้าย กับ ต่อ เรือ ลำ เล็ก ๆ

แปลก แต่ต้อง เขาไม่ เบน เหยยม ยาว ตาม กำ หนด เรือ ทำ เป็น
 กระตุก งาม บน หมอน ตรง คำ ให้ แข็ง ตัว แล้ว เขา งาม กง ทอง
 และ มือ ถึง ตรง ติด กับ กระตุก ให้ แข็ง แน่น ไป ตลอด ดำ เขา
 จึง เอา กระดาน ต่อ ตรง กับ มือ ถึง ชัน เป็น รูป เรือ ของ ที่ ตรง
 ให้ แข็ง แน่น นั้น เขา ตรง ด้วย เหล็ก ตระปูล หรือ ไม่ เหล็ก เป็น ดูก
 ปลัก ตาม ลม ควร เรือ เมื่อ เขา ต่อ ชัน เป็น ดำ แล้ว เขาก็ เอา
 ด้าย หรือ เปลือกไม้ ที่ เห็น ยาว มา ทุบ ให้ สะเอียด ทำ เป็น หมัน คอก ตาม
 แนว กระดาน แล้ว เขา ประดัมนั้น ยา ไม่ ให้ รวด ได้
 ครั้น ยา ชัน แห้ง แล้ว พ้น ปาก เรือ เขา ไป กระดาน ไป
 ตาม กระทั่ง ตลอด ดำ คอก หมัน ยา ชัน ไม่ ให้ น้ำ เขาก็ ได้ จะ
 ทำ เป็น เก่ง หรือ ประทุน เครื่อง บัง แดก และ ฝน และ กัน ให้
 เป็น ห้อง หีบ คล้าย กับ เรือน ก็ได้ ตาม ชอบใจ เรือ เมื่อ ต่อ และ
 ยา ชัน เสร็จ แล้ว เขาก็ เลื่อน ลง น้ำ คน เขาย่อม ต่อ ใช้ กัน ทุก
 ชาติ ทุก ภาษา เขา ซื่อ ขาย กัน ถูก แพง ตาม เรือ อย่าง ดี อย่าง
 เลว และ ดำ เล็ก ดำ ใหญ่

หนังสือ

“เกิดมาเป็นคน หนังสือเป็นต้น วิชาหนาจำ ถ้า
 แม่นไม่รู้ อุดสู้อยเขา เพื่อนฝูงเยาะเย้ย ว่าเงาว่าเงา
 ดังคนเกิดมา ไม่รู้วิชา เคอะอยู่จนโต ฯลฯ ถ้ารู้วิชา
 ประเสริฐหนักหนา ชูหน้าราชย์ จะไปแห่งใด มีคนปรานี
 ยากไร้ไม่มี สดุดีดีมงคล”

(จากปถมกกา)

วิชาอ่านหนังสือ เป็นวิชาสำหรับคนเราใช้กันทุกบ้าน
 ทุกเมือง ทุกประเทศทุกภาษา เพราะตัวหนังสือเป็นเครื่อง
 หมายถึงแทนคำพูดของคนเราได้ทุกอย่าง ขรรมดา คำที่
 เราพูดกันนั้น ก็จำเพาะคนพูด แต่ละคนฟังอยู่ที่ใด ๆ พอ
 ได้ยินเสียงที่เราทำถมให้ออกจากลำคอ เป็นคำเหียงต่าง ๆ
 จึงพูดรู้ความกันได้ ส่วนคำพูดที่เราแปดเขียนเป็นหนังสือ
 สำหรับหมายเป็นคำ ๆ แล้ว คนผู้ฟังจะอยู่ที่ใด หรือไกล
 ประการใด ถ้าได้หนังสืออ่านดูก็รู้จากความกันได้ เพราะฉะนั้น
 วิชาอ่านหนังสือจึงเป็นวิชาสำคัญอย่างหนึ่ง และเป็นวิชา
 แรกฝึกหัดก่อนวิชาทั้งปวง

วิชา อ่าน หนังสือ มี วิธี ต้อง ผู้ หัด เป็น หลาย อย่าง คน ที่
 ยัง ไม่ รู้ จัก อ่าน ต้อง หา ผู้ สอน ผู้ แนะนำ ให้ จึง จะ เข้าใจ ได้ ง่าย
 คน ผู้ สอน ก็ ต้อง หา อธิบาย แนะนำ ให้ ศิษย์ ผู้ ศึกษา เข้าใจ ได้ ง่าย ๆ
 และ อ่าน เร็ว เข้า เมื่อ จะ ไม่มี ผู้ แนะนำ โดย ถ้า อยาก จะ รู้
 จัก อ่าน หนังสือ และ หา คำ ว่า ที่ นัก ปราชญ์ อธิบาย แบบ แผน
 ไฉน หัด หัด อ่าน เอง ก็ จะ ได้ บ้าง แต่ คน ที่ เป็น ชน ผู้ ใหญ่
 ถ้า คน เป็น ชน เด็ก เห็น จะ ชด อยู่ เพราะ บาง ที่ ก็ จะ ไม่ รู้ จัก
 รูป ชัด เครือง หมาย ว่า เป็น ตัว อักษร อะไร และ ใจ ของ เด็ก ก็
 ยัง หดง การ เล่น มาก นัก เพราะ ฉะนั้น การ หัด อ่าน หนังสือ ซึ่ง
 มี ผู้ ช่วย แนะนำ ให้ จึง เป็น เหตุ ที่ จะ รู้ ได้ ง่าย อย่าง หนึ่ง
 ผู้ แนะนำ จะ ได้ เป็น คน ช่วย เตือน ใจ เด็ก ไม่ ให้ คะนอง เล่น อย่าง หนึ่ง
 เพราะ เด็ก จะ รู้ จัก อ่าน หนังสือ นั้น ต้อง อาศัย เหตุ บาง อย่าง
 เป็น ต้น แรก คือ ผู้ ช่วย เตือน ใจ บ้าง ความ กตัญญู เตือน ใจ
 บ้าง ปัญญา ฉลาด มาก บ้าง ต่าง ๆ กัน
 วิธี สอน หนังสือ นั้น ผู้ จะ สอน ต้อง มี ความ ปกครอง
 ศิษย์ ผู้ ศึกษา คือ ให้ ตั้ง ใจ อา รั ใสม่อกัน ไม่ ถำ เียง รู้ วิชา ด้วย
 กำลัง ปัญญา ของ ศิษย์ ซึ่ง แปร ถก กัน อย่าง ไว และ สอน ความ รู้

ให้ พ่อ ส้มควรว แก่ ที่ จะ จำ ได้ และ เข้าใจ ได้ ต้อง ทำ ขาชาญา
 ชู ชม ให้ ศิษย์ ถัด เกวณ และ ตั้ง เมตตา จิต รัก ใคร ศิษย์ เหมือน
 กับ บุตร ของ ตัว มี เจตนา จะ ให้ ความ รู้ ความ ดี แก่ ศิษย์ ทุก
 เมื่อ และ ศิษย์ ส้มควรว จะ รู้ วิชา หนึ่ง คือ ด้วย วิธ ประการใด
 ก็ แนะนำ วิธ อธิบาย ให้ เข้าใจ ได้ ง่าย และ รู้ เร็ว ความ ดี ไร ชัด ช้อง
 พัน เผลอ อยู่ ก็ อธิบาย ออก ให้ ว่าง ไม่ ล้น อ้า ไว้ ซึ่ง ประโยชน์
 คุณ ความ ดี ของ วิชา หนึ่ง คือ ให้ ศิษย์ เห็น จริง ให้ มี ความ
 รัก เพียร ын ын ын ын ได้

ประเพณี บ่าว กับ นาย

- ก. เรา มี บ่าว เรา จะ ควร ทำ อย่าง ไหน จึง จะ ใช้ บ่าว ได้ คล่อง
 และ เป็น ที่ ไว้ วางใจ ได้
- ข. คำ บราณ ท่าน ย่อม ว่า “ห้า พัง เรือ เสือ พัง ป่า ข้า พัง
 เจ้า บ่าว พัง นาย” เรา เป็น นาย ก็ มี อำนาจ อยู่ แก่ ตัว
 แล้ว จะ ใช้ บ่าว อย่าง ไหน ก็ได้ แต่ จะ ต้อง ถ้อย ที่ ถ้อย
 อารมณ์ กัน ดัง สุภาษิต ว่า “ขอ ครุ ขอ ต่อ หน้า ขอ ข้ำ
 เมื่อ แดง ก็ จ ขอ มิตร ขอ ดับ หวัง ลูก เมีย ยัง ขอ ย่า ตรร เถรี ญ”

ก็คือ ต้อง แ่ดง การ ดั่ง เศวร ให้ บ่าว ผู้ ทำ ความ ชอบ ด้วย วาจา
ไพเราะ อ่อน หวาน หรือ ด้วย สิ่ง ของ ควร เป็น บำ เหน็จ
รางวัล ตาม ส้ม ควร

- ก. ถ้า บ่าว ทำ ผิด เรา ควร ทำ โทษ บ่าว หรือ ไม่
- ค. จะ ทำ ก็ ได้ แต่ ต้อง ประพฤติ ตาม สุภาษิต ว่า “หนึ่ง เป็น
นาย ก็ เอา ใจ ไพรี มั่น บ้าง อย่า ดึง ดึง ไป ที่ เดียว เฝ้า
เชียว เจริญ ถึง ตก ทุกข์ ลำบาก ได้ ยาก ยืน จะ ตาย เป็น
มัน ไม่ ถึง จริง ๆ เลย หนึ่ง บ่าว ไพรี ไม่ ดี จะ ดี ดำ
อย่า โกรธา หัน หน เฝ้า คน เดียว ประหยัด หย่อน ม่ อ่น
ใช้ แต่ ไม่ เรียว อุด่า ที่ เหมียว หนอง จิตร คิด เมตตา”
คือ เรา ต้อง ตั้ง ข้อ บังคับ ไว้ สำหรับ บ่าว ดัง ๕ ข้อ ๖ ข้อ
แล้ว เมื่อ บ่าว ทำ ผิด ก็ ให้ ปกษา โทษ ตัว เอง ดู ว่า ผิด อย่าง
ไหน ใน ข้อ บังคับ ข้อ ไหน ควร อนุ โดม ใน บังคับ ข้อ ไหน
ให้ ฐ มา ตาม โทษ ของ คน
- ก. ทำ ไม่ จึง ต้อง เป็น บ่าว นาย กัน ถ้า จะ ไม่ เป็น บ่าว เป็น
นาย ไม่ ได้ หรือ
- ค. ไม่ได้ เพราะ ประเพณี มี มา แต่ โบราณ เป็น ธรรมเนียม ของ ผู้
มี อำนาจ น้อย จะ ต้อง พึ่ง ผู้ มี อำนาจ มาก ถ้า ผู้

มีอำนาจมากปกแผ่อยู่แล้ว ก็อาจคุมภัยคือความ
เบียดเบียน ช่มเหล่งต่าง ๆ ได้ และได้ฟังกำลังรับ
ความอนุเคราะห์ต่าง ๆ ที่เขาขัดสน นายท่านเป็น
ร่มบึงเงาแดดของ บ่าวโดยแท้ บ่าวจะได้ชื่อเลี้ยง
ความดีก็เพราะ นายเลี้ยง แม้ถ้าดีก็ว่าอย่า
“บ่าวจะงามเกิด นายเพราะ นายรัก ได้ยศศักดิ์เป็น
ไอฐเพราะโปรดปราน”

ขุนนาง

- ถ. ผู้ที่ไต่รับยศเป็นขุนนางแล้ว มีตำแหน่งราชการ ก็คง
ทำราชการตามหน้าที่ของตน แต่การประพฤติและ
สันดานนั้นจะทำอย่างไร จะตั้งใจอย่างไรจึงจะสมควร
- ค. ถ้าจะว่าโดยที่จริงแล้ว คือตัวเราเป็นผู้ใด ถูกเลือก
ถูกคัดเลือก โดยคุณความดีของเรา จึงสมควร
เป็นผู้ไต่รับตำแหน่งยศ ควรต้องมีธรรมธำมาทาน
และการประพฤติ และปลูกสันดานของตน ให้สม
ควรแก่ยศบรรดาศักดิ์ที่ไต่รับนั้น คือตรงความว่า
เป็นผู้ดีมีศีลมีคุณ คัดยกับคนที่บวชเป็นพระ

ต้องทำตัวของตัวเองให้คนทั้งปวงเห็นจริงไว้ใจได้ว่าเป็นพระ
แท้ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่เสพสุรา ยาเมา เป็น
คน ถึงผู้ใดรับตำแหน่งยศแล้ว ก็มีราชการเป็น
หน้าที่ของตน และการที่ตัวได้รับทำราชการแทนเจ้า
ของตัว รักเจ้านายของตัวอย่างไร ก็ต้องรัก
ราชการที่ทำนั้น เหมือนกับเจ้านายของตนซึ่งเรียก
ว่ารักษาหน้าที่

ก. ชูนางมีการอะไรที่จะต้องรักษาอีกบ้าง

ด. การรักษาก็คือยศกับราชการ คล้ายกับพระรักษา
ศักดิ์ ต้องระวังอาบดินน้อยใหญ่ ซึ่งเป็นกรรมทำอันตราย
แก่ศักดิ์ อื่นๆ การรักษาพิเศษ คือ นำพระพิพัฒน์สัตยา
ธิษฐาน ซึ่งเป็นของดลศิริสวัสดิ์ให้เกิด และเป็นของ
ถาวรไว้ให้พินาศอย่าให้ขาดได้ จะได้มีความเจริญแก่ตน
เป็น หลวงขุนพระ ทัง พระยา
ข้า พระบาทมุลิกา แก่นไท
ราช กิจคิดไตรตรา โดยรอบ
การ คึกเลื้อเห็นอไ้ เร่งรู้เขารู้เรา

(คัดจากจินตนา มณี)

เจ้า

- ก. เจ้านายนั้น แปลก กับไพร่พลเมือง อย่างไร มีสิ่งไร
เป็นสำคัญ
- ค. แปลกหลายประการ เพราะเจ้าเป็นชาติคดียงษ์ มีตระกูล
ชั้นสูง ต่อกว่าตระกูลอื่น ๆ ตระกูลเจ้านั้นมาแต่โบราณ
คือเรียกว่าชาติกษัตริย์สืบวงศ์กันมา เป็นลำดับ ความ
ทำ ความประพฤติแปลกกว่าพลเมือง เพราะพลเมือง
ต้องนับถือกลัวเกรง ตั้งอยู่ในใต้อำนาจทั้งนั้น ถ้า
พบปะเจ้านายเข้า ตามถนนหนทาง ต้องหลีกทางให้
ต้องทำความคำนับ เจ้านายก็ต้องประพฤติอยู่ใน
มารยาทของเจ้า ไม่ทำความผิดต่อคนเหล่านั้น
คือไม่ประพฤติล่วงจริยาไพร่ เปรียบความประพฤติ
และ ความสะอาด ก็คล้าย ๆ พระอรหันต์ ซึ่งเป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา
- ก. เจ้านายนั้นมีอำนาจอย่างไร และอำนาจนั้น ปกแผ่ไป
เป็นความเจริญแก่พลเมืองอย่างไร

ค. ท่าน มีอำนาจ ให้ เป็น ทายาท ของ คน ที่ ทำ ชั่ว ผิด กฎหมาย
ถ้า ใคร ทำ ชั่ว ก็ ต้อง ก่อ ตัว ท่าน เหมือน กัน ท่าน รักษา
ความ เจริญ ของ พด เมือง เปรียบ เหมือน โคม ใหญ่ ที่
มี โคม กิ่ง ล้อม รอบ อยู่ ช่วย กัน ชับ แฉก ให้ สว่าง มาก
ทั่วไป ได้ คือ ท่าน ที่ เป็น พระ วงษ์ ของ พระ มหา กษัตริย์
ท่าน เป็น ผู้ ช่วย ราชการ ของ พระ มหา กษัตริย์ ด้วย

พระ มหา กษัตริย์

ก. คน เรา ได้ อาศรัย อยู่ เย็น เป็น สุข ตั้ง ทำ มาหา กิน ต่าง
คน ต่าง ก่อ ตัว ไม่ ขาด ชุ่ม เหนียว กัน ได้ ด้วย เหตุ อัน ไฉน
ค. ชาว เมือง ได้ อาศรัย พระ กรุณา ทิคุณ และ พระ บรม เตชา ญาณ
พระ มหา กษัตริย์ ปกแผ่ คุ้มครอง อยู่ จึง ได้ มี ความ สุข ประ
กอบ การ งาน และ ตั้ง บ้านเรือน เป็น กัน ฐาน อยู่ ได้
ก. พระ มหา กษัตริย์ องค์ เดียว ทำ ไม่ จึง จะมี พระ บรม เตชา ญาณ
ปราบ ร้าย ครอบ ครอบ ความ สุข ของ คน ได้ ตลอด พระ ราช
อาณา เขต
ค. ขอน พง แด่ ดู ดวง อาทิตย์ ใน พาน นน เกิด ดวง เดียว

เท่านั้น เวลากลางวัน ทำไมจึง มีรัศมีส่อง แสงสว่าง
 ทั่วไปได้ตลอดโลก ถ้าหากว่า เป็น คราว เกิดเป็นโลก
 มีดี เรา จะจุติใหม่ขึ้นให้ มาก ลึก ๑๐๐ ดวง, ๑๐๐๐ ดวง
 ก็ คงไม่สว่าง เท่า ดวงอาทิตย์ พระมหากษัตริย์ พระองค์
 เดียว ก็ ทรง พระเดชา นภาพ ปกครอง แผ่ ไปได้ ท่วง พระ
 ราชอาณาเขต เหมือน กับ อาทิตย์ ดวง เดียว ส่อง แสง
 สว่าง ไปได้ ท่วงโลก ฉะนั้น อนึ่งพระมหากษัตริย์ ถ้า ท่าน
 จะ ทรง เนิยเสีย วิชา แต่พระองค์ ของ ท่าน ไม่ ทรง เป็น
 พระ ชูระ ปกครอง ใน เรา แล้ว เรา ทั้งหลาย ที่ เห็น จะ มี ความ
 สุข จะ มี แต่ ความ ทุกข์ เพราะ การ วิวาท ฆ่า พัน กัน ด้วย
 การ แย่งชิง เขต รบ้าน เรือน เรือกสวน ไร่ นา กัน เป็นต้น โดยแท้
 เหตุ ฉะนั้น เรา ทั้งหลาย ควร ระลึก ถึง พระ มหากรุณา
 ธิคุณ ของ พระ มหากษัตริย์ เป็น เนื่อง นิตย์